

LITERATURA CLASICA.

310452

TRACTATU

DE

VERSIFICARE LATINA.

PARTEA II : METRICA

[Carte didactică, pentru cursul superior din liceie]

I-F

G. DEM. TEODORESCU,

Licențiat în litere de la facultatea din Paris,
Profesor de limba latină în cursul superior
al liceului Sf. Sava

PRIMA EDITIUNE.

BUCURESCI.

TIPOGRAFIA „ACADEMIEI ROMANE”.

Strada Academiei, No. 19.

1880.

PARTEA II.

METRICA LATINA

București, 26 Augustă 1878

MINISTERULŪ CULTELORŪ
și ală
INSTRUCȚIUNII PUBLICE.

Divisiunea scólelorŪ.

No. 7890.

DomnulŪ meŪ,

MinisterulŪ a vėđutŪ cu satisfacțiune presintarea lucrării d-vóstră, intitulată *Versificarea latină [Prosodia și Metrica]*, elaborată după ultimele cercetări științifice și completată cu noțiuni istorice asupra materiei de care tractéză.

Așia dérŪ, pentru meritele ce însușesce și considerândŪ pe d-uă parte că e primulŪ tractatŪ de versificare latină, apărutŪ pėnė ađi în limba română, pe d'alta serviciile ce va aduce scólelorŪ nóstre secundare, subsemnatulŪ — în urma cercetărilor făcute acestei opere, și auđindŪ pe consiliulŪ permanente alŪ instrucțiunii -- are onóre a vė încunoscința că o a-probă cu mulțămire în eualitate de carte didactică pentru cursulŪ superiorŪ alŪ limbei latine în liceie.

Primiți, domnulŪ meŪ, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Ministru, G. Chițu.

CapulŪ divisiunii, Gr. C. Mano.

D-luŪ G. Dem. Teodorescu, profesore de limba latină [cursulŪ superiorŪ] la liceulŪ Sf. Sava.

NOȚIUNI

DESPRE

ISTORIA LITERATURII LATINE¹.

CAPITULUL I.

§ I.—Epocele literaturii latine.

Istoria literaturii latine se împarte de ordinară în patru epoce de căpeteniă :

- I. De la fundarea Romei pînă la mórtea lui Si'a.
- II. De la Sila pînă la mórtea lui Augustă.
- III. De la mórtea lui Augustă pînă la Adriană.
- IV. De la mórtea lui Adriană pînă la distrugerea împériului romană sub regele barbară Odoacru².

CAPITULUL II.

E P O C A Â N T Â I A.

§ II. — Poesia.

Dintre feluritele idiome, cã popóarele italice vorbiau în cele mai vechi timpuri, limba din Latium avu deosebitul privilegiu de a deveni limbă națională și de a fi cultivată, mai mult secolii, de scriitorii însemnați, ast-fel în câtă își creã uã literatură care, împre-

1. După profesorele italiană Domenico Capellina, în *Nozioni elementari di letteratura*, Partea III [Torino. 1876. Edit. 22].

2. Schuchardt, în opera sa *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, admite cinci epoce, eră Brambach, subdivizându și mai mult, face dece epoce, de la secolul V ală fundării Romei pînă la formarea limbelor romane. A se vedé *Die Neugestaltung der lateinischen Orthographie in ihrem Verhältniss zur Schule*.

ună cu cea grăcă, contribui să lăţescă lumina civilisării printre naţiunile din Europa. După întunecimea vécului de mijloc, totu ea re-desceptă într'ensele iubirea de înţelepciune şi simţimentul frumosului.

Cei d'ântăiu seculi ai Romei se petrecură în resbele : mai ântăiu cu popóarele vecine ; apoi chiaru între cetăţenii oraşului, în lunga luptă care, de la 'nceputul republicei, se încinse între patriciatu şi plebe ; în fine, cu alte némuri italice, pe care Romanii le supuseră unul după altul. Inculţi şi resbelnici, iubindú mai multu agricultura şi gloria militară de câtú p'a literelorú şi artelorú, neposedendú spiritul de libertate, puterea invenţiunii şi avéntulú imaginării ca Grecii, ei nu se îngrijiau nici de limbă, nici de monumintele culturii literare. Dérú, în mijloculú cruşimii şi simplităţii, puterii romane i-se aşedau două temelii însemnate : instituţiunile religiose şi legislaţiunea, cărora se datorescu puţinele monuminte mai vechi, rămase pêne astăzi, déca nu despre literatură, celú puţinú despre limba arhaică latină. Aceste monuminte suntu :

Cântulú fraţilor Arvali [*Carmen arvale sive Acta fratrum arvalium*], care se întona în procesiunile ce colegiulú sacerdotilorú Arvali făcea primă-véra, ca să céră ăeilorú prosperitatea fructelorú ş'a recoltelorú de pe câmpuri.

Inscripţiunile de pe morméntulú lui Corneliu Luciu Scipione Barbatu şi de pe columna rostrată ce se rădicase la Roma în onórea lui C. Duiliu.

Cântulú Salilorú [*Carmen saliare*], întonatú de preoţii lui Marte în onórea ăeilorú resbelnicú.

Tablele eugubine [*Tabule eugubinae*] numite ast-felú după Eugubiu. oraşelú din Umbria, unde au fostú găsite, şi care conţinú formule rituale şi rugăciuni în dialectulú umbricú.

Tablele de la Abella, Banţia şi Agnona, descoperite la 1685, 1793 şi 1848 în acele oraşe, conţiindú testulú unorú legi agrarie în dialectulú oscicú.

Codicele papirianú [*Codex papirianus*], în care se găsescu fundamentele legislaţiunii de sub regi [*Leges regiae*] şi ale decemvirilorú [*XII tabulae*].

Ensé literatura latină n'ajunse la acea formă, care în urmă fu rădicată la un mare splendóre de cei mai însemnaţi scriitori, de câtú atunei cândú Romanii incepură să pëtrundă cu armele în partea de mēdă-ăi a Italiei, numită Grecia-Mare. Supuind'o şi comunicândú

cu Sicilia, ei găsiră ocaziune s'admire minunatele opere ale geniului grec, érn cându deveniră bogați și puternici, fură coprinși de iubire pîntru această nouă gloriă, pe care voiră să 'și-o dobândescă și dênșii. Din Grecia-Mare le și veniră primii erudiți, care întreprinseră să transporte în limba Lațiuului frumusețile din limba grecă.

LIVIU ANDRONICU de la Tarentu, fiindu dusu la Roma ca prinsu în resbelu, traduse în versuri saturnine *Odisea* lui Omeru și reprezintă chiaru dênșulu tragedii și comedii grece p'acea scenă, care pên'atunci nu mai vëduse de câtu pantomimele comediantiloru din Etruria, așa numite *Saturæ*, și nesăbuitele comicării duse *Atellane*, după numele cetății osce Atella din Campania, de unde fuseseră adoptate.

După dênșu'u, CAIU NEVIU, născutu în Campania și mortu la Utica, în anul 550 de la fundarea Romei [203 înainte de era creștină], se sili să introducă pe scena romană vechia comedii grecă. Dêru, prin satirele'i personale, provocă pe Metelu, pe Scipione Africanulu și pe alți patrici, care 'lă aruncară mai ântâiu la 'nchisore ș'apoi în esiliu. Pare-se că s'arū fi încercatū să pună pe scenă și subiecte naționale, fiind-că, între titlurile dramelorū sêu tragedielorū lui, se găsesce și una cu numele de *Romulu*. Neviu cântă asemenea ântâiulu resbelu cu Cartaginesii, întrebuintându vechiulu și naționalulu versu numitū *saturniu*¹, și traduse *Iliada* lui Omeru după versiunea cipriacă.

QUINTU ENIU, născutu în 515 la Rudi, în Calabria [mortu la 584 sêu 169 înainte de Christu], celū mai mare poetu alū acestei epoe, veni la Roma în anul 550, adusū de Caton, care 'lă cunoscuse și 'lă avusese ca învățatoru în Sardinia. De și imitatoru alū tragedielorū și comedielorū grece, Eniu ênsē pôte fi numitū părintele poesiei latine, pentru cultivarea limbei și pentru regularea versificării. Elū rădică esametruļu latinu la înălțimea epopeiei, întrebuintându'lu în scrierea'i intitulată *Annales*, în care celebra faptele de căpeteniă din istoria romană. Scrise apoi, în onóra și spre lauda lui Scipione, nu se scie bine ce, uă dramă sêu uă poemă, în versuri trochaice. În fine, ne-au rămasū și câte-va fragmente dintr'ale lui *Satire* ori *Satire*, precum și din alte lucrări, traduse din grecesce, între care se afla și poema didactică *Despre natură* a filosofulu pitagoricu Epicharmu.

1. A se vedé *Versulu saturniu* de mai la vale.

Dérű adevăratulű părinte alű satirei latine fu C. LUCILIU, născutű dintr'ua familiă de călari la Suesa, în țera Auruncilorű [Campania] în anulű 606 sėu 130 înainte de ęra nůstră. Lui i-se atribuiescű 30 cărti de *Satire*, scrise în esametre, în care escelėză prin spiritulű muscătorű, printr'ua iubire aprópe fanatică pentru adevėrű și printr'ua critică personalė, directă, reinduplecată : ast-felű ridiculisă cu putere corupțiunea moravurilorű, care începea sė se arėte pe față în acea epocă. Dintr'ęnsele ne au rėmasű prė puține fragmente.

Intre acestea, poesia dramatică progresa din ce în ce și s'apropia de cea mai 'naltă desvoltare. Tragedia fu cultivată mai ıntaiű de MARCU PACUVIU, nepotulű lui Eniu, născutű la Brundusiu în anulű 534 [149 înainte de Christű] și de la care posedemű 18 titlurű de tragedii, apoi de către ACCIU sėu ATIU [născutű la 584], tēnerű emulű alű lui Pacuviu, din operele căruia avemű 57 titlurű¹. Amėndoui escelară prin forța espresiunii și a cugetării mai multű de cătű prin artė.

Comedia înflori și mai multű de cătű tragedia, cu Stațiu, cu Plautu și cu Terențiu.

CECILIU STATIU din Galia cisalpină [mortű la 583 sėu 171 înainte de Christű] imită pe Greci în modű superficialű, de și criticii romanű îi daű ıntaiătatea în acestű genű de compozițiunii. De la elű s'au păstratű prė puține fragmente și titlurile a 45 comedii.

MARCU ACCIU PLAUTU se născu din părinți sclavi la Sarsina [Umbria] în anulű 527 [mortű la 570]. Căștigăndű cu comediele sėle, cređu sė 'și sporėscă averea prin comerțiu, dėrű, perđėndű totulű, fu silitű a 'și agonisi viėta lucrăndű la rijniță. Orele-i de repausű le ıntrebuința ca sė scrie comedii. Din 130, s'au păstratű 20, imitate după autorii greci, dėrű nu în modű servilű, ci cu independință și cu pricepere, presărăndű cuvinte de spiritű, situațiunii capabile d'a es-cita risulű, într'unű stilű simplu și naturalű, într'ua limbă curatű latină, adesea populară. I-se impută óre-care trivialități în glume. Operele lui suntű unű isvorű bogatű pentru cunóscerea moravurilorű din acea epocă².

PUBLIU TERENCEIU AFER, născutű la Cartaginea în anulű 562 [192 înainte de Christű, mortű la 159], fu dusű ca sclavű la Roma de către Terențiu Scauru, dėrű în curėndű, grațią talentulű sėű, i-se

1. A se vedė *Tract. de versif. lat.* Part: I, *Prosodia*, pag. 10², nota 1.

2. Despre Plautű, a se vedė atătű *Partea I. Prosodia*, pag. 85 nota 2, cătű și mai la vale capitululű „Noțiuni despre istoria versificării latine“.

Ńete libertatea Ńi trăi în relaŃiuni de amiciă cu Scipione Ńi cu Lelii, cari pare-se a'lu fi ajutată cu îndemnurile loră la scrierea comedie-loră. Plecândă la Atena, muri pe mare seă, după alŃii, pe pămên-tulă Greciei [în Arcadia], din cauza durerii că, pe drumă, își perduse manuscriptele. Posedemă de la dănsulă 6 comedii, ierăși imitate din grecesce, dără într'ună stilă elegantă Ńi multă mai îngrijită de câtă ală lui Plaută, care'lu întrece prin puterea comică, ênsă căruia'î e superioră TerenŃiă prin situaŃiunile patetice, prin descrierea simŃiri-loră triste Ńi duióse¹.

PoeŃii de pên'aci aparŃină, în cea mai mare parte, comediei d'ise *palliata* [de la *pallium*, mantia grăcă], pentru că espuneaă de preferinŃă moravuri grece. Cea care oferă obiceiuri romane se numia *togata* [de la *toga*, haina romană], Ńi în acestă genă se distinsera LUCIU AFRANIU, TITINIU, CUINTIU ATTA Ńi alŃii de mai puŃină valóre.

Poesia didactică, Ń'anume cea care 'și propune se desvolte doctrine filosofice, era Ńi dănsa cunoscută Romaniloră totă p'în opere grece, mai cu sémă prin poema lui Epicharmu *Despre natură* [Ἐπιχάρμου φύσις], tradusă în latinesce de Eniu. Fiindă-că ênsă mai tóte sistemele filosofice se'ntrodusesera la Roma, una din ele, doctrina lui Epicură, atrase din đi în đi mai mulŃi adepti Ńi, între alŃii, captivă spiritulă lui TITU LUCRETIU CARU, talentă insemnată, care făcu dintr'ênsa subiectulă unăi p'eme în șese cărŃi, *De natura rerum*, păstrată pênă astăđi. LucreŃiu se născuse pe la anulă 659 [95 înainte de era nó. tră]. Poema sea o dedică lui C. Memiu, intimu'î amiciă. Într'ênsa se observă multă ordine, ună tonă de profundă întristare Ńi mai puŃină inspiraŃiune; în schimbă ênsă, se găsescă versuri pline de iutusiasă, de convingere Ńi de căldură, uă mare putere descriptivă, multă varietate de imagini Ńi vigóre de stilă².

§ II. — Prosa.

Trecândă acum de la poesiă la prosă, cată se amintimă că istoria se născu din însemnările coprinse în *Analele pontificiloră* [*Pontificum Annales*, numite Ńi *Pontificales libri* seă numai *Annales*] apoi din *Acta civilia*, *militaria* [sive *bellica*], *Acta senatus*, *Acta diurna* [sive *populi, urbis, urbana, publica* ³]; după aceia din căr-

1. Ibidem, pag. 86, nota 1.

2. Op. citat. pag. 108, nota 4.

3. *Les Journaux chez les Romains*. [Paris, 1838] de J. Vict. Le Clerc.

țile în care se înseriau numele magistraților; în fine din cronicile familiilor și din cuvântările funebre, pe care atât de mult le critică Cicrone. În timpul celui d'alău douilea resbelu punicu, se deosebi ca istoricu FABIU PICTOR, care espuse în limba patriei evenimentele trecute, de la sosirea lui Enea pene în timpul se. După densulu, scrisera Cuintiu Alimentu, mortu în menționatul resbelu, C. Aciliu, Claudiu, Postumiu Albinu și Serviu Fabiu [supranumitu și Pictor], care întrebuintara limba greca. Fuses istoricii fura multu mai numeroși. Ast-felu trebuie se menționamu pe L. Calpurniu, Pisone Frugi, L. Scriboniu Libone, L. Celiu Antipater, C. Semproniu Tulitanu și alții, pe Cl. Cuadrigariu, Valeriu Antias, Liciniu Macer și pe naratori propriilor lor fapte, ca M. Emiliu Scauru, P. Rutiliu Rufu, Q. Lutațiu Catulu și Sila, ale carui scrieri ne sunt cunoscute numai din nume.

Ca modele de antică elocință, se citéză cuvântarea lui Apriu Claudiu Cecu, cându se opuse încercărilor de pace cu Piru, ale lui M. Corneliu Cetegu, Catone, Scipione Africanulu, Tiberiu Semproniu Grachu și filor se Caiu și Tiberiu; apoi L. Papiriu Fregelanu, L. Emiliu Macedoniculu, Q. Ceciliu Metelu, Serviu Sulpiciu Galba, Leliu și Scipione Africanulu celu micu, Caiu Scriboniu Curione, M. Emiliu Scauru, Q. Lutațiu Catulu, Q. Ceciliu Numidicu, M. Silanu și C. Memiu¹.

Nu lipsira primei epoce nici cultivatori ai filosofiei, ai gramaticii și ai sciințelor, mai cu semă în ceia-ce privesce agricultura, ramura de căpeteniă la care se aplica Romanii, curi dovedesce scrierea lui M. PORCIU CATONE, intitulată *De re rustica*, din care s'a păstratu pré puțin pene astăzi. Catone se nascuse la Tusculu și fusese crescutu în țera Sabinilor. Cându veni la Roma, se ocupă cu afacerile forului, apoi intră în armată, dobândi gradulu de tribun militaru în Sicilia și dete dovede de bărbăție în ziua cându își perdu viața Asdrubale, fratele lui Anibale. Elu fu cestoru sub P. Corneliu Scipione Africanulu, apoi edil și pretoru în Sardinia, de unde mainainte adusese la Roma pe poetulu Eniu. În calitate de consul, repurtă unu triumfu în Spania, eru ca censure se arêta inamicu alu luxulu, păstratoru devotatu a'u vechielor moravuri și contrariu oricărору inoiri, pe care le credea periculose societății romane. Catone muri în etate de 80 ani, după uă vieță plină de activitate, ilu-

1. Să se consulte Ciceronis *Brutus sive de claris oratoribus*.

strată prin fapte frumoase și agitată de mari inimiții. În totu timpul, combătuse introducerea la Roma a filosofiei, retorice și medicinei Grecilor, cu tôte că de timpuriu le învățase limba și în ultimii 'i ani se pasionase de marii scriitori ai acelei națiunii învinse. Pe lângă multele 'i cuvântări, din care Aulu Geliu a păstrat câteva-va fragmente ¹, scrisese chiaru la bêtârnete cartea despre *Origini*, în care povestia originea cetățitoru italice, ântâia și a doua luptă cu Cartaginesii, și alte resbele întreprinse de Romani pêne la celu purtatu de S. Glaba în contra Lusitaniei. Totu-de-uă-dată inserase mai multe discursuri proprii și descrierea diferiteloru moravuri romane. Ceia-ce ne-a rămasu dintr'altă scriere a lui, *De re rustica*, e de mare ajutoru pentru a cunoște caracterulu prosei latine în timpul resbeloru punice, sciința agricolă a Romanilor și mulțime de formule privitoare la credințele religioase, la vieța câmpenescă, la superstițiunile, descântecele și lécurile populare ale locuitoriloru din Lațiu. Tractarea materiei e fără ordine și fără artă, éru stilulu aspru și fără frumuseți literare.

Cu modulú acesta, în timpulú lui Cesare ș'alú lui Augustu, literatura latină scăpase de imitațiunea scriitoriloru greci, dobândindu'și puteri îndestulătoare și unú propriu caracteru. Afară de acestea, ea mai întâlni âncă trei împrejurări priinciioase : pacea, care urma luptelorú esteriore și desbinărilorú interne, iubirea de studiu și talentulu firescu alú scriitoriloru ce aveau sã urmeze. Scótele din Roma ne mai fiindu îndestulătoare, tinerimea romană alerga pe întrecute la cele din Atena, din Rodos și din Asia. Sila și Luculu transportaseră din Grecia la Roma uă mare cãtãțime de cãrți și de manuscripte. Aticu, Cicerone și Varone culeseseră și dênșii uă mulțime de volume și de scrieri prețioase, éru prin silințele lui Asiniu Polione și ale lui Augustu, trei biblioteci publice se deschiseseră în capitala imperiulu. Iubirea de libertate, cu atâtú mai mare cu câtú mai aproape era despotismulu, bogățiile strînse prin resbele, înlesnirea traiulu și subțierea vieții, îndulcirea deprinderilorú, progresele filosofiei, consciința despre mărimea și puterea statulu dedeseră spiritulu romanu uă depl nă maturitate, ast-felú în câtú a doua epocă se desvoltă într'uă civilizațiune ale cãrei seminte le aruncaseră cu dârniciã secolele trecute.

1. În scrierea 'i intitulatã *Noctes atticæ*.

CAPITULUL III.

E P O C A A D O U A

§ V. — Poesia.

Poezii ce apărură, de la sfârșitul resbelului social pênă la mórtea lui Augustu, rădicară poesia latină la celú mai înaltú gradú de perfecțiune, pênă unde natura 'i permitea ca sê se rădice.

CATULU cultivâ poesia lirică și pe cea elegiacă. Elú se născuse la Sirmio, în peninsula lacului Garda, la anulú 677 [86 înainte de Christú] din părinți bogățí și de considerațiune. Luatú de ténérú la Roma de către amiculú sêu Manliu sêu Maliu, intrâ în relațiuni cu cei mai însemnați cetățeni, mai alesú cu Cesare, cu Cicerone și Corneliu Nepote, căruia 'i dedicâ poesiele sêle. Catulú trăi parte la Roma, parte la Tibure [Tivoli], călători în Bitinia cu C. Memiu Gemelu, și muri mai 'nainte d'a împlini 40 de aní. Cea mai mare parte din poesiele 'i lirice se compune din endecasilabe¹ și suntú scurte compunerí ușóre, mai adesea ascuțite și mușcătóre. Intr'ênsele, poetulú s'arétâ mai multú originalú și departe de orí-ce imitare, ca și în epigrame, dintre care unele suntú îndreptate în contra lui Cesare. Cesare ênsê nu numai că nu se supăra, dérú âncă rídea și doria sê'lú aibă adesea printre óspeții sêi. Cele-l-alte poesii lirice și poemele 'i epitalamice—dintre care cea mai frumósă e privitóre la nunta Tettidei cu Peleú—se considerâ ca traduceri sêu ca imitațiuni din grecesce. Dintre elegii, meritâ uâ deosebitâ laudâ aceia pe care o scrise la mórtea fratelui sêu și traducerea *Cositelorú Berenicei*, dupâ Calimachu, cu atâtú mai prețiosă, cu câtú nu i-se posede originalulú în limba grécă. Simplitatea și gingășia suntú cualitățile de căpeteniâ ale decasilabel rú catuliane, precum elegiele și epitalamele 'i suntú pline de pasiune concentrată, cu forme puternice, cu armoniâ bogată, variată și imitativă, cu podóbe d'ășia frumóse asemnări și imagini, în câtú de mai multe orí fură luate, de către poeții următori, ca subiecte de imitațiune.

Poesiei elegiace se devotará în specialú Tibulu și Propertiú.

ALBIU TIBULU se născu la Roma în anulú 711 [43 înainte de

1. A se vedé mai la vale finele capitulului despre *Versurile saturnine* și în specialú *choliambulú* și cele următóre.

era chrestină] dintr'ună familie de călari. Iubindă linistea și desfătătoarele frumuseți ale naturii, trăi mai tot-dé una la ună moșioră a sea dintre Tibure și Preneste. Totuși, urmă pe Mesala Corvină, a cărui amiciă o dobândise din primii sei ani, mai întâi în Acitania și apoi în As'a. Ajungându-și se la Corcira, ună bôlă grea îl sili să se întorcă în Italia. Restulă vieții se se e puțină cunoscută: scimă numai că muri încă ténără și că acéstă tristă ocasiune inspiră lui Ovidiu ună minunată elegiă ¹. Din patru cărți de *Elegii*, ce se atribuiesc lui Tibulă, cele două d'ântâi sunt considerate de critici ca străine. La îndoielă se pună chiară și celelalte, déră mai cu sémă esametrele adresate lui Mesala din cartea IV, care n'au unele însușiri ale poeziiloră lui Tibulă. Călitătea'ă principală e afecțiunea. Ună mare varietate de simțiminte, unită c'ună suavă melancoliă 'ă domină mai tôte versurile care, eșite din inimă, apară ca originale, éru nu ca ună fructă ală imitațiunii grece. Limba lui e curată, plăcută și alésă.

SESTU AURELIU PROPERTIU e mai puternic, déră mai puțină originală de câtă Tibulă. Născută în Umbria pe la anulă 708, Propertiu, rămânându orfană, veni la Roma, unde în curându își dobândi renume prin talentulă și prin escelința versuriloră se se. Inbită de Mecenate și de poetulă Corneliu Galu, amiciă cu Ovidiu și cu Tibulă, elă își cântă iubirea și poeticele tradițiuni din primele timpuri ale Romei în patru cărți de *Elegii*. în care imită mai cu sémă pe elegiacii greci Calimachă și Fileta. Din versurile lui Propertiu, se vödesce ună talentă plină de vigóre și capabilă de mărirea epopeiei, ună mare îngrijire de artă, dorința corecțiunii ș'a perfectibilității, erudițiunea pompösă a poetiloră alesandrină imitați de densusulă. Adesea nu e lipsită de veritate și de pasiune puternă, ună mare eficacitate stilistică, de imagină, de cutezanță și de căldură. Stilu 'ă e susținută, limba curată, armonia mai multă de câtă dulcerösă și în genere potrivită naturii subiecteloră.

Dintre poeziă epică ai epoci, ba chiară din tötă literatura romană, celă d'ântâi fu PUBLIU VERGILIU MARONE, născută la Andes, sată de lângă Mantua în anulă 684. După ce studiă literile și filosofia, după ce dobândi câte-va noțiuni de medicină și de veterinărie la Cremona, la Milană și la Neapol, cândă tatălă se se fu deposedată cu ocasiunea distribuirii de pământuri la veteraniă lui Au-

1. Reprodușă și adnotată în *Prosodiă* [Partea I] la pag. 118—124.

gustă, Vergiliu veni la Roma și dobândi restituirea proprietății paterne. Ca amicū avu pe Alfenu Varu, pe Polione și pe Mecenate. Augustu îl iubia foarte. Intorcându-se din Grecia, de unde fusese chemat, muri la Brundisium în anul 775 de la fundarea Romei. Trei lucrări făcură strălucitū numele lui Vergiliu : *Bucolicele*, *Georgicele* și *Eneida*. - Cele d'ântaiū se compunū din zece *egloge* sēu idile pastorale, imitate după ale lui Teocritū, cu deosebirea că se reprezintă mai multū pe sine însuși și întâmplările vieții sēle sub forma persōnelorū introduse într'ensele, erū în privința naturalității pēstoriū lui se parū cu multū mai civilizați de câtū ai poetului grecū din Sicilia. — *Georgicele*, poemă didactică în patru cānturī, d'ua perfectiune singulară, tracteză despre cultivarea câmpului. Cartea I privește natura tēremurilor și cultura ce li-se potrivește; a II are ca subiectū plantele, pământulū ce le convine și mijlōcele d'a-le propaga; a III vorbeste despre animale, despre epizotii și despre chipulū lorū de vindecare; a IV despre albine, despre roiurī, despre creșterea și obiceiurile lorū. Acēstă scriere, recomandabilē prin desvoltări, prin episoade, prin arta stilului ș'a versificării, e unū adevēratū modelū de poesiă didactică. — *Eneida*, poemă epică în 12 cānturī, are ca subiectū fuga lui Enea din Troia dată flacărilorū, venirea lui în Italia, vicisitudinile prin care trecu, în fine stabilirea lui în Lațiu, de unde 'și trase originea familia regilorū din Alba, și Romulu, întemeiatorulū Romei. În primele 6 cărți, imită *Odiseea*, erū în cele-lalte 6, *Iliada* lui Omerū, ênsē nu în modū servilū, ci ca poetū originalū, ca bunū cunoscătorū alū moravurilorū și tradițiunilorū italice, erū în represintarea afecțiunilorū, în însuflețirea tuturorū obiectelorū, întrecu nu numai pe Omerū, dēru și pe orī ce altū scriitorū alū Romei. Vergiliu nu e unū pictorū însemnatū de caractere, ênsē dovedesce în totulū unū simțimētū alesū despre ce e frumosū și despre ceia-ce se cuvine. Limba întrebuintată de dēnsulū e îngrijită, variată și elegantē. Versulū posedē ua armoniă potolită, care e perfectiunea artei, pentru că, în modulū celū mai naturalū, oglindesce ênsăși natura. Orī de ce vorbeste, poetulū scie sē găsescă calea ce conduce la inimă și sē 'și asicure nu numai admirațiunea, ci și iubirea cititorilorū.

Ca Vergiliu în poesia epică, totū ast-felū Orațiu, în cea lirică și în cea satirică, ocupă între scriitorii latinii locul de căpeteniă.

CUNTU ORATIU FLACU se născu la Venetia în anulū 639 [65 înainte de ȕra chrestină], dintr'unū părinte liberat din sclaviă, carele îngriji

forțe de educațiunea fiului său, dându'lu în Roma la scôla gramaticului Orbiliu Pupilu, de unde apoi îl trâmise la Atena, ca să își termine studiile. Acolo cunosc pe câți-va tineri din partita lui Brutu și luă parte cu dênșii la pregătirile luptei de la Filipi, ênsă făr' a se bate. Intorcându-se la Roma, ca să scape de neavere, se hotărî să cultive poesia sub protecțiunea lui Varu, lui Vergiliu și lui Mecenate, care îl recomandă lui Augustă, êră împăratul și îi dăruî uă moșioră, îi făcu secretarū alū său și poetū oficialū alū curții. Orațiu muri în vîrstă de 59 ani, după ce scrisese patru cărți de *Ode*, una de *Epode*, unū *Carmen seculare*, douē cărți de *Satire* și douē de *Epistole*, între care una, adresată tinerilorū frați Pisoni, fu deosebită sub numele specialū de *Arta poetică* pe timpulū lui Cuintilianū. Ca poetū liricū, Orațiu n'are înălțimea de geniū a lui Pindaru, celū mai ilustru dintre iricii greci, ci escelează mai multū în compozițiunile de gēnū ușiorū său de mijlocū, de câtū în cele de caracterū mărețū și sublimū. Totuși, une ori se rădică pēnē la concepțiuni frumose, întrebuintându cuvinte și imagini care denotă putere creatore și căldură intusiastă. Cualitatea 'i de căpeteniă e d'a se distinge printr'vă mare precisiune, prin întrebuintarea rațională și potrivită a epitetelorū, prin bunul gustū și prin corecțiunea la care 'lū conducea multa 'i iubire de perfecțiune. Orațiu imită îndestulū pe liricii greci, ênsă pictura propriilorū sële afecțiunii și necontenitele alusiuni ce face la deprinderile, la întēmplările, la tradițiunile romane probēză câtū se amăgescū aceea, care 'i negă ori-ce meritū de originalitate. În satire, e firescū, familiarū și de spiritū. Conformū epoei corupte, dēru învélite c'ua spoielă de civilizațiune și de urbanitate, în care trăia, Orațiu nu sfășie vițiele, nici nu le biciuiesce cu asprime, ci le face de rîsū și de batjocorire. Ba ride chiarū de sine ênsuși, zugrăvindu'și tôte defectele. Armonia esametrelorū lui e pré puțin simțită, căci, prin marea-le varietate, se aprop'ă mai multū de vorbirea prosaică, comună tuturorū ómenilorū (*sermo*). Stilulū și limba 'i suntū imbibate de aticisme. Câtū despre epistole, se deosibescū de satire numai pentru că în ele scriitorulū nu critică moravurile altora, ci vorbesce mai numai despre dēnsulū, despre dorințele și afecțiunile ce are, său tractēză subiecte filosofice și literare.

PUBLICU OVIDIU NASONE cultivă poesia epică, didactică, erotică și elegiacă mai în urmă de toți poeții enumerați pēn' acilea, într'ua epocă de mare eleganță. Născutū dintr'ua familiă de călari la Sulmona, în țera Pelignilorū [anulū 711 séu 43 înainte de Christū], elū fu

erescută la Roma și la Atena. Părăsindă studiul legilor și pregătirea pentru afacerile publice, cărora se consacrasă ca să îndeplinească voia tatălui său, Ovidiu preferă cultul muselor. La Roma, trăi în relații de amiciă cu cei mai de frunte literați și cetățeni chiar și cu Augustu, pînă cîndu acesta — nu se scie bine din ce cauză — îl exilă la Tomi, în actuala Dobroge, pe țărmurile Mării Negre, unde locui de la anul 762 pînă la 770, cîndu își sfîrși viața și fu înmormîntat la Constanța [Kiustenge¹]. Operele lui Ovidiu, pe care le posedem încă, sînt: trei cărți de elegii, intitulată *Amoruri* sau *cărți ale iubirii*; apoi *Eroidele*, epistole pe care unele femei din epoca eroică le scriau soților sau iubiților, și răspunsurile ce le dau dînsii; *Tristele* și *Ponticele*, elegii în care se plînge de amarul depărtării, își arată dorul de patriă și de-stănuiesce modul cum trăia printre Geți, Sarmați și Daci; *Arta* și *Lécurile iubirii*, în care espune preceptele vieții rafinate; *Fastele* sau originea și celebrarea sărbătorilor romane, după reformarea calendarului, sevrîșită de Augustu în anul 755, operă scrisă numai pe jumătate din cauza esiliului; *Metamorfosele*, în versuri esametre, erau nu elegiace ca cele pînă aci menționate, poemă în care desvoltă peste 250 fabule mitologice, espundă continuele prefaceri care încep cu chaosul și merg pînă la apoteosarea lui Iuliu Cesare și lauda lui Augustu. Dintre poemele ce i-se mai atribuie, ne au rămas cîte-va fragmente, împreună cu *Ibis*, imitată, în distichuri, după o scriere similară a lui Calimach. Caracterul principal al lui Ovidiu e înlesnirea și abundența, puțina grijă de acurateță și de eleganță. Se constată într'ensul bogăția de limbă, mare îndemănare d'a exprime orî-ce lucru în mod poetic, și o putere nemărginită de a descrie. Talentu'î natural, felul subiectelor imaginate de dînsul, caracterul narațiunii sêle, toate acestea îl făcură să fiă poetul cel mai original al epocii în care trăi.

§ V. — Prosa.

Printre prosatorii epocii lui Augustu, un loc însemnat îl ocupă istoricii. Operele a patru dintr'ênșii le putem citi, cel puțin în parte, pînă astăzi.

CORNELIU NEPOTE se născu, după totă probabilitatea, între anii 96 și 86 înainte de era chrestină, la Parma sau, după alți, la

1. G. Perrot, *Mémoires d'archéologie, d'épigraphie etc.* [Paris, 1875].

Ostilia, în vecinătatea Veronei. Elu trăi aci în Galia cisalpină, aci la Roma, unde fu amic cu T. Pomponiu Aticu, cu Cicerone, cu Catulu (care 'i dedică versurile séle), și muri cându Augustu se și făcuse stăpănu peste statulu romanu. Scrierile lui C. Nepote erau *Cronicele*, care espunea, în trei cărți, faptele istoriei universale, după împărțirea varoniană a epocelor, în mitice, fabuloase și istorice. Orice alte scrieri ale lui se perdură, rămăindu-ne numai *Vietele celoru mai străluciți căpitani* către T. Pomponiu Aticu, în care se coprind două-deci biografii, mai toate de comandanți greci, și unu capitulu intitulat *De regibus*, simplă enumerare a celoru mai renumiți regi din Persia și din Macedonia. Pe lângă acestea, i-se atribuie uă *Vieta a lui Catone* bătrănu și uă altă *Vieta a lui T. Pomponiu Aticu*, mai pe largu spusă. Aceste scrieri au fostu de mai multe ori publicate sub numele lui Emiliu Probu, constatatu în urmă că e-rea numai unu colectoru, care le copiase spre a le dăruu împăratulu Teodosiu. Intr'ensele, Corneliu se arătă destulu de consciințiosu în alegerea și în narațiunea faptelor, citéză diferitele isvóre la care se adreséză și, din acéstă causă, cei vechi ținură tot-dé-una sémă despre mărturiile lui. Singura imputare ce i-s'a adusă privesce neesactitatea indicărilor cronologice și geografice. Limba 'i e curată și elegantă, stilulu luminos, simplu și liniștitu, afară de câte-va locuri în care a urmatu sintasa grecésă.

CAIU IULIU CESARE, ale căru fapte politice și militare suntu destulu de cunoscute din istoria, cultivă de ténérü literatura gréă și latină, precum și elocința, în care ajunse la atâta renume, în câtu merită să fiă consideratü de Cuintilianu ca singuru în stare pe acele timpuri de a disputa lui Cicerone întâiătatea. Elu se ocupase și cu filologia, după cum dovedesce cărticica 'i *De analogia*, citată în mai multe rânduri de către cei vechi, ênsé perdată astă-đi. Chiaru înaintatü în vîrstă, scrise unü *Anticatone*, spre a'lü opune unei cărți a lui M. Tului Cicerone, făcută pentru lauda lui Catone din Utica¹. De la Cesare nu mai posedemü astă-đi, de câtu opere istorice, și a-nume *Comentariile*, memoriü privitoare la resbelele purtate de dên-sulü, șése cărți *Despre resbelulu galicu* și trei *Despre resbelulu civile*. A opta carte din *De bello gallico*, comentariile *De bello alexandrino* și *De bello africano* se atribuiescū lui Aulu Irțiu, locuțiitorulü lui Cesare. Câtü despre comentariile *De bello hispaniensi*, autorulü le e mai puțin cunoscutü. Scrise fără multă pregătire și mai

1. A se vedé studiulu meu care precede testulu latinu din „*Pro M. C. Marcello*” (Bucur. scđ 1878).

alesă cu scopul d'a păstra amintirea evenimentelor, *Comentariile* lui Cesare sunt un adevărat model de narațiune simp'lă, răpede, animată, fără ornamente, c'unul stilu din cele mai limpozi și mai curate. Descrierile, portretele, cuvântările din ele sunt scurte și mărețe, ast-felū în câtū, cu tōtă simplitatea lorū, aceste scrieri sunt nesce lucrări complete. De aceia și Cicerone le laudă¹, ȑicendū că suntū în stare sē oprēscă dorința altora d'a mai spune aceleași fapte, cu tōte că parū scrise spre a servi ca materialū pentru alte tractate istorice.

CAIU CRISPU SALUSTIU, născutū la Amiternū, cetate a Sabinilorū, în anulū 668 [86 înainte de Christū] fu crescutū cu asprele reguli, ale Sabinilorū. Viindū încă de tēnērū la Roma, se consacră afacerilorū publice și fu cestorū, tribunū alū plebei și senatorū, ȑnsē rē-mase puținū în acēstā însărcinare, pentru că censorii lū escluseră din senatū din cauza vieții sēle puținū corecte sēu, după cum susținū alții, prin intrigile inamicilorū. Plecândū în Galia lângă Cesare, la întōrcere i-se deschise din nou ușle senatului. Printr'ȑnsulū dobândi și administrarea Numidiei, unde se ȑice că strīuse bogății nenumērate, căci în ultimii sēi ani își scrise istoria într'ua vilă forte avută, pe care o poseda în vecinătatea Romei. Operele de căpeteniă ale lui Salustiu suntū : *Istoria romană*, în care se povestiau faptele întēplate de la 675 pēnē la 687, scriere din care nu s'a mai păstratū de câtū puține fragmente; apoi douē monografii, *De bello catilinario*, în care se narēză conspirațiunea lui Catilina, și *De bello jugurthino*, în care se espune lupta Romanilorū cu Iugurta, usurpatorulū regatului numidicū. În cea d'ântaiū monografiă, caracterulū persōnelorū și depingerea corupțiunii moravorilorū suntū din cele mai bine esecutate, ȑrū narațiunea e plină de vioiciune. Critica găsesce că începutulū e d'ua escesivă lungime, de și cu tōte astea desvēluie cu măiestriă cauzele conspirațiunii și nimicesce reua părere ce se formase despre seriitorū în urma rușinii suferite. Într'a doua monografiă, compusă mai nainte, e viiă și însuflețită espunerea faptelorū, deplină cunōscerea locurilorū și a omenilorū, minunată esperiința afacerilorū mil tare și politice, ca și arta istorică. Pe lângă acestea, mai esistū douē epistole către Cesare, în privința noiei organizări ce trebuia sē se dē statului, ȑnsē a cărorū autenticitate e puținū stabilită. Caracterulū scrierilorū lui Salustiu e concisiunea, în care se silia sē ecualize pe Tucidide. Limba 'i e curată

1. A se vedē *Brutus sive De claris oratoribus*.

și impodobită, afară de pré afectata întrebuințare a vechielorū forme. Stilulū are uă ințelă și uă energiă deosebită. Se pôte dice că Salustiu este unū istoricū de prima categoriă, căci ast-felū se arētă în schișarea caracterelorū, în noțiunile geografice, în concisiune, în morala dedusă din fapte, de și pe unū tonū cam declamatorū.

Anulū 796 [59 înainte de Christū] vĕdu născĕndu-se la Padova [Patavium] TITU LIVIU, care, viindū la Roma din copilăriă, își arētă talentulū prin câte-va *Dialoguri* filosofice, care 'i atraseră iubirea și protecțiunea cetățenilorū de frunte și chiarū bună-voința lui Augustū. Dueĕndū uă vieță particulară și cu totulū devotată studiulū, Liviu întreprinse scrierea unei complete istorii a Romei, de la fundarea ei și pĕnĕ la bătălia de la Actiu, în urma căreia Augustū se făcuse stăpânū pe 'ntrĕga lume atunci cunoscută. Din acĕstă operă, compusă din 142 cărți, care 'ndată asicură lui Titu Liviu uă fôrte mare renumire, pĕnĕ și în provinciile cele mai depărtate ale imperiulū, abia ne-aū rămasū ađi 35, relative la evenimintele de la începutulū Romei pĕnĕ la anulū 460, și de la 536 pĕnĕ la 586 după acciași cronologiă. De cei-l-aiți istorici ai timpului, Titu Liviu se deosibescă prin nobilitate, prin intusiasmū, prin elocință, căci transmise prosterității imaginea măririi romane, tocmai cândū ea ajunsese la punctulū de culminațiune. Scriitorulū posedă arta d'a pune lucrurile înainte ochilorū cititorulū, d'a comunica la tôte miscare și vieță, d'a emoționa și d'a sculpta cu măiestriă caracterele persónelorū principale prin cuvĕntările pline de elocință ce le atribuie. Stilulū îi e grandiosū, fără să cadă în declamațiune și în esagerare, aci impodobitū, aci simplu, coloratū și capabilū d'a produce uă continuă și nouă desmierdare. Corneliu Nepote își estrăgea materia națiunii din scrierile grece; Salustiu povestea lucruri întĕmplate în timpulū sĕu, despre care era ușiorū sĕ și procure uă justă cunoștință; Cesare însemna din memoriă și transmitea fapte sĕvĕșite de dĕnsulū, pe cândū isvórele căroră se adresa Titu Liviu ereaū, din contra, mai depărtate și mai felurite. D'aceia s'a și pusū la îndoielă veracitatea celorū spuse de dĕnsulū, considerându'lū ca pré credulū și ca iubitorū de fabule. Adevĕrulū e că, dĕcă n'a consultatū tôte documintele despre care menționĕză istoriculū grecū Polibiu¹, contimpo-

1. Mai esistaū, pe timpulū acela, analele pontificilorū, fastele consulare, cărțile censuale, mulțime de monuminte cu inscripțiuni, table de bronzū pe care s'afău scrisă decretulū și legile sanționate prin votulū poporulū. ba chiarū unū vechiū tractatū cu Cartaginesiū.

rană cu densusul, totuși are grijă să arăte locul de unde 'și-a luat informațiunile, și de mai multe ori pune la 'ndoielă nesicuranța și caracterul fabulos al primelor epoce ale Romei. Câtă despre istoricii care 'lă precedaseră, Liviū le citéză aserțiunile și le compară cu altele. Déca 'i place să povestéscă cu-de-aménuntulū tóte arétările supranaturale și tóte prodigiile, în acésta se conformă deprinderii epoei și caracterulū superstițiosū alū poporului romanū. Éru déca în unele părți ale operei séle pare că se depărtéză de la esacitate, acésta se esplică prin mărimea scrierii și prin dificultățile ce întémpina autorulū.

Elocința romană, afară de Cesare, mai avu, în acéstă epocă, și alți cultivatori însemnați, ca Antoniu, Crasu, Scevola și Ortensiu, ale cărorū opere n'au pututū ajunge péné la noi. Énsé mai cu sémă se deosebi Cicerone, care 'n genere e socotitū dreptū celū mai mare dintre toți oratorii Romei.

MARCU TULIU CICERONE, dintr'ună familiă de călari, se născu la Arpinu, în 3 Ianuariu 648 de la fundarea Romei. Crescutū în acéstū orașelū, studiă literatura grécă, legile și elocința, sub conducerea poetului grecū Archia, a augurului Muciu Scevola și a lui Molone din Rodos. Invétă doctrinele filosofiei epicureie de la Fedru, p'ale celei academice de la Filone, p'ale celei stoice de la Diodotū. După ce începuse să vorbéscă în forū la vârsta de 26 ani, Cicerone, séu din cauza slabei sănétăți, după cum spune¹, séu de frica lui Sila, în contra căruia apăruse pe S. Rosciu Amerinu, plecă în Grecia și urmă la Atena scóla lui Antiochū academiculū și pe a retorului Demetriu, în Rodos pe a fostului séu invétătorū Molone și pe a lui Posidoniū, filosofū stoicū. Intorcându-se la Roma, ajunse răpede la tóte onorurile, fiindū alesū pe rândū cestorū, edilū, consulū. Apoi, gonitū prin stăruița lui Clodiu și a facțiunii populare, indignată de pedépsa ce dedese complicilorū lui Catilina, se întórse în aplausele întregei Italii. Cândū căduse partita lui Pompeiu, căreia aparținea, se depărtase de la afacerile publice, dérū, după mórtea lui Cesare, se opuse cu bărbăția lui Antoniu, din care causă alū douilea triumviratū îi puse numele în faimósele liste de proscriptiuni. Lucrările lui Cicerone, câte au ajunsū péné la noi, se potū împărți în 4 clase, din care cea d'ântaiū coprinde discursuri, a doua opere retorice, a treia scrieri filosofice, a patra epistole. — Orațiunile ce po-

1. A se vedé partea finală din *Brutus sive de claris oratoribus*.

sedemul de la densusul suntul in numarul de 59, intre care locul de capetenia ilu ocupa cele pronuntate in *Verrem* si in *Catilinam*. Celorl rostite in contra lui Antoniu li s'a datl numele de *Philippica*, spre a li se arata asemenea ce au cu ale lui Demostene, rostite de oratorul grecul in contra lui Filipul, regele Macedoniei. Printre cele mai frumoase, se citeza apoi cate-va aparari in favorea mai multo ul barbatil cunoscutil, spre exemplu *pro Ligario*, *pro Deiotaro*, *pro Marcello* si *pro Milone*, in care, ca si in peroratiunea apararii *pro P. Sestio*, pateticulul si miscarea pasiuniloru ocupa ual mare parte. Cuventarile *pro Murena* si *pro lege Manilia* suntul modele frumoase de elocinta deliberativa si civila, dupa cum apararea *pro A. Licinio Archia* e in acelaasi timpul unul modelul de elocinta judiciaral si demonstrativa, unul nobilul elogiu alul literaturii, alul poesiei si alul celorl ce le cultival. — Operelorul retorice apartinul cartea de *Inventione rhetorica*, pe care o compuse ancil de tenerrul; cele trei cartil *De oratore*, in forma de dialogul si iubite de densusul mai pre susul de oril ce alte scrieril; *Brutus* sive *De claris oratoribus*, istorial concisal a elocintei greco-romane; *Orator*, unde schitezal idealulul oratorului perfectul si in care, dupa Demostene, Cicerone are aerulul de a se da ca modelul pe sine ensusil; cartea intitulatal *Topica* seu despre locurile comune, cea *De partitione oratoria* si *De optimo genere oratorum*. Asemenea i se atribuie cele trei cartil intitulate *Rhetoricorum ad Herennium*, pe care unil criticil le credul a si ale lui Cornificiul seu ale lui M. Antoniu Gnifone. — Intre operele 'i filosofice, meritul se fiil mentionate, in ordine cronologica, sese cartil *De republica* catre A-ticu, descoperite forte tardil de Angelo Mai, frumoasal lucrare filosofical despre puterea romanal si despre imprejurarile in care o produse; cartea *De legibus*, in care e vorba despre legile celorl «doue-spre-dece table» si in generalul despre dreptul, dupa principiile filosofiei; apoi *Questiones* seu *Disputationes academicae*, care contineal doctrinele filosofice ale vechiei si noiei academiil, derul care ne-au ramasul numai in parte; scrierea intitulatal *De finibus bonorum et malorum*, in care, combatendul principiile filosofiei epicuriei, inclinil spre ale Stoicilorul si laudal spiritalismulul academicul; *Disputationes tusculanae*, in cincil cartil, numite ast-felul dupa vila Tusculul, unde autorulul imaginezal c'au fostul tinute si in care se raionezal, dupa filosofia stoical, despre morle, despre durere, despre activitatea. pasiunile si turburarile sufletulul, despre modulul d'a le disprezui seu d'a le invinge, in fine despre virtute, care e de ajunsul

spre a procura fericirea; cărțile *De natura deorum*, *De divinatione*, *De fato*, *Cato maior sive de senectute dialogus*, *Laelius sive de amicitia dialogus*; trei cărți *De officiis*; în fine șese *Paradoxa*, care coprind sentințe străine scólei stoice. — Epistolele lui Cicerone se împart în patru colecțiuni, dintre care cea d'ântâiă, de 16 cărți, e adresată *Ad diversos* séu *ad familiares*; a doua, totu de 16 cărți, *ad T. Pompinium Atticum*; a treia, de 3 cărți, *ad Quintum fratrem*; și cea din urmă *ad Brutum*, de și e considerată ca apogrifă. — În orațiuni, Cicerone posede toate calitățile ce se ceru unui mare oratoru: e artificiosu în esordiu, în narațiuni claru și evidente; regulat și impetuosu, éru la trebuința de spiritu în argumentare; pateticu mai multu de câtu ori-ce oratoru din anticitate în perorațiuni, cându ast-felú îi e subiectul. Déca pe icicolé póte că e pré abundantu și minuțiosu, se nu se uite că ast-felú trebuia să fiă înaintea unui auditoru compusú din Romani, care nu pré cunoseau ce este arta și ce va să dică aticismul. În cărțile 'i retorice, dovedesce că are unu criteriú alesu, adâncă erudițiune și esperiință, admirabilé claritate. Aceleași însușiri se găsescu și în scrierile 'i filosofice, în care s'arétă mai aprópe de filosofia practică, ca și Orațiu, de câtu de profunde desbateri. În cele mai multe casuri, urméză îndoiósele doctrine ale filosofiei academice. Epistolele 'i suntú adevérate modele de simplitate și de simțiminte naturale: ele ne dau mulțime de cunoscințe despre ómenii, moravurile și întâmplările secundare ale epocéi. În genere, stilulú lui Cicerone e împodob tú și plinu de grațiá, limba 'i din cele mai curate și presăratá de frumuseți retorice, periodulú bogatú, armoniosu și d'ua varietate esemplară.

Dintre operele altorú scriitorú în prosă, din secolulú lui Augustú, ne-au mai rămasú tractatele *De architectura* alú lui VITRUVIÚ, *De medicina* alú lui C. CORNELIU CELSU, trei cărți *De re rustica* și oá parte din scrierea *De lingua latina* a lui M. TERENTIU VARONE. Acesta din urmă, consideratú de Cicerone ca celú mai învățatú dintre Romani, s'a născutú la Roma în 637 (114 înainte de éra crestină) și, studiândú împreună cu Cicerone la Roma și la Atena, îi rămasú amicú în totá vieța. Varone făcea parte din partita lui Pompeiu și servi în armata lui cu multú devotamentú pe uscatú și pe mare. Apoi se împacă cu Cesare și fu însărcinatú să culégă cărți pentru instituirea unei biblioteci publice. După omorierea lui Cesare, se uni cu Brutu, ceia-ce decise pe triumvirú ca să 'lú

proscris. S'ăpândă ănsă prin fugă, mai târziu se întorse la Roma și scrise pêne la vârsta de 83 ani. Atunci, pe cândă sta în pată scriindă, își dete sfirșitulă, în anul 26 înainte de ăra noastră. După Aulu Geliu, pe cândă avea 84 de ani obicinuia să se laude că a compusă 490 cărți, pe lângă care trebuie să se numere și cele scrise în ultimii patru ani ai vieții. Tractatulă *De re rustica* e în formă de dialogă, c'ua limbă curată, c'uoă stilă p'alocurea elegantă, p'alocurea neglesă și obscură. Din 24 cărți, ce compunea scrierea *De lingua latina*, cele șese căte aă mai ăemasă, ne suntă de mare folosă, de și autorulă se pare ănzestrată de puțină spirită critică în cercetările ăi etimologice și p'ă temerară în coniecturile sële.

CAPITOLULU IV.

E P O C A A T R E I A.

§ VI. — Căusele decăderii.

Chiară de pe timpulă lui Augustă, tirania inaugurată de dănsulă își producea efectele ăi rău-făcătore și precipita spre corupțiune literatura latină. Ea nu se rădică puțină, d'ă câtă atunci cândă ărecare bune princip'e redeteră puțină liniște imperiulă și, c'ua nouă sūflare de libertate, reinvioră mințile descuragate. Nerva și Traianu își văduă epoca ilustrată cu splendărea sciinței și a artei prin căți-va scriitoră care, dăca cedăză celoră din secolulă lui Augustă în privința simplicității, în iubirea frumosulă, în puritatea și 'n e-ganța limbii, totuși nu le suntă inferioră nică prin forța concepțiuniloră și a stilulă, nică prin simțimintele nobile și 'n adevără romane, pe care le propagă ca răsăunare în contra apăsării p'ă multă timpă suferite.

Imputăna libertății, începută de Augustă și dusă pêne în capătă de Tiberiu; stupiditatea și fierășă împărațiloră ce urmară; degradarea sufleteloră printr'ua corupțiune mereă sporită, printr'ua politică de bănuielă și de intimidare, care se temea de literatură și persecuta pe cei-ce se ocupaă cu dănsa; scălele retoriloră, care reduceră elocința viiă și activă la ună simplu esercțiu și la ună artifi-ciu de cuvinte declamatăre; lecturile și conferințele publice, prin care capriciulă multămiă fu substăuită judecătiiă despre frumosă a ăme-niloră cu bună gustă și cu instrucțiune; reputăciunea dobândită de

ómenî străini Romei, și mai cu sémă de către Spanioli, care introduceau în literatură uă declamațiune și uă spoielă meridională; plăcerea de totu ce părea nouă și dorința de a urma uă cale deosebită d'aceia pe care alții meritaseră cele mai frumoșe laude; în sfirșitū caracteru' ũ mai cugetătorū și mai puținū aptū pentru intuițiunea frumosului, pe care și'lū formase poporulū romanū, de curēndū eștū din tinerețe și deprinsū acum cu nenorocirea : acestea fură cauzele principale ale decadinței, care începuse să se aré'e chiarū înainte de mórtea lui Augustū.

§ VII. — Poesia.

În epoca care dură de la mórtea lui Augustū pēnē la Adrianū, a-părură mai mulți poeți, nu fără óre-care valóre.

Celū d'an-aiū, care ni se presintă, este FEDRU, născutū în Tracia sēu în Macedonia, și care, fiindū dusū ca sc'avū la Roma și pusū în libertate de Augustū, fu persecutatū de către Se'anū, renumitulū ministru și instrumentū alū lui Tiberiū. Dintre fabulele scrise de Fedru, ni s'aū păstratū patru cãrți, asupra căroro nu esistă nici uă indo-elă și că'ora li s'adaugē uă a cincia, considerată de mulți critici ca pe nedreptū atribuită lui Fedru. În mare parte, ele suntū imitate după fabulele lui Esopū, ér cele mai puținē, imaginate de autorū, aū óre-carī relațiuni cu întâmplările v'eșii sēle. Stilulū lui Fedru e simplu, elegantū, și linū de desmădare și naturalitate, fructū alū unei arte alese și cu uă concisiune, care adesea ajunge pēnē la obscuritate. Limba 'i este curată, și fară de câte-va espresiuni abstracte, érū prin eleganță pare a fi unū fericitū imitatorū alū lui Terenții.

În ceī d'ântaiū anī ai domn'eī lui Nerore, se deosebi A. PERSIU FLACU, născutū la Voltera în anulū 34 după Cr'stū, mai ântaiū scolarū alū gramaticuluī Palemone și alū retoruluī Virgiliū Rufu, apoi alū filosofuluī stoicū L. Aneu Cornutu, care îi acordă uă îngrijire și uă afecțiune părintescă. Persiu muri în etate de 28 anī. Din multele 'i scrieri poetice, ni s'aū păstratū de la dēnsulū numai șese satire. Firea și neîmlădierea caracteruluī sēu, asprimea doctrinelorū stoice din care se adăpase încă din copilăria, nu puteau să permită lui Persiu facilitatea și glumele ușore ale lui Orații. De aceia se arētă coprinsū de uă sfântă mâniă în contra vițiuuluī, nu fără óre-care esagerațiune dator-tă tinereții și deprinderii luate din scólele declamatorilorū. Zimbetulū lui e amarū, într'unū stilū cam pré concisū, une-orī în-

tunecosă, d'eru bună în genere, și espresă într'ua limbă dotată cu multă puritate.

De și înflorin-lu mai târziu de câtu cei-l-alti poeți de mai la vale, totuși se pôte cita, printre satiricii acestei epoce, și E. IUNIU JUVENAL, născutū la Acuin către anulū 39 alū èrei crestine și care se ocupă mai ântâiu cu retorica, dup'aceia cu poesia. Satirile lui nu fură scrise pentru a fi publicate. De aceia nu vëdură lumina de câtu atunci, cândū Traianū făcu ceva mai liberă manifestarea cugetării prin scriere. In etate de 80 anī, nu se scie bine pentru ce motivū, fu esilatū în Egiptū, luându-i-s: titlulū ce i se dedese de comandantū alū cohortelorū. *Satirele* lui Juvenalū suntū în numëru de șese-spre-dece, dintre care ultima nu e scrisă, ci numai revëdută și îndreptată de dënsulū. Mai abundantū, mai feluritū, mai elegantū de câtu Persiu, elū nu ride de vițiu, nici nu 'lū condamnă cu severitatea filosofului, ci se rădică ca unū retorū în contra lui și 'lū biciuiesce cu turbare, adesea ca uă ascuțime epigramatică. Declamațiunea, de și îlū stăpânesce, totuși nu 'lū împedică de a realiza frumosulū, dulcëța și chiarū grația ce se admiră în poetulū de la Venosa. Versurile îi suntū frumoșe, ênsē nu tot-dé-una îndestulū de familiare, st lulū vioiū și energicū, limbagiulū nobilū și bogatū, pe alocu:ea pré înfloritū.

In acëstă epocă, poesia epică se îndreptă către subiectele tractate în primii timpī ai literaturii latine.

M. ANEU LUCANU, născutū la Cordova în anulū 38 alū èrei crestine, rudă cu Seneca și cu Cornutu, fu crescutū cu multă îngrijire în principiile filosofiei stoice, în gustulū poesiei, și pusū sub protecțiunea lui Nerone, care 'lū alese cestorū mai înainte de vârsta cerută prin lege. Ivindu-se ênsē glorioșă între dënsulū și împëratū, care nu putea suferi ca sē-i dispute cine-va gloria poesiei în acea epocă, fu silitū sē ducă nă viețā retrasă, în care 'și scrise poema intitulată *Pharsalia*. Nu multū după aceia, intrândū în conjurațiunea lui Pisone, prim' ord nulū de a 'și rădica singurū viețā. ceia-ce și făcu, tăindu-și vinele și recitândū câte-va versuri din poema sea, în care se descrie sfișitulū unū soldatū care mōre din cauza sângelui ce-i curge dintr'ua rană. Subiectulū alesū de Lucanu, resbelulū civilū dintre Cesare și Pompeiū, datū în câmpiele de la Farsale, erea pré apropiatū de amintirea tuturorū, pentru ca sē p'atā fi investmētatū cu ficțiunile poesiei. Ast-felū poesia lui nu se află în lucruri, ci în colorī și în formă, în care vede-sece multū talentū și puternică simțire, ca și în întrebuintarea a totū ce e supranaturalū cu ajutorulū artelorū magice, ca inovațiune.

Asemenea, într'acéstă lucrare, nu se observă unitatea estetică necesară a concepțiunii, a subiectului. Mai are adesea versuri înflăte, afectări, inversiuni, pré multe idei abstracte și chiarú curiosități, din cauza pré marelé năsuințe de a căuta totú ce e mai nou și totú ce impresionează. Mai tot-dé-una pare a cânta pe ace'ași córdă, ceia-ce de altmintrelea provenia din subiectulú propus, mai multú de câtú din cauza propriului său talentú.

Totú poetú istoricú fu și SILIUS ITALICUS, scriitorú elegantú, care studiá pe Cicerone, pe Vergiliu și pe Titu Liviu, inspirându-se dintr'ênși pentru poema sea *Punica*, în 18 cânturí, privitoare la alú douilea rebelú cu Cartagineși. Ul'timii ani din v'étéá îi trái în Campania, éru pe cândú erea bétránú se lásá sê móră de fóme în anulú 100, urmândú ast-felú esemplulú multora din câți profesaseră filosofia stoică.

VALERIUS FLACUS, cá și celú ce va urma, alese unú subiectú din epoca eroică și după imitarea poetilorú anti-ci ai Greciei. Curatú și elegantú, elú se sili s'ajungá pe Vergiliú, fără énsé sê isbutescá, din cauza asprimei și a unei imaginațiuni neastêpérate. De la dên-sulú posedemú și adí uá poemá despre *Espedițiunea Ar onautilorú* [*Argonautica*].

P. PAPINIUS STATIUS se náscu la Neapole, dintr'unú părinte renumitú pentru înțelepciunea și cunoscințele sêle în cest'unile de gramaticá și de poesiá. Crescutú în Roma, îndată își dolândi reputațiune prin marea înlesnire ce avea de a face poesiá improvisatá, prin multele premii obținute în concursurí poetice, prin mulțimea ce alerga la acele lecturí publice, care pe atuncí ereáú atâtú de gustate. Mai târđiú, rēcindu-i-se inspirațiunea poeticá și nevoindú sê apará în Roma mai pre josú de câtú altéi, se reintórse în patriá, unde muri la anulú 96. De la dên-sulú posedemú cincí cãrți de *Silvæ*, nume datú unei colecțiuni din poesiile'í ușóre, în cea mai mare parte compozițiuni lirice, uá poemá epicá în dou-spre-dece cânturí intitulata *Thebaida*, și doué cânturí dintr'uná altá poemá *Achileida*. Subiectulú poeziilorú din *Silve*, de și puținú însemnatú pentru noi, totuși ne ajutá sê cunoscemú societatea romaná din acea epocá. Prin spontaneitate și prin naturaléță, ele întrecú cele-l-alte opere ale lui Stațiu. În *Thebaida*, se vede uá profundá cunoscință despre fabulele și tradițiunile anticității, unitá cu arta de a le reintineri, multá înlesnire și inovațiune de imaginí, descrierí și aseménări laudabile, de caracterú omericú. *Achileida* trebu'a sê fiá uá poemá biograficá, în care poetulú își propunea sê cânte tóte întreprinderile și faptele lui Achile, énsé rămase neterminatá și

ast-felul ajunsese pînă în ziua de astăzi. Fspunerea și narațiunea lui Stațiu sînt în general clare și bine întocmite. Versul lui e format după alul lui Vergiliu, pe care îl luase drept model; însă stilul și limba lui Stațiu sînt pline de inversiuni și de suprabundantă: aceiași fecunditate a talentului său îl conduse la o preferință excesivă acordată ornamentelor, perifrazelor și difuziunii.

Din poezia dramatică a acestei epoci. ni s'au păstrat de ce tragedii atribuite lui SENECA, pe care unii îl cred a fi fost SENECA filosoful, alții SENECA retorul, alții un nepot al lor, cu același nume. Sînt asemenea critici, care le cred compuse de diferiți autori. Aceste tragedii, afară de *Octavia*, sînt imitațiuni din alte tragedii grece, prefăcute prin gustul de a reînoi, de a esagera, de a introduce impresii vesele. Acțiunea și stilul din 'ensele nu mai copriind simplitatea grăcă, ci descrieri nesfirșite, paradă de erudițiune, sentințe filosofice, toate într-o formă pretențioasă și declamatorie. S'ar putea dice că au fost scrise nu ca să fie reprezentate, ci numai citite. Totuși, pe ici-colo, nu lipsesc cugetări și forme care au fost imitate de scriitorii moderni, eră chorurile merită să fie în cât-va apretuite, mai cu sémă din cauza micului număr de poezii lirice ajunse pînă la noi din acele timpuri.

Lăsându la o parte cât-va scriitorii didactici de puțină însemnătate, merită să fie menționat M. VALERIU MARTIALU, viu și început autor de epigrame, ale cărui scrieri s'au păstrat pînă azi împărțite în patru-spre-dece cărți și precese de o carte deosebită despre feluritele spectacule ce se dau în noul amfiteatru Flaviu. Prinr'ensele se poate cunoște, în cele mai mici amănunte, civilizațiunea și mai cu sémă viața privată din acel secol. Escelază mai ales prin descrieri firești și adevărate, prinr'unu stilu glumeț și pătundător, prinr'una limbă curată, dără pré familiară. adesea lipsită de noi lețe și înclinată spre obscuritate și degradare.

§ VIII. — Prosa.

Tirania trebuia să fiă vătămătoare mai cu sémă istoriei, ca una ce persecută adevărul și întronază lingușii-ea. D'aci rezultă că cei doi istorici, care înfloriră în timpul lui Tiberiu, îi dedicară lui scrierile, arătându-i-se nemăsurați în laude și lăsându se se cunoască că însușirile lor de căpeteniă nu ereau iubirea de adevăr și independința de caracter.

Celū d'ântăiū dintr'ênșii, VALER U PATERCULU, omū crescutū în mi-dloculū armelorū și care însoțise pe Tiberiu în expedițiunile din Ger-mania, din Panonia și din Dalmația⁴, scrise două cărți de *Istoriă romană*, care pêne la noi au ajunsū fôrte alterate. Cea d'ântăiū co-prindea unū resumatū din istoria universală, și mai cu sémă gréacă, de la căderea Troiei pêne în timpulū cândū Grecia deveni provinciă romană : cea d'a doua espunea faptele romane pêne la anulū 30. Lingușindū pe Tiberiū, puținū esactū în narațiuni, inclinatū spre declamațiune, spre pompa retorică și poetică, Paterculū nu se ră-dică de câtū prin acurateța limbiī și prin precisiunea'ī salustică.

Nu ca istoricū, ci mai multū ca antologistū și culegătorū de fapte istorice, ca unū clasificatorū alū lorū în deosebite categorii de na-tură morală, fu alū douilea scriitorū, VALERIU MASIMU. Lucrarea lui pörtă titlulū de *Factorum et dictorum memorabilium libri IX ad Tiberium Cæsarem Augustum*. Faptele adunate de dênsulū apar-ținū istoriei romane și a popórelorū atunci cunoscute Fără critică și fără bunū gustū, c'unū stilū întortochiatū, declamat rū, emfaticū, orī și cândū se s-l-see sê misce, întrebuintéază miđlóce nepotrivite. Masimū se depărtéază de naturaletă, e plinū de cuvinte poetice și neîntrebuintate, de sentințe și de aforisme.

Istoria adevărată, puternică, morală, apăru în timpulū lui Nerva și lui Traianū, gășindū unū interpretū generosū și înțeleptū în c. CORNELIU TACITU. Elū se născu la Terni între anii 59 și 61 după Cristosū și de tēnerū se ocupă cu stu liulū poesiei și alū elocinței. Devotându-se apoi carierei militare, fu cestorū, pretorū, cuindecem-virū și consulū sub Nerva Vêđu Britania împreună cu Agricola, a căruī fică o luase de soțiă, și muri aprópe octogenarū, după cum se crede în genere, pe la anii 134 sêu 135. Dintre operele ce pose-demū de la dênsulū se pare că cea d'ântăiū, în ordinea cronologică, este *Agricola*, în care naréză vieța soçrului sêu și resbelele purtate sub dênsulū de către Romani în contra popórelorū din Britania; după aceea cartea *De moribus Germanorum* sêu *Germania*, în care espune situațiunea acelei țeri, firea și moravurile locuitorilorū, ca-racterele distinctive ale deosebitelorū triburi în care ereau împărțiți. În *Istoriă*, se copriindū faptele la care Tacitū fusese martu rū, de sub-domnia lui Galba pêne le mórtea lui Domițianū. Din acéstă scriere ênsē nu se mai conservă de câtū patru cărți și inceputulū celei de a cincia. În *Anale*, se copriindū cele întemplate de la mórtea lui Au-gustū pêne la a lui Nerone : ș'acéstă scriere a ajunsū pêne la noi

alterată în partea privitoare la Caligula, la primii ani ai împăratului Claudiu și la cei doi din urmă ai lui Nerone. Acastă operă e intitulată *Annales* său pentru că nara într'ênsa lucruri nevedute de densusul său pentru că da uă narațiune prescurtată, fiindu în sémă numai faptele principale. Musa, care inspiră pe Tacitū se scrie operele 'i istorice, este indignarea pentru relele cauzate Romei și imperiului de tiraniă. Causale faptelor le caută în chiaru inima omenilor și, ca judecătoru neînduplecatu, le împarte după meritū laude său blesteme. Dramaticū, plinū d'ua nobiliă violență, de sentințe grave, la fiă-care pasu sufletu 'i virtosu se înalță mai pre susu de m'seriele omenirii și d'aceia e consideratū ca principe alū istoriciloru care merită numele de istorici morali. Limba lui Tacitū este inferioră limbii scriitoriloru din epoca lui Augustū, mai deprinsă cu abstracțiunea și cu formele poetice, d'eu pôte mai bună de câtu orice limbă s'arū fi pututū întrebuinta în timpurile lui. Stilulū e concisū și cam obscurū, din cauze pré marei preferințe ce dă laconismului și forței, adesea ensu de unū caracterū ca totulū propriū, potrivitū cu lucrurile și cu uă esactă imagine a sufletulu scriitorulu.

Tacitū depinge vieța publică a poporulu romanū : c. Suetoniū TRANCULU pe cea privată a imperato ilorū, ce la Jaiu Cesare pênē la Domițianū. Scrierea 'i intitulată *De duodecim Caesaribus*, și care coprinde douē-spre-dece biografii, dă uă justă ideia despre caracterulū acelorū domnitorū, despre acțiunile lorū publice și private. În ea, s'a păstratū cunoscința multorū întâmplări și multorū persone care într'altū felū, arū fi rămasū pôte necunoscute. Consultându archivele publice și multe documinte, făcendū cercetări și dându'si mare ostenețā, acestū istoricū se ținu departe de ură, de iub're și de tôte pasiunile care i-arū fi pututū perverti judecata. Curatū, alesū, firescū în limbă, c'unū stilū demnū și simplu, Suetoniū e fără împodobiri și fără acea declamațiune, care constituia v.țiulū comunū alū epocēi.

Din acastă epocă, mai posedemū încă scrierile altorū trei istorici.

L. FLORU scrise uă *Prescurtare [Epitome]* din istoria romană, în patru cărți, de la fundarea Romei pênē la anulū 995, lucrare poetică, declamatore, nu fără părți elocvente, cu folositoare considerațiuni politice și cu scilipiri fantastice.— De la IULIU OBSECANTE ne-a rămasū uă mică lucrare *De pro ligiis*, compilată după Titu Liviu și

după alți istorici, interesantă pentru câte-va formule religioase, păstrate într'ênsa ca și prin bunătatea limbii și a stilului. — QU. CURTIU, pe care nu toți se învoiesc ca s'îl pună în această epocă, poartă întreprinderile lui Alesandru Macedonicul, fără critică și c'ua deosebită iubire de lucruri miraculoase, d'êru într'ua limbă elegantă, c'unu stilu înflorit și oratoric, cu iscusință și cu plăcere. Opera lui se compune din năstime descrieri și, p'alocurea, din cuvântări pline de mișcare și de viață.

Filosofia fu cu multu talentu și cu multă iubire cultivată de L. ANEU SENECA, preceptorul lui Nerone, continuatorul școlii stoice și propagatorul celei mai curate morale profesate vr'ua dată de către unu păgân; ca Spaniolu ênsă, e cam declamator și 'i plăcu antitezele, prolisitatea și efectul. Cu tôte astea, limba nu 'i e stricată. Totu ce i se pôte imputa e mulțimea de termenii abstracți. Dintre scrierile lui Seneca posedem pe cele următoare : douăspre-șce mici *tractate filosofice* asupra unor subiecte diferite; *Naturalium quaestionum libri VII*, privitoare mai cu sémă la meteorologiă; *Ἀποκολοκύντωσις*, satiră în contra împăratului Claudiu, ênsă contestată. Cele 124 *Epistole către Luciliu* sunt ađi cele mai căutate.

Printre retoriile timpului, fu renumit M. ANEU SENECA, de la care ne-au rămasu uă carte de *Suasorie* și cinci de *Controverse*, cu câte-va resturi din alte șce, câte scrisese.

Ênsă d'unu folos și mai mare sunt scrierile lui M. FABIU CUINTILIANU, judecătorul cel mai renumit și cel mai competente, după Cicerone, în privința elocinței, a gramaticii și a criticii literare. Elu se născu la Calagurra, în Spania, la anul 42 după Cristu și, viindu de ténêru la Roma, urmă pe Galba în Spania. La întorcere, fu unul dintre cei d'ântăiu profesori publici de literatură, salariați de stat. Ocupațiunile catedrei le varia prin cele publice în foru. Ca scolaru avu pe Pliniu cel ténêru, pe Flavia Domițila, nepoța lui Domițianu, și pe copiii ei. După două-șeci ani de profesorat, compuse cartea *De institutione oratoria*, în care ténêrul se ie de la anii cei mai frageđi, de la cunoștințele cele mai elementare, spre a fi condus treptat pênă la învățământul celor mai nalte doctrine literare. Prețioasele însușiri ale acestei scrieri constau într'unu simțimentu alesu despre filosofia artei, într'ua minunată ascuțime de critică, într'ua mare bogăția de erudițiune. În modul cum judecă pe scriitorii greci și latini, e concis și conșciințios, êru d'ua dată cu severitatea criteriului criticu, aréta și uă deosebită bunătate de carac-

teră, căci tot-dé-una apare ca omă practică, care își deduce învățămintele din experiență. În stilă și în limbă nu e pretutindeni clasică: îi placă pré multă figurile retorice și inversiunile gramaticale, din care cauză e adesea greoiă și puțin inteligibilă.

Gramatica fu cultivată, sub Nerone, de către M. VALERIUS PROBUS din Beritū, de la care ne-au rămasă *Grammaticarum institutionum* libri II și *Scolia in Vergilii Bucolica et Georgica*, contestate, éru sub Claudiu și Nerone de către CL. R. FANIUS PALEMONE, din Vicenza, de la care posedemă câte-va precepte intitulate *De summa grammatices*. — Dintre științe, agricultura găsi ună bună maiestru în COLUMELA, scriitoră erudită, facilă, curată și plăcută, de la care posedemă uă carte *De arboribus* și două-spre-șapte *De re rustica*, dintre care cea d'a șapte e în versuri și tracteză despre cultivarea grădinilor. — Geografia avu pe POMONIUS MELA, de la care ne-a rămasă uă scriere *De situ orbis*, într'ună stilă scurtă, substanțială și îndobită cu descrieri frumoșe. — Medicina acesteii epoci se pôte cunoșce din lucrarea lui SCRIBONIUS LARGUS DESIGNATIUS, intitulată *De compositione medicamentorum*, ună felă de farmaceutică informă. Matematica, ingineria și știința militară fură cultivate de S. IULIUS FRONTINUS, autorulă a două scrieri, una *De aqueductis urbis Romæ*, în două cărți, c'ua bună limbă și c'ună stilă laudabilă, alta intitulată *Stratagematikon libri quinque*, de mai puțină valoare. — În fine, științele naturale găsiră ca maiestru pe C. PLINIUS SECUNDUS, celă mare séu celă bătrână, care sub Titu (în anulă 79) muri, ca victimă a iubirii séle de știință, în erupțiunea Vesuviului. Opera lui, intitulată *Historia naturalis*, din care s'au mai păstrat numai 37 cărți, c'ua bogată erudițiune, c'ună stilă vigurosă și concisă, c'ua limbă în generală bună, dără căreia îi lipsescă simplicitatea, corecțiunea și căldura, este uă vastă compilațiune din peste 2000 autori, mai cu sémă greci, care scriseră despre cosmografiă și geografiă, despre istoria naturii ș'a artelor. Ea ofere celă mai mare interesă prin bogăția materialului, prin cunoscințele instructive ce conține, prin varietatea și frumusețea subiectelor, prin citațiunile din autori dintr'ale căroră opere n'a mai rămasă nimica.

Mai puțină doctrină, éosă mai multe calități literare se gădescă în nepotu-séu despre soră, în C. PLINIUS CECILIUS SECUNDUS, numită și «celă ténéră», născută pe la aniă 62, la Como. Crescută și învățată de unchiulă séu, de Vergiliu Rufu, de Cuintiliană, elă cultivă poesia și elocința. După ce, ca soldată, luă parte la uă expedițiune

în Siria, deveni pretor și apoi trăi retras în timpul lui Domițian și Traian îl făcu consul și după aceea îl trimise, ca proconsul, să guverneze Bithynia și Pontul. Pliniu muri, după cum se crede, pe la anul 110. Din numeroasele discursuri ce compuseseră, pentru exercițiul elocinței și al declamațiunii, pentru studiarea vechilor oratori, ne-a mai rămas *Panegiricul lui Traian*, pe care îl rosti de două ori în senat spre a-l mulțami pentru demnitatea de consul pe care i-o conferise. Acestă cuvântare e plină de măiestrie în plan și în dezvoltare, în trecerea de la una parte la cea de a doua, în arta de a lăuda fără să cadă în lingușiri josritore. Dece într'această scriere se întâlnește puțină naturalitate, ușoară afectată, ușoară limbă și un stil nu pretutindeni curat, ci mai mult sentențios, înflorit, cu multe figuri și cu multe podobe retorice, în schimb însă oferă bogăția de ermenii și de imagini, descrieri puternice și numeroase maxime morale. Pliniu cel tineru e însă mai renumit prin *Epistole* decât prin panegiric. Aceste «epistole» se posedă numai împărțite în zece cărți, dintre care autenticitatea celei din urmă nu prăe și sicară. Prinr'ensele, putem cunoscă oamenii, obiceiurile și întâmplările epocii, firea lui Traian, starea literaturii, filosofiei, și mai cu seamă nima nobilă și iubită a autorului lor. Fiind scrise cu intențiunea d'a-le da publicității, ele sunt lipsite de simplitate, calitatea de căpetenie a epistolelor lui Cicerone. Astfel și limba și stilul le sunt artificioase și afectate, în multe locuri obscure prin căutarea de sentințe și de forme neobișnute. Totuși, însușirile menționate, unite cu vioiciunea expresiunii, cu formele lor elegante și plăcute, au făcut și fac încă iubită citirea acestor scrisori ale lui Pliniu Secundul.

CAPITOLUL V.

E P O C A A P A T R A .

§ IX. — Poesia.

În ultima etate a literaturii latine, de la Adrian pînă la incurșiunea, stabilirea și domnia barbarilor în Italia, merse crescîndu corupțiunea gustului și a literaturii. Ceia-ce caracterisă această epocă e tendința manifestă către fanatism, către noui ceremonii religioase, către mistere și alte asemenea lucruri. Împărații, mai tot-

dé-una străină séu neunoscători de alte sciințe, afară d'a armelorū, orī că nu daū nicī uă încuragiare talentelorū, orī că le stricaū încuragiându-le. Rēulū apoi se agravă și mai multū cândū Roma rămase numai cu numele capitală a imperiului, adevărata reședință fiindū strămutată la Bisantiū. Partea de apusū, prin urmare și latinitatea, declină din ce în ce și, împreună cu dērsa, limbă și literatura latină. Idioma grēcă, introdusă în famili prin sclavi și prin liberti greci, deveni limbă maternă a tinerimii și introduse uă multime de termenī străini în limba latină.

Poeții care merită se fiă menționați sunt cei următori :

CLAUDIU CLAUDIANU din Alesandria (anulū 395), pe lângă panegricele făcute lui Onoriū, Stilicone și altora, scrise două poeme epice, *De raptu Proserpinæ*, în trei cărți, uă *Gigantomachiă*, lăsată nesfârșită, două poeme istorice despre resbelele cu Geții, invective în contra lui Rufinū și Eutropiu, epigrame, idile și epistole. Dotatū c'unū bunū talentū poeticū, elū scie să'si varieze stilulū și să imprime la orī-ce unū aerū de mărire. Intr'ensulū se observă trecerea de la poesia vechiă la cea modernă. — DECIMU AUSONIU MAGNU din Burdigala (Bordeaux), profesorulū lui Grațianū și Valentinianū, ne-a lăsatū diferite pocsi ușore și 20 idile, dintre care cea mai renumită pōrtă titlulū de *Mosella*. — Cei-l-alți poeți, țiindu-se mai departe de corupțiunea generală, se nevoiră a imita neincetatū pe vechii scriitori și ast-felū își creară ôre-care reputăune. — T. IULIU CALPURNIU, sicilianū, scrise 11 idile imitândū pe Vergiliū. Cele din urmă 4 se atribuescū lui Nemesianū. — T. PETRONIU compusese satire în contra moravurilorū romane, din care ni s'aū păstratū câte-va fragmente. Autorulū se distinge printr'unū spiritū viū și originalū, prin justetea observațiunilorū, printr'ă limbă frumósă, dérū pré colorită și fôrte l'centiósă. — Lui FLAVIU AVIANU i se atribuiă uă colecțiune de 24 fabule în versuri elegiace, multū inferiôre producerilorū lui Fedru. — LUCIU APULEIU, născutū la Madaura, spre marginea Numidiei, sub Antonini, publică 11 cărți de *Metamorfose*, în care se coprirde faimósă poveste a Asinului de aurū. Intr'ensa se espune schimbarea ômenilorū în animale prin puterea magiei, cea-ce e uă alegoriă la deprinderile timpului și uă satiră în contra misticismului.

Poesia lirică e represintată prin *imnurile* crestine ale lui AURELIU PRUDENTIU CLEMENTE, spaniolū, pline de simțiminte religiôse, apoi prin intusiastele pocsi ale lui CELIU SEDULIU dintr'alū V seculū.

În poesia didactică, se deosebiră : TERENTIANU MAURU cu tracta-

tulă seǔ în versurǐ *De litteris, syllabis, pedibus et metris*; QU. SERENU SAMONICU cu cele 1115 versurǐ esametre *De medicina*; M. AUR. OL. NEMESIANU cu opera'ǐ despre vĕnătoare *Cynegetica*; S. RUFU AVIENU, care traduse din nou *Fenomenele* lui Aratu, *Descrierea pământului* (Periegesis) de Dionisiu, și în 703 iambe uă *Descriere* de la Cadix pĕnĕ la Marsilia; PRISCIANU, care scrisese *De ponderibus et mensuris* și poema *De laude Anastasii imperatoris*; CL. RUTILIU NUMANTIANU, care lucruse în versurǐ elegiace 2 cǎrți intitulatē *Itinerarium*, fôrte alterate astădǐ.

§ X. — Prosa.

În istoriciǐ acestei epoci, dintre care cei d'ântăiǔ suntǔ autoriǐ «Istoriei lui Augustǔ» (E. Spartianǔ, Volcațiu Galicanǔ, Trebeliǔ Polione, Fl. Vopiscu, Eliǔ Lampridiǔ și Iuliǔ Capitolinǔ) se observă, ca ceva caracteristicǔ, lingașirea domnitorilorǔ încă în viĕtă, critica amară în contra celorǔ morți, lipsa de artĕ, uă limbă grecisată, amestecarea unei fraseologii străine, unǔ stilǔ poeticǔ, fără vigore și fără îngrijire. Ca istorici, cată sĕ se menționeze AMIANU MARCELINU, Grecǔ din Antiochia, care scrisese 31 cǎrți despre evenimentele întimplatē de la Nerva pĕnĕ la môrtea lui Valente; PAULU OROSIU, d'ăă escesivă credulitate; S. AURELIU VICTOR, autorǔ de biografǐ sub titlulǔ *De viris illustribus*, compilate după cele perdute ale lui Corneliu Nepote, și SESTU RUFU, care compuse unǔ *Breviarium* despre victoriile și provinciile romane pĕnĕ la Valentinianǔ II. Câte-va urme de clasicitate păstrĕză numai compilatoriǐ, mai cu sĕmă Eutropiu și Justinǔ. EUTROPIU, secretarǔ alǔ lui Constantinǔ celǔ mare, trebuise sĕ studieze fôrte multǔ pe vechiǐ scriitori, ca sĕ compuie, în 10 cǎrți, istoria Romei de la începutǔ pĕnĕ la domnia împĕratului Valente, sub titlulǔ de *Breviarium historiae romanae*. JUSTINU compilase asemenea pe Trogu Pompeiu, scriitorǔ meritosǔ din epoca lui Augustǔ, și ast-felǔ luă dintr'ĕnsulǔ materia și forma operelorǔ sĕle.

Elocința, devenindǔ măgulitoare, se nutresce acum din declamațiunii reci și interesate, precum rezultă din puținele panegirice ce ne-ăă rămasǔ încă din acele timpuri. Sub domnia Antoninilorǔ, ea întălni unǔ cultivatorǔ însemnatǔ în M. CORNELIU FRONTONE, autorulǔ unei interesante corespondințe epistolare, și dete câte-va scilpirǐ luminose prĭn opera lui QU. AURELIU SIMACU, în apărarea, pentru

ultima oră, a cauzei păgânismului în contra religiunii crestine, care îi zdrobia puterile și o gonă din scaun.

Dominiul filosofiei fu năpădit de misticism și de doctrine sincretice, ai căror propagatori se făcuseră filosofi neoplatonici, speculând asupra celor mai ciudate superstițiuni privitoare la puterea spiritelor și la eficacitatea magiei. Ast-fel se arătă în operele lui APOLEIU, sub titlurile *De deo Socratis*, *De dogmate Platonis* (libri III) și *De mundo*; în comentariile ce Macrobiu făcu *Visului lui Scipione*, prin care Cicerone își termina scrierea sa *De republica*, și în cartea *De die natali* a lui CENSORINU. Cu toate acestea, se creștinismul, pe care îl adoptase, se bunăta propriului se talent, conduseră pe A. M. T. SEVERINU BOETIU, care înflori sub domnia lui Teodoric, la uă filosofă mai nobilă și mai curată. Imbrățișându doctrinele peripatetice, el ne lăsă admirabilu'i tractat *De consolatione philosophiae*, în 5 cărți, compuse în prosă și în versuri. Laudabil prin mulțimea cunoscințelor filologice și archeologice sunt comentatori și gramatici acestei epoci, între care figură mai cu semă AULU GELIU, scriitorul *Noptilor atice* (XX libri), și AURELIU MACROBIU, autorul *Saturnalelor* (libri VII), amândouă scrieri cu subiecte numeroase și c'ua felurită erudițiune. Asemenea sunt de notat *De philologia* și *De nuptiis Mercurii* ale lui MARTIANU CAPELA, *De proprietate sermonis* a lui NONIU MARCELU, în fine operele lui SESTU POMPEIU FESTU, FAB. MARIU VICTORINU, ELIU DONATU, DIOMEDE, PRISCIANU, M. SERVIU ONORATU, CONSENTIU, etc. privitoare la oratoriă, la gramatică și critică, la arta versificării etc.

Științele fură cultivate și densesle. J. FIRMICU MATERNU scris 7 cărți despre astrologia; MODESTU fu autorul unei opere *De vocabulis reilitaris*. Esistă asemenea diferite tractate și colecțiuni de prescurtări, cunoscute sub numele de *Auctores gramatici* seŭ rei agrimensoriae. FLAVIU VEGETIU scris *Institutionum rei militaris* libri V. C. IULIU SOLINU estrase după Pliniu *Rerum memorabilium collectanea*; CELU AURELIANU produse 8 cărți medicale numite *Tardarum sive chronicarum passionum* și 3 *Celerum sive acutarum passionum*; PLINIU VALERIANU 4 *De morbis*; CN. MARCELU EMPIRICU uă carte *Medicamentorum*, culegere de recete espuse în cea mai mare parte de Scriboniu Largu; PUBLIU VEGETIU uă operă despre știința veterinară intitulată *Mulomedicina sive De arte veterinaria libri IV*. În ramura economiei domestice și rurale, se semnalară PALADIU RUTILIU EMILIANU cu opera sa *De re rustica* în 14 cărți; APICIU cu 10

cărți *De re coquinaria* sėu *culinaria*, (sėu *De opsoniis et condimentis*). Pe lāngă acestea, se produsėră lucrări geografice și cosmografice, ęnsė mai cu deosebire juridice. Intre cele dın armă, merită se fiă menționate *Edictum perpetuum*, culegere de SALVIU IULIANU. uă operă asupra dreptului civilu de TITU GAIU; *De origine juris et omnium magistratuum et successione prudentium* de SESTU POMPONIU, lucrări meritorie ale lui EMILIU PAPINIANU și DOMITIU ULPIANU; *Sentintele* lui IULIU PAULU; în fine producerile lui ERENIU MODESTINU, care redete 6re care splend6re jurisprudenței clasice. *Edictum perpetuum* fu completatū prin *Codex gregorianus*, *Codex hermogenianus*, *Codex theodosianus*, *Novellae* (scilicet *Constitutiones*), *Codex justinianeus* și altele, care formară unū deplinū *Corpus juris*.

Crestinismul produse uă mare reformă în literatură, în filosofię, în artă, prin operele așa numiților «sfinți părinți» ș'ale altorū scriitori creștini, ęnsė făr' a puté se îmbunătățescă formele corupte, ci corupându-le și mai multū, pentru că le siliaū se esprime ideī necunoscute celorū ce formaseră și întrebuințasesă pēn' atuncī limba latină. Cei mai însemnați scriitori eclesiastici sunt: Q. SEPTIMIU TERTULIANU, care scrise diferite tractate pline de erudițiune; ARNOBIU, autorul celorū 7 cărți *Adversus gentes*; MINUCIU FELICE, care compuse dial6ge sub titlulū de *Octaviu*; CELIU LACTANTIU FIRMIANU, tractate de morală dogmatică și libros VII *Institutionum divinarum*; CECILIU CIPRIANU cu 81 *Epistolae*; EUSEBIU IERONIMU, traducătorulū scrierilorū sacre sub numele de «Vulgata», care lăsă 116 epistole; AUR. AUGUSTINU renumitū prin *Confessiones* și *De civitate dei*; în fine SALVIANU cu VIII cărți *De gubernatione dei*.

În restimulū acesta, pe cāndū a răsăritū limba grēcă se întindea și lua preponderanță, condițiunile imperiului de apusū ereau ast-felū, în cātū nu permisėră se se realizeze și reformă literară, după cum se îndeplinise reforma religi6să și filosofică. Invasiunile barbarilorū, resbelele neconținute, avilirea pop6relorū sub spata cuceritorilorū aruncarē în întunericū orī-ce ramură de cultură. Și cāndū, mai apoi, acestū întunericū începū se se răsipescă, atuncī diferitele pop6re, care vorbisėră limba latină, mai cu sēmă pe cea rustică sėu vulgară [sermo plebeius], atuncī nu mai înțelegeau idioma din Latīn, ci fiă-care, de la locuitorii Spaniei și Galiei pēnē la coloniī aduși de Traianū în Dacia, se silia se și formeze uă limbă propriă, națională, derivată totū din cea latină, ęnsė renoită cu totulū, pe alte base și cu unū caracterū pronunțatū de individualitate distinctă.

CAPITOLUL I.

DEFINIȚIUNE ȘI DIVISIUNE.

§ 1. — Metrica [μετρική¹] e acea parte a gramaticii, care se ocupă cu studiul său cu regulele speciale privitoare la măsura [μετρῆσθαι²], compozițiunea, felul și legătura versurilor greco-latine.

În limba latină, versul³ e format din cuvinte ale căror silabe au cuantități anume determinate de regulele prosodice. Acele silabe, împărțite în grupe

1. Subînțelegându-se τέχνη : măsurarea, arta versurilor, ἡ μετρική τέχνη. A se vedea *Partea I, Prosodia*, cap. I, §. 5, pag. 18 și cap. XI, §. 62, pag. 61 — «*Doctrina metrica est scientia metrorum. Metrum est series temporum certam mensuram habentium*». Godefredi Hermannii *Epitome doctrinae metricae* [Lipsiae. 1860, ed. IV] lib. I, § I.

2. De unde μέτρον, *mensura, modus* său *pes* [πόδες].

3. *Versus* la începutul însemna linieă său rând. Cf. *Partea I, Prosodia*, pag. 17, nota I.

de câte douë, trei sêu patru, forméză ceia-ce se chiamă *mësuri* sêu *picióre* ¹.

Intr'unü versü, póte intra una sêu mai multe mësuri de felulü acesta.

§ 2. — Piciórele sêu mësurile prosodice suntü de douë, de trei sêu de patru silabe ², avëndü numirile următóre :

I. Piciórele de douë silabe suntü :

Pirichiulü [Pyrrhichius³]. — — : *dëus, pëtë, bonë, legüt.*

Iambulü [Iämbus]. — — : *rëgünt, grävü, dëos.*

1. «Πούς ἔστι τάξις συλλαβῶν ἄρσιν ἢ θέσιν περιέχουσα, μετρικὴ συλλαβῶν σχέσις ἀπὸ δύο ἕως τεσσάρων ἢ πέντε». Hephæstionis in Ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων ἤ περὶ ποιήματος scholiastes, in *Scriptores metrici græci* [Lipsiæ. 1866. edit. Westphal. vol. I] pag. 130. — Numirea de *picióre* s'a datü, prin metaforă, după picórele anima'elorü : «Τὰ δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν συλλαβῶν ὀνόματα πόδας ὀνομάζεσθαι μεταφορικῶς εἴληπται ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ξήοις ποδῶν, οἱ ὧν ποιοῦνται τὴν κίνησις ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν ζήων πόδες ἀλλήλοις ἀντικείμενοι τὴν πορείαν ἐργάζονται οὕτω καὶ οἱ μετρικοὶ πόδες ἀλλήλοις ἀντιπατόμενοι τὴν ὁδὸν τοῦ λόγου σχηματίζουσι, καὶ τὴν αὐτοῦ κίνησιν εὐρυθμὸν τε καὶ ἑναρμόνιον ἀπολέλουσι».

2. Ca *picióre* simple se potü considera cele de douë și de trei silabe. Cele de 4, 5 sêu 6 silabe se numescü *sizigiü* [*sizigüia*, συζυγία, conjugare, imbinare, unire] sêu și *dipodü* [διποδία, de la *dio* sêu *dis* și *πούς-ποδός*, douë *picióre*], pentru că se potü privi ca intrunire a douë *picióre* de câte douë sêu trei silabe. In genere ênsë, cuvintele lungi, care pres'ntă *sizigiü* — ca *cõnspicëremüs, mägñifü-cëntiör* — se des:ompanü in *picióre* simple. «Iam pæon, quod plures quam tres habet syllabas, numerus a quibusdam, non pes habetur» ñice Cicerone in *Orator* [LXIV, §. 218]. Quintilianü, in *Institut. orator.*, lib IX, § IV, no. 95, ñice : «Retrorsum autem neque plus tribus [iique, si non ternas syllabas habebunt, repetendi erunt] neque minus duobus; alioqui pes erit, non numerus».

3. «Quem alii *pariambum* vocant». Quintil. lib. IX, cap. IV. §. 80.

- Trocheulū* sėu *Coreulū*¹. — — : *ārdōr, rēbūs, mātēr.*
Spondeulū [Spondēus]. — — : *ōmīēs, cūdāx, cōbīs.*

II. Piciorele de trei silabe suntū :

- Tibrachiulū* [Tribrachys]. — — — : *mēlūs, ānimā, lēgītē.*
Anapestulū [Anapæstus]. — — — : *pūērōs, dōmīnō, bōnītās.*
Dactilulū [Dactylus]. — — — : *ōmniā, prīncīpīs, mīlītē.*
Amfibrachiulū [Amphibrachys]. — — — : *āmōrē, dēdīssē, lēgāntūr.*
Bachiulū [Bacchīus]. — — — : *dōlōrēs, hōnōrānt.*
Antibachiulū [Antibacchīus²]. — — — : *prēcēptōr, cūdūctēr.*
Creticulū [Creticus³]. — — — : *cōntīnēnt, fēcērānt.*
Molosulū [Molossus]. — — — — : *ārdōrēs, cōntēmplāns*

III. Piciorele de patru silabe suntū⁴ :

- Proceleusmaticus.* — — — — : *hōmīnībūs, mēmōriā, docūērīs.*
Peon primus. — — — — : *hīstōriā, fūlmīnībūs, fēcērīmūs.*

«Ο πυθόριμος καὶ παρίαμβος καλεῖται, διὰ τὸ ἐν τελευτῇ ἰάμβου καὶ εὐρίσκειται».
 Hephæst. Schol., op. citat., pag. 125.

1. In latinesce *Trōchæus* [Τροχάϊος] sėu *Chōrēos, Chōrius* și *Chōrēus* [Χορῆϊος], după termenulū grecesc. In metrica grēcă, se da numele de χορῆϊος tribrachiulū [Τριβραχῆϊος].

2. Ἀντιβραχῆϊος, numitū și *Palimbachiulū* [Pălimbacchīus].

3. Disū și *Amfimacerulū* [Amphimăcer] sėu *Amphimacrus* [Ἀμφιμακρός]. «Media inter longas brevis faciet *amphimacrum*, sed frequentius eius nomen est *creticus*» Quintil. ibid. §. 81.

4. Celū mai însemnatū din aceste piciorē este peonulū [peon]. Esistē ănsē și unū piciorū de cincī silabe, numitū *dochmius* [δοχμῆϊος], a cărui schemă este unū antisestū ipercatalecticū — — — —. Scoliaști lui Eschile îl mā numescū «ῥυθμὸν ὀκτάσημον, quia octo tempora habet» dice Hermann. Despre dēn-ulū, a se vedē Ciceronis *Orator*. §. 64. Quintil anū, vorbindū despre peonū și dochmiū, dice «prior in quatuor, secundus in quinque excurrit». *Inst. orat. lib. IX. cap. 1V, §. 79.* A se vedē Hermann *Epit. Doctr. Metr. Cap XXI, §. 22* — 274.

<i>Pæon secundus.</i>	— — — —	: <i>āmōribūs, rēdūxērīt, mōdēstīā.</i>
<i>Pæon tertius.</i>	— — — —	: <i>glōriōsā, rēpētīvīt, ōpūlētūs.</i>
<i>Pæon quartus</i>	— — — —	: <i>cēlērītās, āpērīunt, rēcīpiunt.</i>
<i>Ionicus a minori.</i>	— — — —	: <i>rēdēuntēs, ādōlēsēns.</i>
<i>Ionicus a maiori</i>	— — — —	: <i>cālcāribūs, cōntēndītē.</i>
<i>Diiambus.</i>	— — — —	: <i>pōtēntīā, sēvērītās, lēgēmīnī.</i>
<i>Ditrochæus [Dichoræus].</i>	— — — —	: <i>pērmanērē, cūxērāmūs.</i>
<i>Choriambus.</i>	— — — —	: <i>prōspīciunt, nōbilitās.</i>
<i>Antispastus.</i>	— — — —	: <i>pērillūstrīs, āmābātīs.</i>
<i>Epitritus primus.</i>	— — — —	: <i>vōlūptātēs, sālūtāntēs.</i>
<i>Epitritus secundus</i> ¹ .	— — — —	: <i>cōmprōbāvī, impērātrīx.</i>
<i>Epitritus tertius</i> ² .	— — — —	: <i>āuctōrītās, cōnsēntiēns.</i>
<i>Epitritus quartus</i>	— — — —	: <i>cōllaudārē, ōrnāmētā.</i>
<i>Dispondeus</i> ³ .	— — — —	: <i>ōbtētārī, prēcēptōrēs.</i>

§ 3. — De și aceste diferite picioare, combinate între dênsele, compunū versurile din punctulū de vedere prosodicū, totuși esința versului constă mai cu sémă în ritmū.⁴

Ritmulū [*ῥυθμός*⁵] este înlădierea vocii, armonia

1. Numitū de Efestione și «τροχαϊκή ἑπτάσημος» sēū *καρικός*, piciorū caricū. Cf. *Scriptores metrici greci*, loc. cit.

2. In grecesce dīsū și «λαμβική ἑπτάσημος» sēū *Ῥόδιος*, piciorū rodianū, ibidem. op. cit.

3. Efestione, în *Ἐγγειρίδιον περὶ μέτρων* ilū mai numesce asemenea «σπονδαϊκὴ ταυτοποδία».

4. Ritmulū e cadența și modulațiunea ce rezultă din pronunțarea vorbelorū. Piciorulū sēū metrulū rezultă din cuantitatea și numărulū silabelorū: «alterum esse qualitatis videtur, alterum quantitatis» dīce Quintilianū, *Institut. orat.* lib. IX, cap IV, §. 47.

5. Latinesce *numerus* [cadență sēū modulațiune]. «*Numerus* qui græce ῥυθμός vocatur» dīce Cicerone, §. 67 în *Orator.* c. XX. *Quin-*

și cadențarea produsă printr'ună succesivă și continuă urcare și scoborire a întonării. Cea d'ântăiū, urcarea vocii în pronunțarea silabelorū accentuate, se numește *arsis* [ἄρσις]. Cea d'a doua, căderea seū scoborirea întonării, care face ca silabele să fiă pronunțate mai răpede și fără apăsare, se numește *thesis* [θέσις¹].

§ 4. — *Arsis* primesce *accentulū tonicū* seū *accentulū ritmicū*, numitū *ictus* [lovire, bătaia], care se înseamnă în metrică cu ' : *tūnc pătēr, ómnīă, dic mīhī, cārminē, fēcērām, incīpē*, etc.

tilianū numește ritmurile *numeri* : « numeros ῥυθμοὺς accipi volo ». *Inst. orat. lib. IX, cap. IV. §. 45.* « Πατήρ δὲ καὶ γένεσις τῶν μέτρων ἔστιν ὁ ῥυθμός· διτίθει γὰρ καθολικώτερος ὢν οὐ μόνον ἐν ταῖς μέτροις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τισίν· ἔστι γὰρ ὁ ῥυθμὸς ἐκτελούμενος καὶ ἀπὸ τῶν ἐν χαλκαίσις σφυρῶν, καὶ ἀπὸ ἵππου ποδῶν καὶ κρότου κειρῶν καὶ λύρας καὶ ἐτέρων τινῶν ». Efestione, op. cit. supra.

1. « *Arsis* est elatio temporis, soni, vocis; *thesis*, depositio et quaedam contractio syllabarum ». Marius Victorinus cit. în *Thèses suppl. de métrique ancienne*. [1861 pag. 2482] și Benloew în *Précis d'une théorie des rythmes* [Paris-Leipzig. 1862-1863, I parte, p. 20-24, 29-31]. — Termenii de *arsis* și *tesis* ereaū întrebunțaiți în musica și în jocurile grece. *Ictus* seū bătaia era timpulū tare, cândū dănțitorulū bătea în pământū cu piciorulū, dopă mēsură cānteculūi, seū cândū capulū orchestrei bătea cu degetulū în josū [*arsis*]. Rădicarea era, din contra, timpulū cândū dănțitorulū își rădica piciorulū în susū, precum și cândū capulū orchestrei își rădica mâna. Dérū gramaticii latinī făcură nă cróre în întrebunțarea acestorū termenī puindū pe unulū în loculū celui-l-altū. Fiindū că dérū acéstă confușiune s'a admisū de cei-ce s'aū ocupatū cu metrica la începutulū secolulūi, și fiindū că s'a adoptatū în mai tóte tractatele de prosodiă, vomū lua și noi pe *arsis* în înțelesū de timpū forte (apēsatū), pe *tesis* în înțelesū de timpū môle (ușiorū). — A se vedé și Benoist în *Prosodie et Métrique de Plaute*, ca studiū la traducerea din *Morceaux choisis de Plaute* [edit. fr. Paris 1872].

Tesis nu primesce nici unŭ accentŭ, ênsê, spre a se arêta cã pronunțarea'î e domólă, unele prosodii o însemnêză cu ` : *tunc pàtèr, ómnìà, díc mìhì* [érŭ cu cuantitatea prosodicã : *tãnc pãtèr, ómnîã, díc mìhî*].

§ 5. — In regulã generalê, *arsis* cade tot-dê-una pe silaba lungã dupã prosodiã și pe cea întonată în vorbirea ordinarã, adicã 'n prosã, cu tóte cã cea din urmã nu comptêză pentru facerea și verificarea versului¹.

Tesis este în generalŭ uã silabã scurtã.

Dupã gramaticulŭ Priscianŭ² și poetulŭ didacticŭ Terențianŭ Maurulŭ³, *arsis* se numia la Romani partea d'ântãiu a vorbei, pênê la silaba accentuatã inclusivŭ. érŭ *tesis* partea urmãtóre și asupra cãreia vocea trecea fãrã s'apese și fãr' sê se oprêscã⁴.

1. *Ictus*, care cade pe *arsis*, are atãta influințã, în câtŭ adesea, chiarŭ cândŭ cade p'uã silabã scurtã, îi dã valórea de lungã. Acêsta se întêmplã de preferințã cândŭ, dupã acea silabã, urmêză uã pausã. Scoliastii lui Ìfestione dicŭ cã «ὁ ῥυθμὸς ὡς βούλεται ἔλκει τοὺς χρόνους, πολλάκις γοῦν καὶ τὸν βραχὺν χρόνον ποιεῖ μακρόν». *Scriptores metrici græci* [Lipsiæ, 1866] pag. 84, § 6. Acestŭ accentŭ s'a în-trebuințatŭ la începutŭ ca sê arête lipsa unei vocale. Sabelliŭ, Umbriŭ, Osciŭ și vechii Romani îlŭ paneau cã sê arête lungimea unei vocale: *fãto, hóra, lúdi* etc. D. Pezzi, *Gramm. stor.-comp.* p. 44.

2. Despre gramaticulŭ latinŭ Priscianŭ, a se vedé *Partea I. Prosodia*, pagina 16, nota 3.

3. A se vedé, despre gramaticulŭ și poetulŭ latinŭ Terențianŭ Maurulŭ, *Versurile iambice* cap. III de mãi la vale.

4. In *omnia, óm* erea *arsis* și *nix tesis*; în *dixerunt, dixê* erea *arsis* și *runt tesis*; în *adulamini, adulé* *arsis* și *mini tesis* etc. Priscianŭ se esprimê ast-felŭ: «Quando dicimus *natu*, elevatur vox, et est *arsis* in *tu*; quando vero *ra*, deprimitur vox, et est *thesis*».

Urméază d'ací că orî-ce piciorŭ are uă arsis și uă tesis : nocte, *leguntur* (nóctē [nōctē], legúntur [lĕgūntŭr]). Prin urmare, versulŭ posede mai multe arsis și mai multe tesis, din a cărorŭ succesiune rezultă cadența, adică *ritmulŭ* ¹.

§ 6. — Déca piciorulŭ are două silabe lungi, cea d'ântăiŭ se consideră ca arsis, cea d'a doua ca tesis : *pá-tri*. Cândŭ două silabe scurte înlocuiescŭ pe una lungă, cea d'ântăiŭ scurtă e în arsis. Vomŭ avé dérŭ :

$$\begin{array}{l} x | \sim \quad \sim \sim | \sim \\ \sim | x \quad \sim | \sim \sim \\ x - = x | \sim \sim = \sim \sim | - \\ - | x = - | \sim \sim = \sim \sim | x \end{array}$$

§ 7. — Ritmulŭ care merge de la arsis la tesis se numesce *ritmŭ scoboritorŭ* (*rhythmus descendens*), ca în *nóctē*, *ómnĭă*. Celŭ care merge de la tesis la arsis, adică de la silaba mai puținŭ întonată la cea mai multŭ întonată, se numesce *ritmŭ suitorŭ* (*rhythmus ascendens*), ca în *lĕgúntŭr*, *rĕvócabĭlis*, etc. Luándŭ

Prisciani *De Accent.*, pagina 128J ap. Quicherat, *Traité de versification latine* [Paris, 23 edit.] pag. 342, nota 1.

1. Ritmulŭ fu mișloculŭ prin care popóarele neolatine séŭ romănice trecură de la prosodia clasică la metrica modernă, căci rima nu póte fi considerată în genere de câtŭ ca uă alterațiune a ritmului. A se vedé capitólulŭ intitulatŭ *Noțiuni istorice asupra versificării latine*, la finele broșurii.

exemple din limba română, amă avé ritme descendinte în cuvinte ca *păsere*, *dúcere*, *pícură*, și ritme ascendinte în vorbe ca *pécáte*, *răpedíre*, *haiduciá*, etc. Cătú despre versurí, amă avé ritmurí descendinte în :

C'drii se trezescú,
Frúndelesoptescú,
Stélele sclipescú ¹,

ensé ritmurí ascendinte în versurile urmátóre :

Pe A'rgeșiú în jósú,
Pe unú málu frumósú ².

§ 8. — Pausa de la sfirșitulú orí-cáruí versú latinú depindéndú de ínțelesulú frasei, de punctuațiune și de felurite alte împrejurári, e de observatú :

i] cá, în versú, ultima silabă este indiferinte (*indiferens*), după preceptulú lui Cicerone cá «nici chiarú în versú nu importă déca ultima silabă e scurtă seú lungă» ³ ;

ii] cá ultimulú piciorú, care ínchiáíá versulú [*κατά-ληξις*], adesea remáne incompletú.

Ast-felú, cândú ultimulú piciorú din versú își are tóte silabele necesare, versulú se numesce *acatalectus*

1. *Mihu Copilulú*, «Poesii populare» culese de d. V. Alesandri, [Bucuresci. 1866] pag. 66.

2. *Monastirea de Argeșiu*, ibidem.

3. «Postrema syllaba brevis au longa sit, ne in versu quidem refert». Ciceronis *Orator*. capit. LXIV, §. 217, edițiunea Orelli, volumulú I, pagina 449.

[ἀκατάληκτος¹]; cândū la fine îi lipsesce una séū mai multe more, se dice *versus catalecticus* [καταληκτικός²] și a-nume *catalecticus in syllabam* déca din acelu piciorū finalū rămâne uă singură silabă, *catalecticus in dissyllabum* déca'î rămânū douē silabe la fine. Cândū are uă silabă mai multū de câtū trebuie, se numesce *ipermetru* séū *versus hypercatalecticus* [ὑπερμετρος³ séū ὑπερκαταληκτικός]. Cândū din ultima dipodiă lipsesce unū întregū piciorū, versulū se dice *brachycatalecticū* [*brachycatalectus*].

Silaba prisositóre a versulū ipermetru e susceptibilē de elisiune : de aceia versulū succesivū începe cu uă vocalē, pentru ca să se pótă face elisiunea :

Sternitur infelix alieno vulnere, cælumque
 Adspicit et dulces moriens reminiscitur Argos⁴.

Silaba ipercatalectică e mai tot-dé-una enclitica *que* séū *ve*, érū între cele douē versuri esistē uă strînsă legătură, uă continuitate de înțelesū și de pronunțare, fără cea mai mică paușă.

§ 9. — Fiindū că piciorulū prosodicū séū me-

1. « Ἀκατάληκτα καλεῖται μέτρα ὅσα τὸν τελευταῖον πόδα ὀλόκληρον ἔχει ». Efestione, loc. cit.

2. Καταληκτικός, schiopū, trunchiatū, incompletū. « Καταληκτικὰ δὲ ὅσα μειωμένον ἔχει τὸν τελευταῖον πόδα ». Idem, ibidem.

3. Din ὑπερ [*supra*] și μέτρον [*metrum*] : care trece peste mēsură. « Ὑπερκατάληκτα δὲ ὅσα πρὸς τῷ τελείῳ προσέλαβε μέρος ποδῶς. Δύναται μὲν καὶ δισυλλάβῳ περιρττεῦειν, ὅπότεν ἑκχίτερος τῶν ἐν τῇ συζυγίᾳ ποδῶν τριτύλλαβος ἤ. Id. eod. op.

4 Versurī din *Ieneida* lui Vergiliu.

trulă e unitatea de măsură a versului, de aceea și versurile s'aun clasatū și s'aun numitū după genulū piciorilorū. Ast-felū, cele compuse din trocheie [— —] se numescū *versuri trochaice*, cele din iambe [— —] *iambice*, cele din coriambe [— — —] *coriambice*, etc.

§ 10. — Ritmulū pōte sē esiste și într'unū singurū piciorū, care atunci e consideratū ca unitate de măsură pentru versū, și se numesce *metru*. Adesea ēnsē ritmulū se întâlnește numai în două piciorē, legate împreună, ceia-ce se numesce *dipodiă*, ș'atunci acēstă dipodiă ie și dēnsa numele de *metru* sēu *monometru*, căci servă ca unitate de măsură pentru unele versuri.

§ 11. — A pronunța fiă-ce silabă după cuantitatea' i propriă, a întona cuantitățile care primescū *ictus* mai cū forță de câtū pe cele scurte, care nu 'lū aū, a numēra și a deosebi piciorēle din care se compune versulū, se chiamă a'lū *scanda*.

Acțiunea de a scanda se numesce *scandare* sēu *scansiune*.

Spre a scanda versurile, trebuie sē se cunōscă și sē se aplice regulele si particularitățile privitōre la scansiune: cesura, hiatulū, sinizesa si elisiunea, sineresa si crasa, dieresa, sincopa, sistola, diastola, anacrusa și basa¹.

1. Capitulele relative la aceste regule, care trebuiescū repetite, se coprindū în *Partea I, Prosodia* [broșura I], de la pag 68 - 86.

CAPITOLUL II.

VERSURILE DACTILICE.

§ 12. — Se numescū dactilice versurile în care piciorulū dactilicū [δάκτυλος, *dactylus*¹, — — —] nu numai că e luatū dreptū unitate de măsură [μέτρον]. dērū chiarū predominesce într'a lorū compositiune².

Ele aū nimirī speciale atâtū după numărulū metrelorū din care suntū formate, câtū și după numele poetilorū care le-aū inventatū séū le-aū întrebuințatū de preferință.

I

Esametru³.

§ 13. — Versulū *esamtru*, *eroicū*⁴ séū *piticū*⁵, disū și

1. Δάκτυλος înseamnă degetū în înțelesulū propriū alū cuventalū. Despre întrebuințarea în prosă a vorbelorū care formeză unū dactilū, a se vedé Ciceronis *Orator*. cap LXIV, § 217.

2. «Δακτυλικόν, ἀπὸ τοῦ ποδὸς τοῦ ἀρμόζοντος αὐτοῦ, δάκτυλος δὲ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου μέρους εἰρηται, ὡσπερ καὶ ποὺς καὶ βᾶσις», Longini schol. la Efestione, op cit pag. 161.

3 Versulū esamtru e celū măi însemnatū, măi renumitū și măi întrebuințatū din versificarea latină. «Hexameter heroicus omnium metrorum et antiquissimus et celebratissimus est» dice Hermann într'a sea *Epitome doctrine metricae*, cap. XXV, § 306.

4. Esametru^{lū} se măi numesce și *eroicū* [heroicus], din cauza întrebuințării lui în epopeă, pentru celebrarea eroilorū ș'a faptelorū resbelnice. «Ἡρώιον, ἀπὸ τοῦ τὰς πράξεις τῶν ἡρώων τοῦτω γεγραφεῖται τοῦ μέτρον, ἢ ὅτι εὐρωστον τοῦτο τό μέτρον ὡς καὶ οἱ ἥρωες». Longini, schol. in Hephæst. 161. Eniū fu primulū poetū care 'lū întroduse în versificarea romană. A se vedé, măi la vale, despre *Versulū saturninū și Noțiunī istorice despre versificarea latină*.

5. Disū *piticū* pentru că Pit'a, rufet'sa lui Apoline, da oraculele séle în versurī esametre : «εὐρέθησαν προῖτον τὰ μέτρα ἔν τῃ Πυθίᾳ, ὅτι

*hexameter catalecticus in disyllabum*¹, s'a numitū ast-felū fiindū că e compusū din șese măsurī seū piciorē².

Aceste măsurī nu potū fi de câtū dactile, care se potū înlocui cu spondeie, în virtutea principiului că două scurte valoréză câtū uă lungă: — — = — —.

Celū d'alū cincilea piciorū e mai tot-dé-una unū dactilū [— — —], pe cândū celū d'alū șeselea pôte fi seū spondeū [— —] seū trocheū [— —], făr'a causa vre unū neajunsū versului³.

Vomū avé dérū, pentru esametrū, schema următóre:

1	2	3	4	5	6
x — —	x — —	x — —	x — —	x — —	x — —

Vér ěrāt | ātěr|nĭm plācĭ|díquě tě|pěntĭbŭs | āurĭs
Mŭlcě|bānt Zěphŭ|rĭ nā|tōs sĭně | sěmĭně | flŭrěs⁴.

§ 14.—Esametrulū atunci e mai armoniosū, cândū

αἱ μαντίαι καὶ οἱ χρησμοὶ ἑμμέτρως ἐνδοῖοντο, εἶτα λοιπὸν ἐκ τῆς Πυθίας ἔγνωσαν οἱ ποιηταί» Longin. *ibid. Scrip. metr. græc.* pag. 81

1. *Hexameter*, pentru că are șese metre seū piciorē; *catalecticus*, pentru că, de la ultimul piciorū, îi lipsescē uă moră; *in disyllabum*, pentru că piciorulū finalū a e două silabe. A se vedé mai susū § 8 despre lipsa seū prisosulū silabelorū din versurī.

2. De la ἕξ [*sex*] și μέτρον [*mensura*]: versū de șese piciorē.

3. Acéstă ultimă silabă amū spusū că este *indifferens*, după preceptulū lui Cicerone citatū mai susū. Tricha, în Ἐπιμερίσμοι τῶν ἐννέα μέτρων [*De novem metris libelli*] ḡ ce despre esametrū: «Δέχεται δὲ τὸ δακτυλικὸν μέτρον κατὰ πάσας τὰς χώρας ἀδιαφόρως τὸν ἑμῶνυμον αὐτοῦ δάκτυλον καὶ τὸν σπονδαῖον, ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ, ὅτι καταληκτικὸν ἔστιν εἰς δισύλλαβον, τροχαῖον ἢ σπονδαῖον».

4. Ovidii *Metamorphos.* liber. I, vers. 107—108.

spondeiele alternéză cu dactilele, cândú suntú simetrice séű cândú primulú piciorú e unú spondeű urmatú de douě dactile, ca în versurile urmátóre :

Síl|vė|strém|tėnű|í| mű|sám| mėd|í|tár|ıs| ă|vėnű ¹.

Ex|spėc|tėt| fă|c|í|lėm|quė| fű|găm| vėn|tós|quė| fė|rėntės ².

Ast-felű, poetulú póte sė imiteze natura și sė represinte cualitătțile particulare ale obiectelorű despre care vorbesce, făcėndű sė predominėscă în versur| dactilulú séű spondeulú, prin cesură, prin elisiun| nemerite, prin alegerea silabelorű dulc| séű aspre.

§ 15. — Cândú se întėmplă ca alű cincilea piciorű sė fiă unú spondeű, versulú se numesce *spondaicű*. În casulú acesta, alű patrilea piciorű e unú dactilű. érű cuvėntulú din urmă de tre| séű de patru silabe. În genere spondeiele, ca or|ce cuantităt| lung|, facű versulú greoiű și apėsatű :

Íl|l|í|tėr| sė|sė| mă|gnă| v| bră|cch|ă | tėllűnt ³.

Versurile spondaice, prin greutatea scandării celul d'alű cincilea piciorű, ne atrăgű aten|iunea asupra însemnătăt|ii ac|iunii ce arėtă, asupra cualităt|ii ce posedű și pozi|iunii particulare în care se află persónele séű lucrurile despre care tractėză :

1. Vergilii Eglog. I, vers. 2.

3. Idem cit. ap Quich. pag. 167.

3. Vergilii *Georgic.* liber. IV, vers. 174.

Margine | tērrā|rūm pōr|rēxērāt | *Amphū*|trītē¹.
 Cara de|um sobollēs, māg|nūm Jōvīs | *īncrē*|mēntūm².
 Constitit | atque oeu|lis Phrygi'a āgmīnā | *cīrcūm*|spēxit³.
 Pictā|rumque ja|cent fera | cōrpōrā | *pānthē*|rārūm⁴.

Asemenea servă a arēta greutatea , agonia etc.

Æquore|æ mōn|strum Nereidēs | *ādmī*|rāntēs⁵.
 Sūprē|mamque au|rām, pō|nens caput, | *ēxspī*|rāvīt⁶.

Din contra , mulțimea dactilelorū face versulū mai viciū și mai răpede. De aceia dactilele suntū apte pentru a imita iuțela, fuga, șiuieratulū vēntului etc.

Quādrūpē|dāntē pū|trēm sōnī|tū quātīt | ūngulă | cāmpūm⁷.
 Séd fūgīt | īntērē|ă, fūgīt | irrēpă|rābilē | tēmpūs.
 Pūlvērū|lētā fū|gā Rūtū|lī dānt | tērgă pēr | āgrōs.
 Hī fūgī|ūnt, pēnī|tūsquē dă|tīs rēfē|rūntūr hă|bēnis.
 Illă vō|lāt, sīmūl | ārvă fū|gā, sīmūl | æquōră | vērēns⁸.
 Pāndītūr|īntērē|ă dōmūs | ōmnīpō|tētīs O|lympti⁹.

Cesurile esametrului.

§ 16. — Cesură propriū dīsă e numai acolo, unde

1. Ovidii *Metamorphos* liber I, 1, vers 10.
2. Vergilii *Eglog.* IV, vers 49.
3. Vergilii *Æneidos*, liber II, vers. 68
4. Ovidii *Metamorphos.* liber III, vers 669
5. Din versurile lui Catulū [Nereidele zăbindū pe Argonauți].
6. Din versurile lui Vida [despre mórtea lui Christū].
7. Vergilii *Æneidos*, liber VIII, vers. 669.
8. Din versurile lui Vergiliu, passim.
9. Citatū ca exemplu de Quintil. lib. IX, cap. IV, §. 49.

înțelesul și recitațiunea versului reclamă uă pausă
 ore-care ¹. Ast-felū, în versulū

Dum vi|res an|nique si|nunt, tole|rate la|bores ²

adevărata cesură nu e după *nique*, ci după *nunt*.

Esametrulū latinū, ca și esametrulū grecū, după
 care fu imitatū, pôte avé trei cesuri principale ³ :

α]. Cesura *pentemimeră* [πενθημιμυεργς ⁴] seū *semi-
 quinaria* ⁵, după arsis a celui d'alū treilea piciorū :

¹ Regia, | ² crede mi|³ hī, res | est suc|currere | lapsis ⁶.

¹ Arma vi|rumque ca|² nō, Tro|³jae qui | primus ab| oris ⁷.

Acéstă cesură e cea mai de căpeteniă și cea mai

1. «M. Varro, in libris *Disciplinarum*, scripsit se observasse in versu hexametro, quod omni modo quintus semipes verbum finiret et quod priores quinque semipedes æque magnam vim haberent in efficiendo versum atque alii posteriores septem. Idque ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit». Aul. Gell. in *Noct. Attic.* lib. XVIII, §. 15, et ap. Quicherat, pag. 155.

2. Ovidii *Artis amatorie*, liber II, vers 596.

3. «Ceī vechī. dice d-lu Quicherat. recunosceau două cesuri, pe cea de două picioare și jumătate seū pentemimeră [*semiquinaria, penthemimeres*] și pe cea de trei picioare și jumătate [*semiseptenaria, hephthemimeres*] fără a vorbi despre cesura după unū piciorū și jumătate».

4 In a cincilea [πέντε] seū mai bine după a cincilea cuantitate lungă a primei jumătăți din versū.

5. După a cincilea [*quinque, quini*] cuantitate lungă din prima jumătate [*semis*] a versului.

6. Ovidii *Pontic.* liber II, eleg. IX, vers. 11.

7. Virgiliū *Æneados*, liber I, vers I.

armoniósă, atât în versificarea latină cât și în cea greacă.

β]. Cesura *trochaică*, după prima silabă scurtă a celui d'alui treilea picior [κατὰ τρίτον τροχαιόν, *secundum tertium trochæum*] :

1 2 3
Ode|runt pec|cârĕ bõ|ni vir|tutis a|more ¹.

1 2 3
Iam cœ|lum ter|rãm|quē mē|o sine | numine , | venti ².

Acéstă cesură se 'ntâlnește la vechii poeți, cându versulă latinu erea neglesu său nu'si dobândise încă tótă vigórea. Ea e neindestulátore, cându nu mai e 'nsoțită și d'ună altă cesură, precum resultă din versulă acesta :

1 2 3
Sole ca|dente, ju|vencūs a|ratra re|liquit in| arvo.

Nu e bună, de câtă în unire cu cea urmátore :

γ]. Cesura *eftemimeră* [ἐφθρημιμ.ερής] seú *semiseptenaria* ³, după arsis din alu patrulea picioru, care în genere e unită cu uă altă cesură, aflată după arsis din alu douilea picioru, cându forméză cesura *triemimeră* [τριημιμ.ερής], adică de trei jumătăți de versu ⁴ :

1. Horatii *Epistolarum* liber I, ep. XVI, vers 52.

2. Vergilii *Aeneidos* liber I, vers. 133.

3. După a șéptea [*septem, septenaria*] cuantitate lungă din a doua jumătate [*semis*] a versulă esametră.

4. Étă cum descrie Ausoniu [*Edyl. Paulo suo* ap. Quich. p. 385] cesurile versulă esametră : «*Diffunditur per cæsuras omnes quas recipit versus heroicus, convenire ut possit aut penthemimeres, cum reliquo anapesto, aut trochaice cum posteriore segmento, aut sep-*

Quid re|fērt, mor|bo an fur|tīs, pere|amne ra|pinis ? ¹.
 Torquet a|gēns cir|cum et rapi|dūs vorat | æquora | vortex ².

Rară și neîndestulătoare cându se întâlnește singură, ea trebuie să aibă celū puținū uă triemimeră, ênsē devine escelinte cu uă cesură pentemimeră.

Pentru uă mai bună distincțiune, și ca resumatū, vomū observa că versulū citatū mai susū

Dum vi|rēs an|nique si|nūnt, tole|rate la|bores
 are uă cesură eptemimeră după alū treilea piciorū [-nunt] unită cu uă alta masculinā triemimeră, care vine după arsis din alū douilea piciorū [-res], éru nu una trochaică după alū douilea piciorū (-nique).

§ 17. — *Cesură bucolică* [βουκολική τομή] se numesce pausa care se produce la finele celui de alū patrulea piciorū, cându se termină cuvântulū de uă dată cu metrulū :

Dic mihi, | Damœ|ta, cu|jūm pęcūs ? | An Melib|æi ?
 Non, ve|rum Ægo|nis : nu|per mihi | tradidit | Ægon ³.
 Rustica | silve|strem reso|nat bene | tibia cantum ⁴.

Acéstă pausă, consacrată 'n specialū poeziei pastorale, désă în versurile lui Teocritu, mai rară într'ale lui Vergiliū, nu pôte sta fără una din cele precedente.

1 Horatii *Satirarum* liber. II, sat. III, vers. 157.

2. Vergilii *Æneidos* liber I, vers. 117.

3. Din *Bucolicele* lui Vergiliu, *Eglog.* III, vers 1.

4. Versū citatū de gramaticulū Serviu.

§ 18. — Uă cesură *secundară* a versului esamtru în ultimul picior, cu uă monosilabă la finele versului, produce uă impresiune viă și neasceptată, ceia-ce face ca versurile de acestu felu să serve pentru a imita situațiunii ciudate, caracteristice seú ridicule :

Et caput | extule|rât den|sissima | sidere|*um* nōx ¹.

Parturi|unt mon|tés : na|scetur | ridicu|*lūs* mūs ².

Vertitur | intere|la cæ|lum, et ruit | Ocea|*nō* nōx ³.

§ 19. — Esametrulū pôte avé trei cesuri de uă-dată, de și cea pentemimeră e îndestulătore :

Infelix Priamus furtim mandarat alendum ⁴.

Versulū e ênsē maī armoniosū cândū are cele douē cesuri după ântâiulū și alū treilea picior, și cândū celū d'alū treilea e unū dactilū. Alū cincilea nu trebuie se se sfirșescă printr'uă cesură, afară de versurile care se termină printr'uă vorbă de patru silabe ⁵ : alū șeselea n'o admite, de câtū în casulū arētatū prin paragrafulū precedente.

§ 20. — Monosilaba pôte ținē locū de cesură, ênsē cu condițiunea de a fi strînsū legată, prin înțelesū

1. Ovidii *Metamorphos.* liber XV, vers. 31.

2. Horatii *De arte poetica liber*, vers. 139. A se confrunta Esopu, Fedru [IV, XVIII] și La Fontaine [V, 10] — In genere, acēstă cesură este unită c'uă alta pentemimeră.

3. Din versurile lui Vergiliū, ap. Quicherat, pag. 206.

4. Din *Eneida* lui Vergiliu.

5. De esemplu, următorulū versū alū lui Vergiliū «Talia connubia et tales celebrent hymenæos».

și după regulile gramaticale, cu vorba precedinte, ast-felū în câtū sē nu pară că forméză în pronunțare de câtū uă singură si continuă espresiune :

Duc age, duc ad *nos* : fas illi limina divum ¹.

Cesura formată de uă monosilabă e bună, cândū e precesă de uă altă monosilabă și de verbulū *est* precesū d' uă elisiune :

Cecropide, *nec te committe rapacibus undis* ².

Jam jam nulla mora est : sequor, et, qua ducitis, adsum ³.

Finala esametrului.

§ 21. — In genere, versulū eroicū trebuie sē aibă la fine sēū unū cuvēntū de douē silabe cu accentuare trochaică [*˘ ˘*], sēū unulū de trei silabe cu accentuare amfibrachică [*˘ ˘ ˘*], ca în cele următóre :

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine *fāgī*,

Silvestrem tenui musam meditaris *āvēnā* :

Nos patriae fines et dulcia linquimus *ārvă* ⁴.

§ 22. — Cu tóte astea , esametrulū se póte termina cu douē vorbe monosilabe :

Versibus exponi tragicis res comica *non vult*.

Grammatici certant, et adhuc sub iudice *lis est* ⁵.

1. Vergilii *Georgic.* lib. IV.

2. Din versurile lui Ovidiu.

3. Din versurile lui Vergiliu.

4. Vergilii *Bucolic.* I, v. 1—3.

5. Horatii *De arte poetica* liber:

§ 23. — Esametrulă nu admite la fine cuvinte de cinci și de șese silabe. Esemplele ce se întâlnesc cu asemenea finale sunt rare și puțin recomandabile.

Totuși, se găsesc esametre terminate 'n vorbe de patru silabe 1] cându sunt nume proprii, 2] cându versul e spondaic, 3] cându se întrebunțază uă vorbă imitativă, de exemplu :

Dic mihi, Damæta, cuium pecus? An *Mēlibæi*?
 Cara deŭm soboles, magnum Jovis *incrēmētūm* 1.
 Evolat infelix, et femineō *ūlūlātū* 2.

Ultima silabă a versurilor ipermetre se elide mai tot-dé-una, din cauza vocalei cu care începe versul următor³.

§ 24. — Esametrele, în care vorba finală riméză cu cesura pentemimeră, se numesc *leonine*⁴ sėu *demi-leonine* :

*Agricola incurvo terram molitus aratro*⁵.
 Induit *ignotas hominum conversa figuras*⁶.
 Quod nisi et assiduis terram insectabere *rastris*⁷.

Fiindă că Latiniloră le plăcea să raporte la finala

1. Din versurile lui Vergiliu.
2. Din versurile lui Vergiliu.
3. A se vedé *Partea I [Prosodia]*, pag. 67 și § 8 de mai sus.
4. Numite ast-felū după numele poetului Leonius, dintr'alū XII secolū, care le susținu și le scōse la ivielă. Esametrele leonine aŭ uă cesura pentemimeră, care riméză cu finala versului.
5. Din *Georgicele* lui Vergiliū, lib. I, vers. 494.
6. Ovidii *Metamorph.* lib. I, I, vers. 88.
7. Din *Georgicele* lui Vergiliu.

versului cuvântul pus la cesura pentemimeră, d'aei rezultă nu că poezii romanii căutaă într'adinsă uă astfel de rimă, ci că ea se impunea ôre-cum de necesitățile acordului¹.

II.

Pentametru l ă.

§ 25. — Pentametru l ă, care, după esamtru, este cel ă mai întrebuintat ă dintre versurile dactilice, se întâlnește mai număi în unire cu un ă esamtru², și împreună formăză un ă *distich ă* [δίστιχον³].

Poesiele scrise 'n distichuri sunt ă poesiele elegiace⁴: de aceia pentametru l ă se mai ăice și *vers ă elegiac ă*, *versus elegiacus* [ἐλεγιοι, ἐλεγιακός, *elēgi*⁵].

Se numește *pentamtru* [*pentāmēter*, πεντάμετρος⁶],

1. D-l ă de Féletz a apărat ă cu căldură acest ă gen ă de versuri susțind ă c'ă ă fost ă într'adinsă căutate, de ôre-ce, din 12914 versuri ale lui Vergili ă, sunt ă leonine 924, adică 1 la 14.

2. «Propter æqualitatem membrorum non est hic versus talis, qui solus sæpius repeti possit». Hermann. *Ep. Doctr. metr.* §. 342, p. 114.

3. Δίστιχον, din δίσ, de dou ă or ă, și στίχος, r ănd ă, șir ă, vers ă. «Solet hic versus hexametro heroico subjici, quod antiquissimum est stropharum genus. Nomen ei elegorum». Idem, op. cit. supra § 341, p. 114.

4. *Elegia*, de la ἔλεγω [ăic ă *hei*, *vai*!] este poesia pl ăng ăt ăre.

5. «Τὴν δὲ ἐλεγίαν συγχεῖσθαι μὲν ἐξ ἠρώου καὶ πενταμέτρου στίχου ἀρμολογεῖν δὲ τοῖς κατοικομένοις ὄθεν καὶ τοῦ ὀνόματος ἔτυχεν». Πρόκλου χρηστομαθίας γραμματικῆς, op. cit. pag. 242.

6. Din πέντε și μέτρος, *quinque mensuræ*, cinc ă pici ăre.

pentru că numărul silabelor lui constituie tocmai cinci picioré¹. În realitate ênsé, se compune din șese dactile [unú esamtru acatalecticú], în care s'a suprimatú tesis de la alú treilea și de la alú șeselea. Prin urmare, după arsis care rămâne singură într'alú treilea piciorú, se produce uă pausă forte, unú felú de cesură bucolică lungă, uă dièresis, din care cauză versulú rămâne împărțitú firesce în doué jumătăți de uă potrivă, numite *emistichurí* [*hēmistichium*, ἡμιστίχιον séú ἡμιστίχος²], cu deosebire numai că, în a doua jumătate, spondeulú nu mai póte înlocui dactilulú³.

§ 26. — În generalú, vorba finalé a pentametrulú trebuie sé fiă de doué silabe, dintre care una scurtă și alta lungă, séú unú iambú [—]. Se póte ênsé ca ultima silabă sé fiă anceps, căci *ictus*, care cade pe dēnsa, îi dă valórea de lungă⁴, chiarú d'arú fi scurtă

1. Quintilianú recunósce că pentametrulú are unú spondeú, observândú ênsé că ultima lungă face parte din piciorulú care 'ncepe emistichulú alú douilea.

2. Din ἡμισυς și οἶχος, jumătate de versú.

3. «Τὸ μὲν πρῶτον πενθημιμερές ἐστὶν ἐκ δακτύλου καὶ σπονδαίου καὶ συλλαβῆς μακρᾶς, ὅσπερ ἐστὶν ὅτε καὶ ἀμφοτέρους τοὺς πόδας ἐπιδέχεται δακτύλους ἢ σπονδαίους ἢ καὶ τὸν πρῶτον σπονδαῖον καὶ τὸν δεύτερον δακτύλον· τὸ δὲ δεύτερον πενθημιμερές πάντως ἔχει δύο δακτύλους καὶ συλλαβὴν ἀδιάφορον». Schol. Efest. op. cit. pag. 172.—Hermann díce că «spondei in prima, non in secunda parte admituntur, quia finem numeri commodius et facilius incedere, non augeri tanto pondere convenit». *Epitome doctrinae metricae*, ed. cit. § 336, p. 113.

4. A se vedé *Partea I, Prosodia*, pagina 63, nota 2; pag. 64 nota 1, și § 88, éru în scrierea presinte § 5, pag. 38, nota 1.

din natură. Vomă avé dérû, pentru versulă penta-
metru, schema următóre :

$\begin{array}{c} \text{r} \quad \text{v} \quad \text{v} \\ \text{r} \quad \text{—} \end{array} \left| \begin{array}{c} \text{r} \quad \text{v} \quad \text{v} \\ \text{r} \quad \text{—} \end{array} \right| \text{r} \parallel \begin{array}{c} \text{r} \quad \text{v} \quad \text{v} \\ \text{r} \quad \text{v} \quad \text{v} \end{array} \left| \begin{array}{c} \text{r} \quad \text{v} \quad \text{v} \\ \text{r} \quad \text{v} \quad \text{v} \end{array} \right| \text{r}$

Ardăă | pĕr prĕ|cĕps || glóriă | vādăt ĩ|tĕr¹.

Impreună c'ună esamtru, vomă avé ună distichă :

Dŏnĕc ě|rĭs fĕ|lĭx, mŭl|tŏs nŭmĕ|răbĭs ă|mĭcŏs :

Tĕmpŏră | sĭ fŭĕ|rĭnt || nŭbĭlă, | sŏlŭs ě|rĭs².

Dŭm jŭvăt | ět vŭl|tŭ rĭ|dĕt fŏr|tŭnă sĕ|rĕnŏ,

Indĕ|lĭbătăs || cŭnctă sĕ|quĭntŭr ō|pĕs ;

At sĭmŭl | ĩntŏnŭ|ĭt, fŭgĭ|ŭnt, nĕc | nŏscĭtŭr | ŭllŭ

Agmĭnĭ|bŭs cŏmĭ|tŭm || quĭ mŏdŏ | cĭnctŭs ě|răt³.

§ 27. — **Cesura pentametrului** e în genere pen-
temimeră, produsă prin pausa care se face după ân-
tăiulă emistichă. Déca lipsesce, versulă e fără armo-
niă, ca în esemplulă acesta :

Mœsta nec assiduo tabescere lumina fletu

Cĕssă|rĕnt, nĕqŭe | trĭs||ti ĩmbrĕ mă|dĕrĕ gĕ|nă.

Se observă ěnsĕ că versulă nu e corectŭ, cândŭ ce-
sura primului emistichă e uă silabă scurtă, ca de e-
semplu în cele următóre⁴ :

1. Ovidii *Trist.* liber. IV, eleg. III, vers 74.

2. Ovidii *Trist.* liber. I, eleg. IX, vers. 5-6.

3. Asemenea din versurile lui Ovidiŭ.

4. «Observabis autem ne novissima syllaba prioris coli, quæ post duos pedes semipes residet, brevis sit, ne pro spondeo tertius iam- bus obrepat». Marius Victorinus pag. 2558 ap. Quich. p. 213. Acĕstă

Infe|lix Di|do, nul|li bene | nupta ma|rito :
 Hoc pere|unte, fu|gís, || hoc fugi|ente, pe|rís ¹.

Verbulă *est*, precesă d'ua elisiune, forméază în versulă pentametrulă uă cesură bună și regulată, de și nu elegantă :

Scilicet, ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
 Tempore | sic du|ro *ést* || inspici|enda fi|des ².
 Aut face|re, hæc a | *té* || dictaque | factaque | sunt ³.

Se admite asemenea ca cesură chiară uă monosilabă, precesă de uă altă monosilabă :

Nec veterum dulci scriptorum carmine Musæ
 Oblec|tant, *quum* | *méns* || anxia | pervigi|lat ⁴.

Pare-se că, prin eleganța acestui versă, Romanii au întrecută chiară pe Greci, după afirmațiunea lui Hermann ⁵.

§ 28. — Finala pentametrului este uă vorbă de

silabă scurtă amă vădită că dobândește valórea de lungă, din cauza ritmului, a accentului ce cade pe ea. Cf. § 5 nota 1, și § 26.

1. Din versurile lui Decius Magnus Ausonius, născută la Burdigala [Bordeaux], profesoră ală lui Grațiană, fiulă împăratului Valentiniană I, și fostă consule în anulă 379.

2. Din versurile lui Ovidiu.

3. Din versurile lui Catulă, eleg. LXXVI, vers. 8.

4. Din versurile lui Catulă.

5. «Romani hoc in versu elegantia superarunt Græcos, maxime vocibus, in posteriore potissimum parte apte dispositis, cuius rei hæc causa est, quod latina lingua non habet vocabula ὀξύτονα». Godofredi Hermanni *Epitome doctrinæ metricæ*, § 339, pag. 113.

6. «Optimus est versus bisyllabo vocabulo terminatus, pedum finis in medias voces incidente» Idem, § 339.

două silabe, avându cwantitatea de iambă, ca *dēos*, *mēr*, *dēr*, *tūr*, etc. Cu tóte astea, se mai póte termina :

α]. *Cu douē vorbe monosilabe :*

Quod si | defici|ant vi|res, au|dacía | certe
Laus erit : | in mag|nis || et volu|isse sat| est ¹.

β]. *Cu verbulă est, precesă de uă sinalefă :*

Terra sa|lutife|ras her|bas ea|demque no|centes
Nutrit, et | urti|cæ || proxima | sæpe ro|sa est ².

γ]. *Cu uă vorbă de patru, cincă séu șése silabe ³ :*

Forma ni|hil magi|cis || utitur | auxi|li|is ⁴.

Quae dul|cem cu|ris || miscet a|mariti|em ⁵.

Lis est | cum for|ma || magna pu|dici|t|æ ⁶.

Protinus | ingen|tes || sunt ini|miciti|æ ⁷.

E mai rară terminarea pentametrului printr'ună cuvântă de trei silabe, ceia-ce trebuie evitată în versificare. Ună ast-felă de esemlu ne ofere Tibulă ⁸ :

1. Versă din elegiele lui Propertiu.

2. Aceste versură suntă dintr'ale lui Ovidiu.

3. Se găsesc, ca ceva rară, și finale de câte șépte silabe, în epoca decadinței, ca următóarele versură ale lui Rutiliă Numanțiană Galu; născută la Toulouse și care scrise, în secolulă ală V, ună *Itinerariă* în versură elegiace :

Bellerophonteis *sollicitudinibus*.

Qui laxet nodos *Amphitryoniadae*.

4. Din versurile lui Ovidiu.

5. Din versurile lui Catulă, eleg. XXVIII, vers. 18.

6. Din versurile lui Ovidiu.

7. Din versurile lui Marțială.

8. Greciă, dice d-lă Quicherat, n'aă cunoscută acéstă regulă, și în generală se póte observa că Latiniă, adoptându versificarea Gre-

Cultor o|dora|tæ || dives A|rābs sēgē|tīs.

§ 29. — Fôrte adesea, în pentametrul, se observă rime și asonanțe, căci epitetul pus la cesură se întemplă să rimeze cu vorba de la sfîrșitul versului și vice-versa. Ast-felul, pentametrele în care cesura primului emistichiu rimază cu cea finală se numesc *leonine* sîu *demi-leonine*, ca în cele următoare :

Pumex | et can|ās || tondeat | ante com|ās ¹.

Et rele|vant mul|tō || pectora | sica me|rō ².

Pare-se că poezii elegiaci au căutat cu ôre-care predilecțiune asemenea potriviri de sunete.

Possent servitium mite tenere tuum.

Mollia sunt parvis prata terenda rotis ³.

Tellus in largas est patefacta vias.

Et canis arenti torreat arva siti ⁴.

Vir, precor, uxori, mater succurre sorori.

Quærebant flavos per nemus omne favos.

Ne violent puros exanimata focos.

Hoc dederat studiis bellica turba suis ⁵.

cilorul, i-au adausul pedicil la care densul nu se gâdiseră. Éta pentru ce primil poezil latinil, care imitau pe Grecil cu scrupulositate, n'au severitatea ce ofere poesia dupa secolulul lui Augustul. Se găsesc destulul de desul, în Catulul, versuril pentametre terminate cu vorbe trisilabe: chiarul și Propertilul și Tibulul presintă câte-va. Ovidiul însel, modelulul versificariil elegiace, n'a lăsatul sel'il scape de câta cincil sel' șese în numerosele'il scrieril.

1. Din versurile lui Tibulul

2. Din versurile lui Ovidiul, cit. apud. Quich. ibid., pag. 214.

3. Din elegiele lui Propertiu, ibid. 400

4. Din elegiele lui Tibulu, ibid. p. 401.

5. Tote aceste versuril din urma suntul dintr'ale lui Ovidiul.

§ 30. — Afară de esametrul și pentametrul, mai sunt și alte versuri dactilice, dintre care cele mai cunoscute și mai însemnate, care se întâlnesc în poeziile lui Orațiu, sunt cele următoare¹ :

III.

Adoniul.

§ 31. — *Versus adonius*² e un *dimeter dactylicus catalecticus in disyllabum*³, compus dintr'un dactil și un spondeu său trocheu, cu observare că dactilul nu poate fi nicădată înlocuit cu spon-

1. După Ferdinand Schultz, în *Tractatul despre metrica latină*.

3. Numit ast-fel pentru întrebuințarea lui în imnurile întonate cu ocazia serbării în memoria morții lui Adonis său Adoniu, iubit de Venerea și de Proserpina și ucis de un mistreț sâlbatic. Aceste serbări se născură în Fenicia, de unde trecură în Grecia sub numele de *Adoniă*. Éta cuvintele lui Lucian în această privință : « Ἐἶδον δὲ καὶ ἐν Βυβλίῳ μέγα ἱρὸν Ἀφροδίτης Βυβλῆς, ἐν τῷ καὶ τὰ ὄργια ἐς Ἀδωνιν, ἐπιτελέουσιν· ἐδάην δὲ καὶ τὰ ὄργια. Λέγουσι γὰρ δὴ ὄν τὸ ἔργον τὸ ἐς Ἀδωνιν ὑπὸ τοῦ σοῦς ἐν τῇ χώρῃ τῇ σφετέρῃ γενέσθαι καὶ μνήμην τοῦ πάθεος τύπτονται τε ἐκάστου ἔτεος καὶ θρινέουσι καὶ τὰ ὄργια ἐπιτελέουσι, καὶ οἷσι μεγάλα πένθεα ἀνά τὴν χώραν ἴσταται. Ἐπεὶ δὲ ἀποτύφονται τε καὶ ἀποκλαύσονται· πρῶτον μὲν καταγίζουσι τῷ Ἀδωνίδι ὄκως ἐόντι νέκυι, μετὰ δὲ τῇ ἑτέρῃ ἡμέρῃ ζῶειν τε μιν μυθολογεῖουσι καὶ ἐς τὸν ἥερα πέμπουσι καὶ τὰς κεφαλὰς ξυρέονται ὄκως Αἰγύπτιοι ἀποθανόντος Ἄπιος, Γυναικῶν δὲ ὄκωσαι οὐκ ἐθέλουσι ξυρέεσθαι, τοιγὰνδε ζημίην ἐκτελέουσιν· ἐν μὴ ἡμέρῃ ἐπιπρήσι τῆς ὥρης ἴστανται, ἣ δὲ ἀγορὴ μούνοισι ξείνοισι παρακέεται καὶ ὁμισθὸς ἐς τὴν Ἀφροδίτῃν θυσίῃ γίνεται etc. » Λουκιάνου « Περὶ τῆς Συρίας Θεοῦ » LXXII, § 4

3. Două picior dactilice, cărora le lipsesce o moră și care se termină în două silabe.

deul¹. Vomă avé déră ca schemă pentru versulă a-
doniu :

$\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad | \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{Cæsãris} \quad | \quad \text{últör.} \\ \text{Terruit} \quad | \quad \text{orbem}^2. \\ \text{Τοῖς δ' ὁμοφώνων}^3. \end{array}$

Orațiū întrebuinteză acestū versū ca finalē, ca re-
frenū, ca închiăiare a strofei safice. După cum atestă
Terențianu Maurulū⁴, singură poetesa grécă Sapfo a
scrisū versurī numaī în acestū metru⁵. Latiniī nu l'au
întrebuintatū nici-uă-dată singurū.

IV.

Miculū archilochiu.

§ 32. — *Versus archilochius*⁶ minor, numitū și
*trimeter dactylicus catalecticus in syllabam*⁷, e com-
pusū din douē dactile c' uă silabă finalē «ad libitum».

1. «Quo in versu, non solet dactylus in spondeum mutari» Go-
dofredi Hermanni op. cit. p 97.

2. Horatii *Carmin.* lib. I, od. II, v. 44.

3. Æschyli *Agamemnon.* vers. 166 ap. Hermann.

4. Terent. Maur. pag. 2431 cit. ap. Hermann.

5. Hermanni *Epit. doctr. metr.* § 289, pag. 79.

6. Disū ast-felū după numele lui Archilocū, inventatorulū lui,
poetū satiricū născutū la Paros, într'alū VII seculū înainte de era
crestină. La Romani, se găsesce 'n Seneca și 'n Ausoniu, c'unū spon-
deū în loculū dactilului de la începutū.

7. De trei picioare dactilice schiope, terminatū într'uă singură si-
labă. «Τῷ μὲν πενθημιμερεῖ πρὸς δύο ποσὶν οὐσῶν τῶν συλλαβῶν Ἀρχι-
λοχος κέχρηται ἐν ἐπωδῶι». *Script. metr. gr.* A se vedé, maī la vale,
Marele archilochiu.

Quum semel occideris et de te splendida Minos
Fecerit arbitria¹,

Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.

Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum²,

Nec lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo³.

V.

Anacreontiulă.

§ 33. — *Versus anacreontius*⁴, séu *tetrametr dactylicus catalecticus in-disyllabum*, se compune din patru picióre, dintre care cele d'ântâiü trei dactile séu spondeie, érü celü d'alü patrúlea spondeu séu trocheü. Se observă numai că alü treilea e mai tot-dé-una dactilü și fórté rarü spondeü. Vomü avé dérü ca schemă :

$$\begin{array}{c} \text{˘} \quad \text{˘} \quad \text{˘} \\ \text{˘} \quad - \end{array} \bigg| \begin{array}{c} \text{˘} \quad \text{˘} \quad \text{˘} \\ \text{˘} \quad - \end{array} \bigg| \begin{array}{c} \text{˘} \quad \text{˘} \quad \text{˘} \\ \text{[˘ -]} \end{array} \bigg| \begin{array}{c} - - \\ - - \end{array}$$

Ossibüs | ét cǎpǐ|tǐ inhũ|mātō.

Téquē pǐ|ácülă | nǔllă rě|sōlvēnt⁵.

1. Minos, Eacü și Radamante judecaü suflétele réposașilorü. *Arbitria splendida*, sentințe solemne, luminate, infalibile.

2. Ipolitü, fiulü luï Teseu, se devotase castitǎșii [Dianeï].

3. Voindü së ajute pe Piritous ca së fure din infernü pe Proserpina, Teseu fusese înlǎnșuitü cu dēnsulü, érü mai în urmă fu scǎpatü de Hercule, cândü acesta se scoborise în infernă.

4. Disü ast-felü dupǎ numele luï Anacreonte, celebru poetü grecü, care l'a întrebuintatü de preferinșă. «Τὸ τετράμετρον εἰς δισύλλαβον καταληκτικόν, ᾧ πρῶτος μὲν ἐχρήσατο Ἀρχιλόχος ἐν ἐπωδαῖς» Schol. *Script. metr. gr.* p. 23. Gramaticii Serviu și Mariu Victorinu ilü numescü *archilochiü*, érü uniï prosodisti ilü confundă cu *alcmaniulü*.

5. Horatii *Carmin.* lib. I, od. XXVIII, vers. 24 și 34.

Acestu versu are cesura după a doua séu după a treia arsis. Anacreonte la Greci și Boețiu la Romani l'a întrebuințatū singurū, éru Orațiu și 'n unire c'unu esametrū :

Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
 Ibimus, |o soci|i comi|tesque.
 Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro,
 Certus enim promisit Apollo
 Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
 O fortes, peioraque passi
 Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas :
 Cras ingens iterabimus æquor¹.

VI.

Alcmaniulu.

§ 34. — *Versus alcmanius*² séu *tetrameter dactylicus acatalectus* se compune de patru dactile, cu condițiune ca celū din urmă să nu pótă fi înlocuitū cu spondeulū :

$\begin{array}{cccc|cccc|cccc|cccc} \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \end{array}$

Ancēps | fōrmă bō | nūm mōr | tālībŭs
 Exigui donum breve temporis,
 Ut velox celeri pede labaris³ !

1. Idem ibid. lib. I, od. VII, vers. 25-32.

2. Numitū după numele lui Alcmanu, celebru poetū grecū. Serviu dă că «Alcmanium constat tetrametro ecatalecto». Elū îlū numesce *Archilochium*, éru Diomede *tetrametrum heroum ex superiore*.

3. Din versurile lui Seneca, cit. ap. Quicherat, p. 304. A se vedé Hermann, § 296, p. 98-99.

Orațiu n'a întrebuintatū acestū metru, se găsește în poezii Ațiu, Terențiu, Seneca, Pomponiu Secundulū, Ausoniu și Boețiu.

§ 35. — Alte versuri dactilice suntu : 1) *dimeter acatalectus*, întrebuintatū de poezii greci; 2) *trimeter catalecticus in dissyllabum*, care se confundă cu versulū ferecraticū¹ cândū are unū spondeū în primulū piciorū; 3) *trimeter acatalectus* care, unitū cu altulū următorū, dă unū esamtru; 4) *tetrameter catalecticus in syllabam*, întrebuintatū de Alcmanū și de Eschile; 5) *pentameter catalecticus in syllabam*, întrebuintatū de Sofocle; 6) *pentameter catalecticus in dissyllabum*, numitū de Efestione și *Simmius*, după numel epoețuluī Simmias, care l'a întrebuintatū²; în fine unii poeți numescū dactilice mai multe din versurile coriambice.

§ 36. — Intre versurile dactilice, merită să se menționeze *esametrulū miurū* [μείουρος], unū esamtru alū căruī ultimū piciorū este unū iambū seū unū pirichin. Terențianū Maurulū se exprimē despre dēnsulū în modulū următorū, prin asemenea miure :

Livius ille vetus, Graio cognomine, sūæ
 Inserit *Inoni* versus, puto, tale decimēn,
 Præmisso heroo subjungit namque μείουρον,
 Hymnum quando chorus festo canit ore Triviæ :

1. Esemple se găseescū în tragediele luī Sofocle. În alū donilea piciorū, spondeulū se 'ntâlnește forțe rarū, ca uā escepțiune.

2. «Τὸ πεντάμετρον καταληκτικὸν εἰς δισύλλαβον, τὸ καλούμενον Σιμμίσιον»

3. Hermann crede că acele versuri, atribuite luī Liviu Andronicu, ăreaū ale poetuluī Levii.

CAPITOLULŪ III

VERSURILE IAMBICE¹

§ 37. — Iambul² este piciorul³ format⁴ dintr'ua silabă scurtă urmată de uă lungă [-]. Versurilor⁵ compuse din asemenea picioare, se⁶ în care predominesce iambul⁷, li s'a dat⁸ numele de versuri iambice.

§ 38. — Pe când⁹ în versurile dactilice fiă-care picior¹⁰ se consideră ca unitate de măsură a versului [μονοποδία], în iambice și în cele ce au să urmeze, prin metru se înțelege unirea a două picioare, care formeză împreună un¹¹ singur¹² metru, avend¹³ numai uă arsis principală, un¹⁴ singur¹⁵ ictus [percussio]. Acastă imbinare de două picioare într'ua singură unitate metrică se numesce dipodiă [διποδία³] se¹⁶ picior¹⁷ îndouit¹⁸ [pes geminatus⁴].

§ 39. — În fiă-ce dipodiă iambică, trochaică se¹⁹ a-

1. Invențiunea versului iambic²⁰ se atribuie un²¹ ore-care Iambe²², a căru²³ existență se perde într'ua fabulosă depărtare, ceia-ce ne face a ved²⁴ ceva nesicur²⁵ în această etimologiă.

2. Orațiu îl definește ast-fel²⁶: «Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus». *De arte poetica* liber, vers 251.

3. De la δίο și ποός-ποδός, doue picioare. A se ved²⁷ *Partea I, Prosodia*, cap. XI, §. 63, nota 3, pag. 61, și mai sus cap. I, § 10, pag. 14.

4. «Quod autem binis pedibus, et non singulis, scanditur, vetus institutum est» Rufin. p. 2712 ap. Quich. p. 215.- «Per monopodiam quidem sola dactylica scanduntur, per dipodiam vero cetera». Mariu Victorin²⁸ p. 2497 cit. ibid.—Prin *pes geminatus* se înțelege propriu²⁹ un³⁰ picior³¹ repetat³² încă uă dată [similis sibi].

napestică, cuantitatea lungă p^ote fi înlocuită, ad libitum, prin două scurte. Vom^u av^e d^{er}u pentru dipodia iambică: $\text{—} \text{—} \text{—} = \text{—} \text{—} \text{—}$. La începutul^u fi^ă-c^ărei dipodii și mai înainte de principala arsis, silaba scurtă originară p^ote fi asemenea înlocuită printr'ună lungă, ast-fel^u în cât^u va fi $\text{—} \text{—} \text{—}$.

§ 40.— Versul^u format^u prin repetirea de șese ori a piciorului iambic^u se numește *senariu* [*senarius*¹]:

$\text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—}$

El^u e împărțit^u în trei dipodii cu trei arsis principale, de unde i-s'a dat^u și numele de *senariu trimetru* [*trimeter* ori *trimetrus*] s^eu *ternariu*²:

$\text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—}$

1. In cartea'î intitulată *Ars poetica*, Orațiu se exprim^e ast-fel^u despre senariu, la versul^u 251:

Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus :
Pes citus, unde etiam *trimetris* accrescere jussit
Nomen iambeis, quum *senos* redderet ictus,
Primus ad extremum similis sibi...

2. Acest^u vers^u se mai^u țice, precum vom^u ved^e, numai *iambic^u*. — Cuintilian^u se exprim^e ast-fel^u: «sex enim pedes tres percussiones habent». *Inst. Orat.* lib. IX, §. IV. No. 75—«Feritur senarius iambicus combinatis pedibus ter». Diomede, pag. 503 ap. Quich. p. 215.— Terentianus Maurus, născut^u la Cartaginea, în anul^u 220, după Crist^u, în tractat^u'î de *Metrică* [*De litteris, syllabis, pedibus et metris*] țice despre senariu:

Iambus ipse *sex* enim locis manet :
Et inde nomen inditum est *senario* ;
Sed *ter* feritur ; hinc *trimetrus* dicitur,
Scandendo b.nos quod pedes conjungimus.

Cându se compune numai din patru iambe, împărțite în două dipodii, ie numirea de *quaternarius dimeter* 1.

Versurile iambice fiindu destulă de numeroase, ne vomă mărġini a indica pe cele mai întrebunțate.

§ 41. — **Iambicus trimeter acatalectus** s'a numitū de către Latini *versus senarius*, după numărulū celorū șese piciorē, őrū de unii prosodisti *iambiculū curatū* seū *simplu*. Schema lui este cea următore :

Bă|tūs il|lē qui | prēcūl | nęcō|tūs *

Despărțindu'lū în cele trei dipodii complete [*trimeter acatalectus*], vomă avē :

Bă|tūs il|lē qui | prēcūl | nęcō|tūs.

Acestū versū merită se fiă pusū îndată după esametru și pentametru, din cauza desei lui întrebunțări în comediă și în tragediă³. Invențiunea lui se atribuie

1. De patru orī piciorulū iambicū [*quater*]. formândū două dipodii seū două metre [*dimeter*].

2. Horatii *Epod.* liber II, carm. II, v. I.

3. Orațiu constată acēsta în versurile'ī următore din *Arta poetică*:

Hunc socci cepere pedem grandaeque cothurni

Alternis aptum sormonibus et populares

Vincentem strepitus et natum rebus agendis,

lui Archilocū¹, care se distinse prin poeziile și satirice². Orațiu îl întrebuințază în descrierea vieții petrecute la țară și Catulū în improvisările sële

Acestū versū are :

a) séū uă cesură după prima tesis a celei d'a doua dipodiī (τομή πενθημιμερής) adică *cæsura semiquinaria* după alū cincilea semi-piciorū;

b) séū uă cesură după a doua tesis din a doua dipodiă (τομή έφθημιμερής), *cæsura semiseptenaria* după alū șeptelea semi-piciorū.

§ 42. — Iambiculū trimetru nu e ênsē tot-dé-una compusū numai din iambe curate³, ci, spre a i-se da ôre-care maiestate, s'a admisū, la picioréle cu numărū nesotū, înlocuirea iambului cu spondeulū, prin urmare și cu dactilulū, éru la cele cu numărū sotū cu tribrachiulū [---] și cu anapestulū [- - -] în virtutea principiului că uă lungă valoréază câtū douē scurte :

$\cup \cup = \cup \cup$ séū $\cup \cup = \cup \cup$ ⁴. Vomū avé dérū ca schemă :

$$\begin{array}{c} \cup \quad \cup \quad \cup \quad \cup \\ \cup \quad \cup \quad \cup \quad \cup \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{c} \cup \quad \cup \quad \cup \quad \cup \\ \cup \quad \cup \quad \cup \quad \cup \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{c} \cup \quad \cup \quad \cup \\ \cup \quad \cup \quad \cup \end{array}$$

1. Despre Archilocū, a se vedé mai sus § 32, pag. 60, nota. 6.

2. Orațiu dice «Archilocum proprio rabies armavit iambo».

3. Se dice chiarū că tragedia nu pôte întrebuința numai simple iambe : «notatur autem in tragœdiis versus ex omnibus iambis compositus». Mariu Victorinu, p. 2571.

4. «Τὸ ἰαμβικὸν δέχεται κατὰ μὲν τὰς περιττὰς χώρας, τοῦτ'ἔστι πρῶτην, τρίτην, πέμπτην, ἰαμβον, τριβραχυον, σπονδαῖον, δάκτυλον, ἀνάπαιστον κατὰ δὲ τὰς ἀρτίους, τοῦτ'ἔστι δευτέραν, τετάρτην, ἕκτην, ἰαμβον, τριβραχυον καὶ ἀνάπαιστον». Ηφαιστ. Εγχειρίδιον. ibid. pag. 17.

Ad rívum ěum|*dēm* lŭpŭs ět āg|nŭs vĕnĕrānt,
Sítĭ cōmpŭl|*sĭ*. Sŭpĕrĭōr| stābāt lŭpŭs etc¹.

Acestŭ versŭ nu apare ĩn tōtā puritatea iui de cātŭ
ĩn Oraġiŭ², de esemplu :

Quĩd ōbsĕrā|*tis* aŭrĭbŭs | fŭndĭs prĕcĕs?
Nōn sáxă nŭ|*dis* sŭrdiō|rā nāvĭis
Nĕptŭnŭs āl|*tō* tŭndĭt hĭ|bĕrnŭs sālō³.

Cu ĩnlocuirile menġionate, vomŭ avĕ schema ur-
mátore :

= ——— u 1		= 1 u 1		= 1 u 1
u u u u		= u u u u		u u —
		— u u		u u u u

Aceste licenġe ŝi altele, ca ĩntrebuĩnġarea unei si-
labe lungĭ ĩn loculŭ fiă-cărei scurte, afară de ulti-
mulŭ piciorŭ, se găsescŭ mai cu sĕmă ĩn poeġii co-
mici ŝi ĩn fabulistulŭ Fedru. Étă unŭ esemplu din Te-
renġiu :

Quĩ quum hŭnc ācĕŭ|sānt, Nāvĭŭm, | Plaŭtum, Ennĭŭm
Accŭsānt quōs | hĭc nōstĕr aŭctōrĕs hābĕt,
Quōrum āmŭlārĭ ěxōptāt nĕc|lĕgĕntĭām
Pōtĭŭs, quām ĩstō|rum ōbscŭrām dĭ|lĭgĕntĭām⁴.

Fabulistulŭ Fedru, substituĩndŭ fiă-cărei scurte uă

1. Phædri *Fabul.* I.

2. Horatii *Epod.* XVII, 53.

3. Une-orĭ ŝi Oraġiŭ desface lunga ĩn douĕ scurte, ca ĩn *Epoda*
XV, v. 20 : «Ast ěgŏ vicissim risero».

4. Terentii *Andria*, prologus.

lungă, afară de ultimul picior, transformă ast-felū versulū senariū :

In acéstă formulă, fiă-ce lungă se pôte desface ierăși în douē scurte, ast-felū în câtū versulū se modeléză numai după arsis, care se simte cu putere pe silaba lungă a primului piciorū din fiă-ce dipodiă, cu mai puțină tăriă pe lunga celui de alū douilea :

Aēsōpūs aūc|tōr quām mātērī|ām réppērīt,

Hānc ěgō pōlī|vī vērsībūs | sēnārīīs.

Dūplēx libēl|li dōs ēst : quōd|rīsūm mōvēt

Et quōd prūdēn|tī vītām cōn|siliō mōnēt.

Cālūmniā|rī sī quīs aū|tēm vōlūērīt

Quōd ārbōrēs |lōquāntur, nōn |tāntūm fērē,

Fictīs jōcā|rī nōs mēmīnē|rit fābūlīs¹.

§ 43. — **Iambicus dimeter acatalectus** seū *versus quaternarius*² e întrebuintatū în unire c'unū esametrū dactilicū seū c'unū iambicū trimetrū. Formulū este :

Elū se compune dērū din patru iambe [*quaternarius*] împărțite în douē dipodii [*dimeter*]. Nu e de neapărată trebuință ca cele patru picioare să fiă numai iambe, ci la celū d'ântaiū ș'alū treilea se admite

1. Phædri *Fabularum* prologus.

2. A se vedé pag. 67 de mai susū.

spondeulă și dactilulă, éru la ală douilea și ală patru-
lea tibrachiulă. Vomă avé déră :

- x -		- x -	=
- x -		- x -	=
- x -		- x -	=
= x -		- x -	=
- x -		- x -	=

Imbrés nĭvēs|quē cōmpărăt.

Vĭctōrē lă|tūs Căsarē.

Cănĭdĭă tră|ctăvit dăpēs.

In unire cu senariulă precedinte, vomă avé :

Beatus ille qui, procul negotiis,

Ut prĭscă gēns| mōrtālĭūm,

Paterna rura bubus exercet suis,

Sōlūtūs ōm|nĭ fēnōrē,

Nec excitatur classico miles truci,

Nec horret iratum mare

Forumque vitat et superba civ'um

Potentiorum limina¹.

Asemenea cu ună esametră eroică :

Nox erat, et cælo fulgebat luna sereno

Intēr mĭnō|ră sidēră².

§ 44. — **Iambicus trimeter catalecticus în syl-
labam** e compusă din cincĭ iambe cu uă silabă finală
și cu cesura trimetrului acatalectică³ :

1. Horatii *Epod.* liber, carmen II. 1--8.

2. Horatii *Epod.* 15. 1.

3. La Orațĭū, acestă versă se găsește însoțĭndă ună dimetră tro-
chaică catalectică (a se vedé *strofele*) și ună versă archilochiu. Ună

- x | - - | - x | - - | - x | -
 - x - - | - | - x - - | - x - -

Non ebur neque aureum
 Măă rēnī|dēt în dōmō | lăcūnăř
 Non trabes Hymettiae
 Premunt columnas ultima recisas
 Africa, neque Attali,
 Ignotus heres, regiam occupavi ¹.

E de observatū că dēnsulū admite aceeași substituire de spondeie, dactile și tribrachie :

Nunc decet aut viridi nitidum caput imp-dire myrto
 Aūt flōrē tēr|rē, quēm fērūnt | sōlūtā,
 Nunc et in umbros's Fauno decet immolare lucis,
 Seu poscat agna, sive malit hōdo.
 Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
 Regumque turres. O b-ate Sesti,
 Vitæ summa brevis spein nos vetat inchoare longam ².

CAPITOLULU IV.

VERSURILE TROCHAICE.

§ 45. — Versurile trochaice ³, ca și iambele și anapestele, se măsoră prin dipodii și în genere admit înlocuirea unei silabe lungi cu două scurte. La sfârșitul fiă-cărei dipodii, înainte de principala arsis, se

prosodiști îl numesc și iambico-trochaic și 'lă daŭ ca formată din două iambe, d'ună silabă lungă ca cesură și d'ună itifalică :

Trăhūnt|quē sic|cās || mächinā cārīnās.

1. Horatii *Carmin* lib. 11, carm. XV, v. 1 — 6.

2. Horatii *Carmin*. lib. I, od. 1V, v. 9 — 15.

3. Séu *Versuri choreice*

póte întrebuița uă lungă în locul unei cuantități scurte. Iată dérú schema unei dipodii trochaice :

— — | — —

care, după principiul de mai sus, se póte desface ast-felú :

— — — | — — =

Cele mai întrebuițate versuri trochaice suntú :

§ 46.— **Versus ithyphallicus** [ιθυφαλλικός¹], numitú asemenea *trochaicus brachycatalectus*², e compusú din trei trocheie simple, cu uă cesură :

— — | — — | — —
Vērís | ēt Fă|vōnī.

În odele lui Orațiu, nu se găsește nici-uă-dată singurú, ci servă spre a forma marele versú archilochiu³.

§ 47.— **Tetrameter trochaicus catalecticus in syllabam**, numitú asemenea *versus quadratus* (după numărul celor patru dipodii care 'lú compunú) séú *septenarius* (după numărul piciórelor complete ce

1. Aptú pentru cânturile obicinuite în misterele și serbătorile lui Bacchus. Derivatú de la ἰθυσ și φαλλός.

2. Versulú se numește *brachycatalecticú* atunci, cândú dipodieí finale îi lipsesece unú întregú piciorú. «Βραχυκατάληκτα δὲ καλεῖται ὅσα ἀπὸ διποδίας ἐπὶ τέλους ὄλιγὰ ποδῶν μεμείωται». Schol. in Hæphest. loc. citatú, pagina 15, cap. IV.

3. A se vedé mai la vale *Marele archilochiu*.

are), în genere posedă uă dieresă după a doua dipodiă :

ε υ - - = | ε υ - - = | ε υ - - = | ε υ =

Núllă vōx hū|mánă cōnstăt | ábsquē sēptēm | líttēris,
Rítē vōcǎ|lés vōcāvit | quás mǎgistrǎ | Grǎcǎ¹.

§ 48. — **Coraiculă esactă** seú *dimeter trochaicus catalecticus in syllabam*², e compusă din două dipodii trochaice [ε υ - - υ | ε υ - =] seú trei trocheie cu uă cesură finală [ε υ | ε υ | ε υ | =]. Orațiū nu înlocuiesce cu uă lungă silaba scurtă de la sfîrșitulū primei dipodii :

Trūdītūr dī|ēs dīē³.

[Trūdī|tūr dī|ēs dī|ē].

Acestū versū, fiindū compusă din patru trocheie, dintre care celū din urmă incompletū, cu uă silabă, se mai numesce și *trochaicū trimetru catalecticū*.

§ 49. — **Alcaicus enneasyllabus**⁴ seú *dimeter trochaicus acatalectus cum anacrusi*, e compusă din

1. Versurī dintr'ale lui Terentianus Maurus, poetū didacticū contemporanū cu Marțialū. Elū a scrisū trei tractate în versurī despre *Silabe, picióre și metre*. A se vedé pag. 29 și 30.

2. Prosodiele franceze ilū numescū *Trochaicū seú Coraicū esactū*.

3. Horatii *Carminum* liber II, od. 18, v. 15.

4. Se chiamă *alcaicū* după numele lui Alceu, poetū liricū grecū din Mitilene, în insula Lesbos, care trăia cam cu optū secole înainte de ərə crestină. și *enneasyllabus* din cauza celorū nouē silabe ce 'lū compunū. Elū e alū treilea versū alū strofei alcaice. A se vedé *Strofele*.

séu tribrachiulă, prin descompunerea unei lungi în două scurte :

Fluctū|quē mägīs | mōbīlē | vūlgūs.
[Fñctūquē mägīs || mōbīlē vūlgūs).

Seneca nu întrebuintează dactilulă în ultimulă pi-cioră ală anapesteloră séle.

Versurile anapestice se întálnescă adesea în lungi șiruri, construite după așa numita *sistemă anapestică*, care constă în a nu fi considerate fiă-care în parte, ci ca formândă ună totă, strinsă legată împreună¹.

Uă particularitate a loră este că ultima silabă a versului nu se consideră ca indiferinte [lungă séu scurtă], ci tot-dé-una ca lungă, fiă din natură fiă prin pozițiune, considerându-se, pentru acéstă lungime prin pozițiune, consunele cu care începe versulă următoră.

Ultima silabă a ultimului versă din sistema anapestică póte fi și scurtă.

E de observată că, déca finala unui versă e uă vocală, versulă următoră nu póte sé începă totă cu uă vocală, căci se consideră ca hiată, ceia-ce nu e permisă în aceste versuri.

Șirulă dimetreloră anapestice are ca versă penultimă—une ori și în alte locuri— ună *monometru ana-*

1. *Tractatulă despre metrică* ală lui Ferd. Schultz.

pesticū, căruia 'i mai urmăză, spre închiăiare, încă unū dimetru acatalecticū¹, spre exemplu :

Rēs hū|mānās||órdinē | nūllō
 Fortūna regit spargítque manu
 Munéra cæca pejóra fovens,
 Vincít sanctos diră lībido :
 Fraus súblimi regnăt în aula.
 Tradéré turpi fascés populus
 Gaudét : eosdem colit átque odit.
 Tristís virtus perversa tulit
 Præmiă recti : castós sequitur
 Mala paúpertas vitióque potens
 Regnăt adulter.
 O váne pudor falsúmque decus²!

CAPITOLULU VI.

METRE CU ÎNDOUITĂ ARSIS.

Dintre versurile formate din picióre cu două arsis, suntū de studiatū cele mai de căpeteniă : versurile *ionice* și versurile *choriambice*.

I.

Versurile ionice.

§ 51. — Metrulū ionicū se numesce ast-felū după

1. La Greci, tot-dé-una unū *dimeter acatalectus in syllabam* e numitū și *versus paræmiacus*.

2. Seneca în *Ipolită*, vers. 978.

piciorul ionic¹, compus din două silabe lungi și din două scurte. Fiindcă avem un *ionicus a maiori* [- - -] și un *ionicus a minori* [- - -], de aceea vom avea și două metre ionice :

α. **Ionicus maior**, vers simplu, e compus dintr'un singur picior, *ionicus a maiori* [- - -], pe care Oraziu nu l'a întrebuințat în nici una din poeziile séle.

β. **Ionicus minor**, séu *dimeter ionicus a minori*, e compus dintr'un îndouit ionic mic :

~ ~ - - | ~ ~ - -

Nēquē sēgnī | pēdē victūs.

Din repetirea acestuia, se formeză

γ. **Tetrameter ionicus a minori** séu *marele ionic a minori*, compus din patru ionice mici, adică din două dimetre ionice minore. Vom avea déră pentru densul schema următoare :

~ ~ ~ ~ | ~ ~ ~ ~ | ~ ~ ~ ~ | ~ ~ ~ ~

Misērārum ést | nēque āmōrī | dārē lūdūm | nēquē dūlcī

Mālā vinō | lāvāre āut ēx|ānīmārī | mētūētēs

Pātrūā vēr|bērā līnguā.²

Sīmūl ūctōs | tībērīnis | hūmērōs lā|vīt īn ūndīs.

1. Ală Ioniciloră, ală poeziei scrise în dialectul ionic, séu după numele lui Ion, poetă tragică grecă, născut în insula Chio.

2. Horatii *Carminum* lib. III. 12. Despre *linguā*, a se vedé *Par-tea I* (Prosodia) § 77 (p. 71-72) și § 84 (p. 79).

Precum se vede, cu densusul său se potu forma strofe fiă-care de câte două tetramtre cu ună dimetru finală, său dimetrul se pôte completa ast-felū, în câtū versurile se succedă ca esametrele.

II

Versurile choriambice¹.

Formate din picióre cu înduoită arsis, versurile choriambice se consideră ca versuri compuse. Vomū vorbi dērū despre dēnsele d'ua-dată cu despre cele compuse.

VERSURILE COMPUSE ȘI CHORIAMBICE.

§ 52. — Versuri compuse se numescū acelea, în care intră șiruri de diferite ritmuri. Celū mai simplu modū de compozițiune îlū oferū versurile așașise *logaedice*², în care, d-la ritmulū dactilicū ne scoborimū la celū trochaicū³.

1. Piciorulū numitū choriambū e formatū dintr'unū choreu său trocheu - și dintr'unū iambū -. Unele prosodiī franceze gonescū cu totulū acestū piciorū și vorū s'elū lase numai pe sēma vechilorū gramaticī, ca *bizarū*, inutilū și compusū din elemente d'a-dreptulū contrare. Ințelege orī-cine că acēsta arū schimba cu totulū sistema metrică. Noi unī preferimū pe vechiī gramaticī, împreună cu Schultz, de câtū pe cei nouī, cu d-lū Alfred de Wailly, căcī în Germania metrica e unū obiectū de studie seriōse.

2. Numite ast-felū de la *λόγος*, cuvēntare, discursū, prosă, și *αοιδή*, cântū, pentru că ținū loculū de mijlocū între cântū său poesiă și între vorbirea ordinară.

3. "Ἔστι δέ τινα καὶ λογαοιδικὰ καλούμενα δακτυλικὰ, ἅπερ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις χώραις δακτύλους ἔχει, τελευταίαν δὲ τροχαϊκὴν συζυγίαν. Efest.

Intr'ênsele intră și versurile choriambice, compuse d'ună choreū seū trocheū și d'ună iambū într'unite :

Cele mai cunoscute și mai întrebuintate versuri coriambice suntū :

§ 53. — α] **Aristophanicus**¹ sive *Alcaicus*² *heptasyllabus*³, numitū *logædicus simpliciter dactylicus, dupliciter trochaicus acatalectus*, e compusū d'ună choriambū și d'ua dipodiă iambică catalectică⁴ :

x o o - | o - =
Têmpărăt ō|ră frēnīs⁵.

§ 54. — β] **Alcaicus decasyllabus**⁶ seū *logædicus dupliciter dactylicus, dupliciter trochaicus acatalectus*, e compusū din douē dactile urmate de douē trocheie :

1. După numele poetului Aristofane, celū mai de frunte poetū comicū alū clasicității elene, ale căruī opere se păstrează.

2. Orațiū ilū întrebuintează în unire c'unū *saficū mare*.

3. Din cauza celorū șapte silabe ce coprinde.

4. Consideratū după picioarele simple ce'lū compunū, avemū unū singurū dactilū [*simpliciter dactylicus*] și douē trocheie complete [*dupliciter trochaicus acatalectus*] : - o o | - o | - o.

5. Horatii *Carminum* liber I, od. VIII, vers. 7.

6. «Ἔστι δ'αὐτῶν [λογαοδικῶν] ἐπισημότατα τὸ τε πρὸς δύο δακτύλοις ἔχον τροχαϊκὴν συζυγίαν, καλούμενον δὲ Ἀλκαϊκὸν δεκασύλλαβον : «καὶ τις ἐπ' | ἐσχατι|αῖσιν οἴκει» Ef. p 25.

˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ | - ˘ | - ˘

Pûrpûrê|î mêtû|înt tÿ|rānnî ˘.
Vértêrê | fûnêrî|bûs trî|ûmphôs.

§ 54. — γ]. **Versus Archilochius maior** sêu *logædicus tetrameter dactylicus acatalectus, tripliciter trochaicus acatalectus*, compusû adică din patru picîore dactilice și trêi trocheie sêu choreie complete :

sêu ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ | - ˘ | - ˘ | - ˘

Pālîdă | mōrs æ|quō pûl|sāt pēdē| pāupê|rûm tă|bêrnās.
Vîtā| sūmmă brē|vîs spēm| nōs vêtăt| înehō|ărē| lōngām ˘.

Precum se vede, acestû versû admite înlocuirea dactilelorû prin spondeie și are : 1] uă cesură după a treia arsis, 2] uă dieresis înaintea tripodiei trochaice.

§ 55. — δ] **Versus Pherecrateus** ³ sêu *logædicus simpliciter dactylicus, simpliciter trochaicus acatalectus cum basi spondaica* ⁴. Se mai numesce asemenea și *Choriambicû monometru ipermetru*, de óre-ce pôte fi consideratû ca compusû dintr'unû choriambû ipermetru ⁵, precesû de unû spondeû ca basê ⁶ :

1. Horatii *Carminum* liber I, od. IV, vers. 13.
2. Idem ibid. lib. I, od. IV, vers 3.
3. După numele inventatorului sêu Ferecrate, poetû comicû grecû, dintr'alû V secolû înainte de Cristû. Mariû Victorinû îlû mai numesce și *eptasilabû*.
4. Elû e alû treilea versû din alû cincilea metru asclepiadicû.
5. Adică unû coriambû [- ˘ ˘ ˘ -] lungitû cu uă silabă finală [=].
6. Rare orî spondeulû pôte fi înlocuitû cu trocheulû. Consideratû

$$\begin{array}{c} - \quad - \quad | \quad - \quad - \quad - \quad - \\ - \quad [\sim] \quad | \quad - \quad - \quad - \quad - \end{array}$$

Crās dō|nābēiīs hādōs ¹.

Vīs fōr|mōsă vīdēri ².

Orațiū ilū întrebuițeză tot-dé-una în unire c'unū altū versū. Singurū l'a întrebuițatū numai Martġianū Capela, érū Boețiu a admisū în primulū piciorū și a-napestulū în loculū spondeului.

§ 56. — ε] **Versus Glyconeus** séū *glyconicus* ³, numitū *logaedicus simpliciter dactylicus, dupliciter trochaicus catalecticus cum basi spondaica*. Ast-felū revine la unū coriambū, precesū de unū spondeū ori trocheū ca basē și urmatū de unū iambū ⁴ :

după picióre simple, elū are : un spondeū ca basă -- [*cum basi spondaica*], unū dactilū - - - [*simpliciter dactylicus*] și unū trocheū completū - - : [- - | - - - | - -]. Din cauza dactilului, uniī prosodiști, ca Hermann, Quicherat și alțiī, îlū claséză printre versurile dactilice.

1. A se vedé și cartea IV, oda XIII a lui Orațiū.

2. Horatii *Carmin.* lib. cit.

3. Unele prosodiī îlū numescū *versulū choriambicū trimetru catalecticū* și îlū daū compusū din două choriambe, precese d'unū spondeū și urmate d'unū iambū : - - | - - - - | - - - - | - - . Presința iambului în primulū piciorū e de ajunsū ca acestū versū sē nu fiă-trecutū între cele dactilice, precum facū unele prosodiī. Elū s'a numitū gliconicū, după numele poetului grecū Glicone, care l'a inventatū și l'a întrebuițatū.

4. După picióre simple, are unū dactilū [*simpliciter dactylicus*], două trocheie incomplete [*dupliciter trochaicus catalecticus*] și la începutū unū spondeū [séū trocheū] ca basē : - - | - - - | - - - .

- = | x o o - | o =

Nīl mōr|tālībūs ār|dūum ēst.

Teūcēr|ēt Sthēnēlūs|sciēns 1.

Sic tē|divā pōtēns|Cypri².

§ 57. — ζ] **Asclepiadeus minor** séu *logædicus simpliciter choriambicus, simpliciter dactylicus, dupliciter trochaicus catalecticus cum basi spondaica* ³ :

- - | x o o - | x o o | - o =

Crēscēn|tēm sēquītūr||cūră pē|cūniām 4.

Acestū versū are uă dieresē după choriambū și e întrebuințatū de Orațiu după unū gliconicū și în metrulū asclepiadū, omițēndu-se dieresă la numele proprii și în vorbele compuse :

Nōn in|cēndiā Cār|thágīnīs|împīā 5.

Dūm flā|grāntiā dē|tórqēt ād|ōsculă 6.

§ 58 η]. — **Asclepiadeus maior** séu *logædicus du-*

1. Horatii *Carminum* liber I, od. XIII, vers 23.

2. După unii, acestū versū arū purta numele unuī óre-care poetū Asclepiade, despre care istoria literaturii nu face nici uă mențiune; după alții însă, și cu mai multū cuvēntū, și-a luatū numirea după numele serbărilor în onórea lui Esculapū [*Ἀσκληπείων* séu *Ἀσκληπιον*], în care se puneau premie de poesiă și de musică și în care se cântau imnuri compuse în asemenea versuri.

3. D. s. și versū choriambicū *dimetru catalecticū* de unele proso-dii franceze, fără vr'unū motivū plausibilū.

4. Horatii *Carminum* liber III, od. XVI, vers 17.

5. Idem, eodem loco, liber IV, od. VIII, vers 17.

6. Idem, eodem loco, liber II, od. XII, vers 25.

pliciter choriambicus, simpliciter dactylicus, dupliciter trochaicus catalecticus cum basi spondaica ¹ :

- - | x ~ ~ - - | x ~ ~ - - | x ~ ~ | - ~ ~

E de observatū că acestū versū are tot-dé-una uă dieresē după fiă-care choriambū :

Quis pōst| vīnā grāvēm || milītiām āut|| pāupēri|ēm crēpāt ? ².
Arcā|nīquē fidēs|| prōdīgā pēr | lūcīdī|ōr vītrō ³.

§ 59.—⁴]. **Sapphicus minor** ⁴ séu *logædicus simpliciter dactylicus, dupliciter trochaicus acatalectus*, avēndū ca basē unū *monometru trochaicū* ⁵.

x ~ ~ ~ | x ~ ~ | - ~ ~ ~

Intēgēr vī|tā scēlē|rīsquē pūrūs ⁶.

Ast-felū, compunerea lui revine la două dipodiī trochaice complete, despărțite printr'unū dactilū. E de observatū că posedē uă cesură după arsis din dactilū ⁷ și une-orī după cea d'ântăiū paușă din tesis.

1. Unele prosodii franceze ilū daū ca formatū din trei choriambe precese d'unū spondeū și urmate de unū iambū : - - | - ~ ~ - | - ~ ~ - | - ~ ~ - | ~ ~ -

2. Horatii *Carminum* liber I, od. XVIII, vers 5.

3. Idem, eodem loco et libro, od. XVIII, vers 16.

4. După numele celebrei poetese grece Safo [Σαπφώ] din Lesbos, de la care ne-aū rămasū numai câte-va poesiī. Epoca în care trăia dēnsa se fixază la 600 anī înainte de Cristū.

5. Adică uă dipodiă trochaică deplină [- ~ ~ ~] care la Orațiu are forma unuī *epitritus secundus* : - ~ ~ - - .

6. Horatii *Carminum* liber II, od. XXII, vers I.

7. După *tē* în esemplulū citatū. A se vedē versurile următore.

În genere, ultima silabă a primei dispoziții trochaice e lungă :

$$\begin{array}{c} \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} \\ [-] | \end{array}$$

Dăuniă dē|fēndē dē|cūs Cămēnā ¹.
Núbē cāndēn|tēs hūmē|rōs āmīctūs ².

§ 60. — []. **Sapphicus maior** sēu *logædicus simpliciter choriambicus, simpliciter dactylicus, dupliciter trochaicus acatalectus*, avēndū asemenea ca basē unū *monometru trochaicū*. Acestū versū se mai numește și *choriambicū trimetru catalecticū* sēu *anacreonticū* ³, și are forma următoare :

$$\begin{array}{c} \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} \\ [-] | \end{array}$$

Săpē trāns fi|nēm jăcūlō| nóbīlis| ēxpēditō ⁴.

Ast-felū, se pōte dice că e compusū din două choriambe, precese d'ună dipodiă trochaică [*monometrulū*] și urmate d'ună dipodiă iambică catalectică :

$$\begin{array}{c} \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} \text{—} \\ [-] | \end{array}$$

Săpē trāns fi|nēm jăcūlō| nóbīlis ēx|pēditō.

Marele saficū are în genere lungă ultima silabă a dipodiei trochaice din basē, uă cesură după principala

1. Horatii *Carminum* liber IV, o.l. VI, vers 27.

2. Idem eodem loco, liber I, od II, v rs. 31.

3. Țisū ast-felū după numele poetului eroticū Anacreonte [*Ἀνακρέων*] din Téos.

4. Horatii *Carminum* liber I, carm. VIII, vers 12.

CAPITOLULŪ VII.

VERSURILE ASINARTETE.

§ 62. — Printre versurile compuse, îsi ieu locul și cele așa numite *asinartete* [ἀσυνάρτητοι ¹], adică formate din două feluri de versuri fără mare legătură între dênsele, ast-felū în cât fite'și-căruia îi e permisū hiatulū și silaba indiferinte ². Cele mai de căpeteniă suntū :

§ 63. — I] **Versus elegiambus**, compusū dintr'unū *archilochius minor* ³ și dintr'unū *iambicus dimeter acatalectus* sēū *versus quaternarius* ⁴.

ι υ υ ι υ υ ε | υ ι υ υ υ ι υ υ

Désinīt împăribūs | cērtāre sūbmōtūs pūdōr ⁵.

Intre cele două versuri, are locū uă dieresis cele mai adesea ori. Orațiu ilū întrebuintēzā în unire cu unū *senariu iambicū* și în metrulū *archilochiu tertiu*.

§ 64. — II] **Versus iambelegus**, în totulū aseme-nea cu celū precedente, ênsē în ordine inversă, adică

1. Neunite, deslegate, deșirate, de metre sēū de ritme deosebite. Cuvēntulū e formatū din ἀ privativū și συν-αρτῶμαι.

2. «Γένεται δὲ καὶ ἀσυνάρτητα, ὅποσάν δύο κῶλα μὴ δυνάμενα ἀλλήλοις συναρτηθῆναι μηδὲ ἔνωσιν ἔχειν ἀντὶ ἑνὸς μόνου παραλαμβάνηται στίχου» E-festione, pag. 47 ap. *Metrici Græci* [Lipsiæ. 1-64 ed. Westphal].

3 și 4. A se vedé *versurile dactilice*, pag. 61 și cele *iambice* pag. 70

5. *Epod. liber, epod. XI, vers. 18.*

compusă dintr'ună *iambicus dimeter acatalectus* și dintr'ună mică *archilochiu* :

— — — — — | — — — — —

Lăvărē dīris pēctōră | sŭllicitūdīnībŭs ¹.

Tū vīnă Tōrquātō mōvē | cōnsŭlē prēssă mērō ².

Orațiū ilū întrebuințēză în unire c'unū esamētru eroicū.

§ 65. — III] **Versus saturnius.** Mai nainte d'a trece la diferitele grupe de versuri numite strofe, se menționăm că, în categoria versurilor asinartete, trebuie să se claseze și forma primitivă a versificării italiice, adică *versulū saturniū* ori *saturninū* ³, întrebuintatū de Liviu Andronicū în traducerea latină a *Odiei* lui Omerū ⁴, și de Nevii în poema sea despre ântăiulū resbelū punicū ⁵.

Compozițiunea versulū saturninū dă și pênē adī locū la desbaterī, din causă că nu e încă bine stabi-

1. *Epod. liber. ep. XIII, vers. 12.*

2. Horatius *ibid. vers. 6.*

3. Mariu V.ctorinū ōice despre dēnsulū : «versus cui prisca apud Latīnos ætas tamquam *italo* et indigenæ *saturnio* sive *faunio* nomen dedit». lib. III. 1. — Mommsen ilū derivă de la *satura* [*Ist. rom. I, 206, observ.*]. A se vedē opiniunile lui F. Ritschl în *De Litterar. Monum. pars II*; ale lui O. Ribbeck în *Annuarulū lui Iahn, LXXVII pag. 199 et seq.* și ale lui Corssen în *Über Aussprache, Vocalismus und Betonung der lateinischen Sprache* [II edit. Leipzig, 1868].

4. «Nam et *Odyssea* est sic tamquam opus aliquod Dædali et livianæ fabulæ non satis dignæ quæ iterum legantur etc.» Cicero în *Bruto. cap. XVIII, § 72-73.*

5. Gneiu Nevii. — Cicero *ibid. cap. XVIII și XIX, §. 74-75.*

lită. Atiliu Fortunațianu¹ declară că vechii poeți întrebuințau saturninul fără să observe vr'ua regulă, fără cîniarū să păstreze același felū de versurī². Astfelū, pe lângă că ereau foarte aspre, apoi le mai făceau cîndū mai lungi, cîndū mai scurte, în cîtū densulū abia a pututū găsi câte-va în Neviu ca să le pótă da ca exemplu : «ut vix invenerim apud Nævium, quos pro exemplo ponerem»³.

1. Atiliu Fortunațianū. retorū de pe timpulū lui Constantinū celū mare, scrise unū tractatū despre metrica latină, cunoscutū sub numele de *Ars Fortunatiani*, în care se espuneaū diferitele felurī de versurī [«omnis summa metrorum»].

2. Acéstă amestecătură confirmă opiniunea lui Mommsen că numirea li se derivă de la *satura*.

3. «De Saturnio versu dicendum est, quem nostri existimaverunt proprium esse italicæ regionis. A Græcis enim varie et multis modis tractatus est, non solum a comicis, sed etiam a tragicis; nostri autem antiqui, ut verè dicam quod apparet, *usi sunt eo, non observata lege, nec uno genere custodito inter se versus, sed præterquam quod durissimos fecerunt, etiam alios breviores, alios longiores inseruerunt, ut vix invenerim apud Nævium quos pro exemplo ponerem*». Atilius Fortunatianus *De Metris* cap. 8 ap. Egger, *Latini sermonis vetustioris reliquiæ selectæ*. Același gramaticū a datū formula saturniulū în versurile următore [în *De Metris*, cap. V, vers. 2497] :

„Aptam videtur esse
Nunc hoc loco monere
Quæ sit figura versus,
Quem credidit vetusta
Tanquam Italis repertum.
Saturnium vocandum
Sed origo græcæ
Istique metron istud
Certo modo dederunt :
Nostrique mox poetæ
Rudem sonum secuti,
Ut quæque rei ferebat,
Sic disparis figuræ
Versus vagos locabant.
Post rectius probandum

Ut tale colon esset
Junctum tribus trochæis :
Ut, si vocet Camænas || Qui novem sorores
Et Nævio poetæ || Sic ferunt Metellos,
Quum sæpe læderentur, || Esse comminatos
„Dabunt malum Metelli || Nævio poetæ.
Dabunt malum Metelli,
Clauda pars dimetri :
„Adest celer Phaselus,
Memphitides puellæ,
Tinctus colore noctis“.
Post *Nævio poetæ*
Tres vides trochæos,
Nam nil obest trochæo
Longa quod suprema est“.

Teuffel crede că din r'ensulă rezultă lămurit pentru urechiă împărțirea în două a unei mișcări opozi-
te, mai mult un ritm ascendent în partea d'ântăi și de regulă descendentă într'a doua :

Pare-se că tótă însemnătatea acestui gen de versuri consta în cele trei arsis ale séle și în condițiu-
nea ca atât arsis, cât și tesis să pótă fi de două silabe.

După metrica grécă, introdusă la Romani de Eniu, versul saturniū avea următoarea compozițiune funda-
mentală :

u u u u u u | u u u u u u

[Et Nāvīō pōētā | sic fērūnt Mētēllōs,
Quum sāvē lādērētūr, | ēssē cōmmīnātōs :]
Dābūnt mālūm Mētēlli | Nāvīō pōētā. ³

Acéstă formă primi óre-care mici modificări în I-
talia, ast fel în cât, după opiniunea cea mai teme-
nică, versul saturniū se póte considera ca fiindu fostu
compus din două versuri itifalice ⁴, adică din două
tripodii trochaice, între care uă dieresis, éru primul
itifalicu c'ua anacrusă ⁵. Ritmulu fundamentalu alu

1. *Geschichte der Römischen Literatur* von W. S. Teuffel [3 Aus-
gabe. Leipzig. 1875, pag. 112-113].

2. Atiliu Fortunațianu dice că «habet prima parte iambicum dime-
tron catalecticon, in secunda trochaicon brachycatalecticon, quod
ithyphalicum diximus». apud Dr. W. Corssen *Origines poesis ro-
manæ* [Berolini. MDCCCXLVI].

3. Corssen *Über Aussprache* etc. vol II, pag. 961.

4. A se vedé *Versurile trochaice* § 46, pag. 73.

5. După opiniunea lui G. A. Pfau, în colect. *De numero saturnino
pecim. I, Proleg.*

versului saturniū se pôte dērū dīce că era ast-felū,
celū puținū la poeții romanī :

sēū	<table style="border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 0 5px;">~</td> <td style="padding: 0 5px;"> </td> <td style="padding: 0 5px;">x</td> <td style="padding: 0 5px;">v</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">v</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">~</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">~</td> <td style="padding: 0 5px;"> </td> <td style="padding: 0 5px;">x</td> <td style="padding: 0 5px;">v</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">v</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">~</td> </tr> </table>	~		x	v	-	v	-	-	-	~	~		x	v	-	v	-	-	-	~	<table style="border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 0 5px;">x</td> <td style="padding: 0 5px;">v</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">~</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">x</td> <td style="padding: 0 5px;">v</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">-</td> <td style="padding: 0 5px;">~</td> </tr> </table>	x	v	-	-	-	~	x	v	-	-	-	~
~		x	v	-	v	-	-	-	~																									
~		x	v	-	v	-	-	-	~																									
x	v	-	-	-	~																													
x	v	-	-	-	~																													

Ca esemplu, vomū reproduce aci următórea epigra-
mă ¹ a lui Neviu, citată de Aulu Geliu ² :

Mōrtālīs ímmōrtālīs ||flērē sī fōrēt fās,
Flērēt dīvā Cāmēnā || Nævīum poetām,
Itāquē pōstquam ēst Orcīnō || trādītūs thēsaūrō,
Oblīti sūnt Rōmāe lōquīer lātīnā linguā ³.

1. Inscriptiune funerară [$\epsilon\pi\iota\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha$].—In metrulū saturninū parū sē fi fostū scrise cātecele, încercările teatrale și epopeiele istorice din prima epocă a literaturii latine, precum fură imnurile Salilorū, numite *axamenta*, ale fraților Arvalī, cātecele de mēsă despre care menționa Catone, [Ciceronis *Tusc. Quæst.* I, 2; IV, 2; *Brutus*, 19; *De oratore* III, etc.], oraculele și cātecele triumfale, poesiele satirico-comice numite *fescenine*, și *atelanele* de originē oscă etc. A se vedé paginile precedinte și începutulū broșurei.

2. Auli Geli *Noctes Atticæ*, cap. I, §. 24. Iată ortografia cu care o reproduce d-lū Egger in *Latini sermonis vetustioris reliquiæ selectæ* [Paris 1843] :

Mortaleis immortaleis flere sí foret fas,
Flerent divæ Camænæ Nævium poetam,
Itaque postquam est orcino traditus thesauro,
Oblitei sunt Romæ loquier latina lingua.

A se confrunța asemenea Cicerone in *Bruto*, c. 15. Despre *thesauro* M. Varro dīce : «Q. Valerium Soranum solitum dicere, a't, quos *thesauros* græco nomine appellaremus, priscos Latinos *favissas* dixisse quod in eas non rude æ, argentumque, sed flata signataque pecunia conderetur; conjectarē igitur se detractam esse ex eo verbo secundam litteram, et *favissas* esse dictas cellas quasdam et specus, quibus æditui capitolini uterentur ad custodiendas res veteres religiosas». Apud E. Egger, eod. libr. pag. 123.

3. *Lingua* in locū de *linguā*. A se vedé Ritschl in *I. hein. Mus.* IX. 1. 10. 11. ap. Corssen *Über Aussprache* etc. vol. II, p. 964.

În privința versului saturniu, A. Spengel stabilește următoarele cinci legi prosodice :

- a] că versul saturniū este asinarteticū ;
- b] că în fiă-care versū nu se pōte suprima mai multū de cātū uă tēsis, și în specialū numai cea penultimă, mai adesea cea din alū douilea emistichū ;
- c] că cesura 'și are loculū după a patra tēsis sēū după a treia arsis din versū ;
- d] că fōrte adesea orī hiatulū este admisū ;
- e] că orī-ce arsis se pōte desface, că orī-ce tēsis se pōte înlocui cu pirichie [- -] și mai adesea cu lungī, ênsē că pirichiulū nu este admisū de cātū în ultima tēsis și condiționatū într'a patra ¹.

Numărul silabelorū și ritmulū primei părți a saturniului se găsește și în versificațiunea română. Ca exemple, putemū cita pe cele următoare de Ión Eliade Rădulescu, ale cărui versuri albe suntū basate pe această cadență :

- - - - -
- - - - -

Înălt mai sūs dē cērurī,
Lă lēcūl nēmūrīrīi ².
Vērtējē de fūm nēgrū
Rōtējă în tăcērē ³.
Și cē lōc sē'și mai āflē
În lēcūl dē dūrērē ⁴.

§ 66. — IV] Unū altū versū de vechiă formă e

1. A. Spengel în *Filolog.* XXIII, pag. 81-113.

2-4. Ión Eliade Rădulescu, *Empireulū și Tohu-bohu.* A se vedē și poema epică *Mihaida.*

Tetrameter bracchiacus acatalectus, a cărui schemă este cea următoare :

séü ~ x | x ~ | x - | ~ x | x ~ | x =
 ~ x - | ~ x ~ | ~ x x | ~ x ~

Versuri cu ritmulă acesta se găsescă în fragmentele poetului Eniu, cum este de exemplu următorul :

Quid hęc hęc clāmōris ? Quid hęc hęc tūmūlti ēst ? 1

§ 67. — Poetii scenici posteriori vechiei epoce, Plautū și Terențiu, l'aū întrebuintatū și dēnșii, dērū cu fórte multe licențe și modificări.

Acești doui din urmă comicii s'aū servitū mai cu sé-mă de următorele versuri cu îndouită arsis :

V]. **Tetrameter creticus acatalectus**, în care, pentru fiă-ce silabă lungă, potū sta două scurte, afară de ultima silabă. Formula acestui versū este :

x ~ x x ~ x x ~ x ~

Tântă vēcōrdia innătă cūiquam ūt siēt,
 Ut mālīs gaūdēant atque ēx incōmmōdis
 Altērīūs sūa ūt cōmpārent cōmmōdā ! 2

VI]. *Versus quadratus*, mai sus citatū 3.

VII]. *Versus senarius* séü *trimeter iambicus acatalectus*. 4

1. Ennii *Fragmenta*, *Hect. lustr.* cit. passim.

2. A se vedé Terentii *Andria*, act. IV, scena I, v. 2.

3. Cf. *versurile trochaice* II. A se vedé asemenea Terentii *Andria*, act. II, scena I, v. 18.

4. A se vedé *Vers. iambice* I, și Terentii *Andriæ* prolog. «Qui quum hunc āccusant, Nævium, Plautum, Ennium» etc.

VIII]. **Tetrameter iambicus acatalectus** sėu simplulă *versus iambicus*.

IX] **Versus octonarius**, compusă din optă piciorė complete, numită pentru acestă motivă și *versus iambicus octonarius*.

X]. **Tetrameter iambicus catalecticus** sėu *versus iambicus septenarius*¹.

XI]. **Dimeter acatalectus anapesticus** :

Sė menționămă în fine și următorele versurė :

XII]. **Versus sotadeus**², ună *tetrameter catalecticus in disyllabum*³, formată de *ionice a maiori* și întrebuințată de Marțială în epigramele sėle. Intr'ensulă se potă substitui douė trocheie în loculă picio-rului ionică. Schema lui este, cândă se află curată :

˘ ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘

Hăs cım gēmă|ná cōmpedē|dēdicāt că|tēnās⁵.

Oratiu ilă întrebuințeză și dēnsulă în șirurė ca ale versuriloră anapestice.

XIII]. **Versus choliambus**⁶, *σκάζων*⁷ sėu *versus*

1. A se vedé Terent. *Andria* act. I, sc. III, v. 1; act. IV, sc. II, v. 11.

2. A se vedé despre *Versurile anapestice* de mai sus. Seneca a întrebuințată acestă versă în chorurile tragedieloră sėle A se vedé *Ipolit.* vers. 978

3. Numită ast-f.lă după numele poetului grecă Sotades [Σωτάδης], fórte licențiosă și despre care menționéză Marțială, lib. II, ep. 86.

4. A se vedé *Versurile dactilice* γ, de mai susă.

5. Martial. *Epigr.* liber III, epigr. 29.

6. Iambă schiopă, *χολιαμβος* sėu *σκάζων*.

7. *Σκάζων*, schiopă. A se vedé Plinii *epist.* lib. V, ep. XI. 2.

chaicus cum basi, neintrebuințatū de Orațiu, ci de Catulū în modulū acesta :

= = | x ~ ~ ~ ~ ~ =

Disertissimē Rōmūlī nēpōtūm,
 Quōt sūnt, quōtquē fūērē, Mārcē Tūlī,
 Quōtquē pōst ālīis ērūnt īn ānnīs,
 Grātīās tībī mākīmās Cātūllūs
 Agit, pēssīmūs ōmnīūm pōētā,
 Tāntō pēssīmūs ōmnīūm pōētā,
 Quāntō tu ōptīmūs ōmnīūm pātrōnūs ¹.

CAPITOLULŪ VIII.

METRICA ODELORŪ.

Versificațiunea specială a lui Orațiu ².

§ 68. — Odele coprindū 1] seū versurī de același felū, ca esametrulū eroicū, senariulū, etc., 2] seū grupe de douē versurī deosebite, care alternéză regulatū între dēnsele, 3] seū combinārī de trei versurī neasemēnate.

§ 69. — Primulū modū de compunere se numesce κατὰ στίχον ³. Celū d'alū douilea se dice în *metre* seū *distichurī*. Celū de alū treilea în *strofe* ⁴.

1. Catulli *carmen* XLIX *Ad M. T. Ciceronem*.

2. A se vedé *Metrica* lui Schultz, edit. citată.

3. Versū după versū, unulū după altulū [de la στίχος, versus]. «Κατὰ στίχον μὲν ὕσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μέτρον καταμετρεῖται, ὡς τὰ Ὀμήρου καὶ τὰ τῶν ἐποποιῶν ἔπη. Hephestionis Περὶ Ποιήματος in *Scriptores metrici graeci* p. 59. [edit. Westphal].

4. De la στροφή, întōrcere.

După numărul versurilor din care se formeză, metrul se chiamă μονόστιχον, δίστιχον, τρίστιχον, τετράστιχον etc., éru după felulă aceloră versurī μονόκωλον, δίκωλον, τρίκωλον, τετράκωλον etc. In acéstă ordine vomă și studia versificațiunea întrebuintată în odele lui Orațiū.

I

Ode c'unū singurū felū de versurī :

Μονόκωλα μονόστιχα.

Versurile κατὰ στίχον, de unulū și același felū, întrebuintate de Orațiū în poesiele séle lirice [ode și epode], suntū cele următóre :

§ 70. — A]. **Metrum asclepiadeum primum** séū *prima strofă asc'epiadă*, compusă dintr'unū micū asclepiadū séū choriambū trimetru catalecticū¹.

Măcē|nās, ātāvīs || ēdītē | rēgībūs,
O ēt | prāsīdīum ēt || dūlcē dē|cūs mēūm².

§ 71. — B]. **Metrum asclepiadeum maius** *sive secundum orī a cincia strofă asclepiadă*, compusă din marele asclepiadū³ :

Nullām. | Vārē, sācrā || vītē priūs | sēvērīs | ārbōrēm
Circā | mitē sōlūm || Tībūrīs ēt | mēniā | Cātīlī⁴.

1. Cf. *Versurile compuse și choriambice*, § 57, pag. 83.

2. Horatii *Carminum* liber I, od. I, vers 1-2.

3. Cf. *Vers. comp. și choriamb.* § 58, pag. 83—84 de mai sus.

4. Horatii *Carminum* liber I, od. 16, vers. 1-2.

§ 72. — C]. **Metrum iambicum primum** séu *iambiculă trimetru* compusă din senarii iambice¹ :

Jām jam éf|ficā|cī d' | mǎnūs | sciēn|tīā
Sūplēx | ét ō|rō ré|gnă pēr | Prösēr|pīnā².

§ 73. — D]. **Metrum ionicum a minori** séu *strofa ionică*, compusă din tetrametrulă ionică a minori³ :

Nēquē sēgnī| pēdē victūs, | cātūs idēm | pēr āpērtūm
Fūgīēntēs | āgītātō | grēgē cōrvōs | jācūlāri, ēt
Cēlēr āltō | lātītāntēm | frūtīcētō ēx|cīpēre āprūm⁴.

II

Ode cu două feluri de versuri :

Δίκωλα δίστιχα.

Versurile într' unite în distichuri, pe care Orațiū le întrebuințază în poeziile séle, suntă cele următóre :

§ 74. — a] **Metrum asclepiadeum tertium**⁵, compusă dintr'ună gliconeă⁶ și din miculă asclepiadă⁷ :

Sic tē | dívă pōtēns | Cypri,
Sic frā|trēs Hēlēnā, || lūcidă | sīdēră⁸.

1. A se vedé *Versurile iambice* § 40 și 41 de mai sus, pag. 66—68.
2. Horatii *Epodon* liber, carmen, XVII vers 1-2.
3. A se vedé *Versurile ionice* γ, pag. 78 de mai sus.
4. Horatii *Carminum* liber III, od. XII, vers. 8-10
5. Unii, mai cu deosebi-e prosodiile franceze, îlū mai desemnă și sub numele de *A doua strofă asclepiadă*.
6. A se vedé § 56 și notele 3 și 4 de la pag. 82.
7. *Versurile compuse și choriambice*, § 57 pag. 83.
8. Horatii *Carminum* liber I, carm. III, vers 1-2.

§ 75. — b]. **Metrum sapphicum maius**¹, compusă dintr'ună versă aristofanică² și de marele safică³ :

Quíd lătēt ūt | mărīnā
Fīlīum dī|cūnt Thētīdīs | sūb lăcrī|mōsă Trōjā⁴.

§ 76. — c]. **Metrum archilochium primum**⁵, formată dintr'ună esamtru eroică⁶ și de ună mică archilochiu⁷ :

Dīffū|gērē nī|vēs, rēdē|ūnt jām | grāmīnă | cāmpīs
Arbōrī|būsquē cō|mā⁸.

§ 77. — d]. **Metrum archilochium secundum**⁹, formată asemenea dintr'ună esamtru dactilică, în u-nire ênsă cu ună iambelegă¹⁰ :

Illic | ōmnē mă|lūm vī|nō cān|tūquē lē|vātō,
Dēfōr|mīs āgrīmōnīā | dūlcībūs āllōquīs¹¹.

§ 78. — e]. **Metrum archilochium tertium**¹²

1. Numitū și *Mica strofă safică* în unele metrice.
2. *Vers. comp. și choriamb.* § 53, a], pag. 80 de mai sus.
3. *Choriambiculă trimetru catalectică* Ibid. § 60, pagina 85.
4. Horatii *Carminum* liber I, carm. VIII, vers 13-14.
5. Disă de uniă și *Prima strofă archilochică*.
6. *Versurile dactilice*, § 13-§ 24, pag. 43-53 de mai sus.
7. Ibidem IV, § 32, pag. 60-62.
8. Horatii *Carminum* liber IV, od. VII, vers 1-2.
9. Numitū și *A doua strofă archilochică*.
10. *Versurile asinartete* § 64, pag. 87-88 de mai sus.
11. Horatii *Epodon* liber, carmen XIII, vers. 17-18.
12. Disă și *A treia strofă archilochică*.

constă dintr'unu senariu iambicū' și unu elegiambū' :

Pētti, nīhīl | mē, sīcūt ān|tēā jūvāt
Scribēre vērsicūlōs | āmōrē pērcūssūm grāvī³.

§ 79. — f]. **Metrum archilochium quartum**⁴, compusū dintr'unu mare archilochiū⁵ și dintr'unu iambicū trimetru catalecticū⁶ :

Sōlvitūr | ācrīs hī|ēms || grā|tā vicē | Vērīs | ēt Fā|vōnī,
Trāhūnt|quē sic|cās mā|chīnā | cārī|nās⁷.

§ 80. — g]. **Metrum alamanium**⁸ e compusū dintr'unu esametru și unu versū anacreonticū⁹ :

Laūdā|būnt ālī|i clā|rām Rhōdōn| aūt Mītȳ|lēnēn
Aūt Ephē|sōn bīmā|rīsivē Cō|rīnthī¹⁰.

§ 81. — h]. **Metrum iambicum secundum**¹¹ sive *senarium quaternarium* e compusū dintr'unu iambicū senariu trimetru¹² și dintr'unu iambicū dimetru catalecticū¹³ :

1. *Versurile iambice* §, 40 și pag. 66-63 de mai sus.
2. *Versurile asinartete* § 63 pag. 87 de mai sus.
3. Horatii *Epodon* liber, carmen XI, vers 1-2.
4. Disū și *A patra strofă archilochică*
5. *Vers. comp. și choriamb.* § 54 bis. pag. 81 de mai sus.
6. *Versurile iambice* §, 44, pag. 71-72 idem.
7. Horatii *Carminum* liber I, carm. IV, vers 1-2.
8. Numitū și *Strofă almanică*.
9. *Versurile dactilice*, V, § 33, pag. 62, și 63. cu notele d'acolo.
10. Horat. *Carm.* lib. I, carm. VII, v. 1-2 Veđi și carm. XXVIII.
11. Disū asemenea și *Strofa iambică*.
12. *Versurile iambice*, § 40 și 41 de mai sus.
13. *Ibidem* § 43, pag. 70-71 de mai sus.

Ibís Lìbūr|nīs întēr āl|tă nāvīŭm,
Amí|cě, prō|pūgnā|cŭlă¹.

§ 82. — i]. **Metrum pythiambicum** ² **primum** e formatŭ de unŭ esametrŭ dactilicŭ și de unŭ iambicŭ dimetrŭ acatalecticŭ :

Mōllīs ĩ|nērtiă | cŭr tăn|tām dīf|fŭdērīt | ĩmīs
Oblī|vīŭ|nēm sēn|sībŭs ³.
Nōx ěrăt, | ět cā|lŭ fŭl|gēbāt | Lŭnă sē|rēnŭ
Intēr | mīnŭ|ră sī|dēră⁴.

§ 83. — j]. **Metrum pythiambicum secundum** este compusŭ dintr'unŭ esametrŭ și unŭ trimetrŭ iambicŭ acatalecticŭ ⁵ :

Altěră | jām těrī|tŭr bēl|līs cī|vilībŭs |ětăș.
Sŭīs ět ĩp|să Rŭmă vī|rībŭs rŭt ⁷.

§ 84. — k]. **Metrum trochaicum sive hipponacteum** ⁸ e compusŭ dintr'unŭ dimetrŭ trochaicŭ catalecticŭ ⁹ și dintr'unŭ trimetrŭ iambicŭ catalecticŭ ¹⁰ :

1. Horatii *Epo lon* liber, carm. I, vers 1-2.

2. Versulŭ esametrŭ eroicŭ se mai numia și *pitiacŭ* sěŭ *piticŭ*, după numele *Pitiei* care, la Delfi, da oracule ĩn versurĭ esametre.

Acěstă combinare se mai đice și *Prima strofă pitiambică*.

3. Horatii *Epodon* liber, carmen XIV, vers 1-2.

4. Horatii *Epodon* liber, carm. XV, vers 1-2.

5. Sěu *A doua strofă pitiambică*.

6. *Versurile iambice* § 41, pag. 67 de mai sus.

7. Horatii *Epodon* liber, carm. XVI, vers 1-2.

8. Numitŭ asemenea și *Strofă trochaică*.

9. A se vedě *Versurile trochaice* § 48, pag. 74 de mai sus.

10. *Versurile iambice* § 44, pag. 71-72 de mai sus.

Nîn ăbūr, nē|que ăurėūm
Měă rēnī|dēt īn dōmō | lăcūnărı.

III

Ode cu mai multe feluri de versuri :

Πολύκωλα πολύστιχα.

STROFELE².

În poesiele'î lirice, Orațiū întrebuintzează patru strofe, compuse de mai multe feluri de versuri și anume :

§ 85. — I]. **Prima strofă asclepiadă³** séū *metrum asclepiadeum quartum*, unū δίκωλον τετράστιχον, compusū din trei asclepiade mici⁴ și unū gliconeū⁵ care le servă dreptū clausulă⁶ :

1. Horatii *Carminum* liber II, carm. XVIII, vers 1-2.

2. Strofa se compune séū din patru versuri, séu numai din două, precum este, de exemplu, distichulū.

3. Prosodiile franceze o numescū *A treia strofă aselepiadă*, după uă numerotare deosebită ce daū metrelorū asclepiadice. Noi preferimū sistema germană adoptată de Schultz.

4. *Vers. compuse și choriamb.* § 57 pag. 83.

5. *Ibidem* § 56 pag. 82 de mai sus.

6. «*Clausulas* primum appellatas dicunt, quod clauderent sententiam» dice Varone [apud Rufinum p. 2707]. Une orī strofele începū cu aceste clausule, ca la Ceciliu «*Di boni, quid hoc?*» séū ca la Terențiū «*Discrucior animi*». Déca se află la începutulū strofeī, datuncī nu suntū supuse nici unei regule metrice : déca servă ênsē ca închiăiare la finele strofeī, atuncī depindū de versurile precedente.

Lūcēm | réddē tūā, | dúx bōnē, | pātrīā;
 Instār | vérīs ěnīm | vúltūs ũ|bī tūūs
 Afū|lsít pōpŭlō, | grātīōr | it dīēs
 Et sō|lés mēlīūs | nītēnt¹.

§ 86. — II]. A doua strofă asclepiadă² séu *metrum asclepiadeum quintum*, unŭ τρικωλον τετραστιχον, formatŭ din douē asclepiade minore³, de unŭ ferecraticŭ⁴ și de unŭ gliconeŭ⁵ care 'i servă ca inchiăiare :

Dīā|nām tēnērā | dīcītē, | vīrgīnēs,
 Intōn|sūm, pŭērī, | dīcītē | Cŷnthīŭm,
 Lātō|nāmquē sŭprēmō
 Dilē|ctām pēnītūs | Jōvī⁶.

§ 87. — III]. Strofa safică⁷ e unŭ δίκωλον τετραστιχον, compusŭ din trei mici safice⁸ și de unŭ versŭ andoniă⁹, care le servă dreptŭ clausulă :

Intēgēr vī|tā scēlē|rīsquē pŭrūs
 Nōn ěgēt Maŭ|rīs jācŭ|lis nēque ārcŭ,
 Nēc vēnēnā|tīs grāvī|dā sāgītītīs,
 Fŭscē. phā|rētrā¹⁰.

1. Horatii *Carminum* liber IV, carm. V, vers 5-8.
2. Numită și *A patra strofă asclepiadică*.
3. *Vers. compuse și choriambice*, § 57, pag. 83.
4. *Ibidem* § 55, pagina 81-82 de mai sus.
5. *Ibidem* § 56, pagina 82.
6. Horatii *Carminum* liber I, carm. XXI, v. 1-4.
7. *Strophā sapphica* se deosibesce printr'ua mare aptitudine descriptivă, mai cu osebite la orașiŭ.
8. *Vers. comp. și choriamb.* § 59, pag. 84.
9. *Versurile dactilice* III, § 31, pag. 59-60.
10. Horatii *Carminum* liber I, carm. XXII, v. 1-4.

§ 88. — IV|. **Strofa alcaică**¹ e unū *τρίκωλον τετρά-
στιχον*, compusū din două alcaice endecasilabe², de
unū alcaicū eneasilabū³ și de unū alcaicū decasilabū⁴,
care 'i servă dreptū clausulă :

Dul|ce ét dēcōrum ēst | pró pātrī|ā mōrī :
Mōrs | ét fūgācēm | pērsēquītūr vīrūm,
Nēc | pārcīt imbēl|līs jūvēntē
Póplītī|būs tīmī|dōquē | tērgō⁵.

§ 89. — V|. **Strofa gliconeă**, compusă de patru
gliconice și de unū ferecraticū, nu se găsesce în nici
una din poesiele lui Orațiū. Ea a fostū întrebuintată
numai de Catulū ast-felū :

Cōllīs | ó Hēlicō|nī
Cūltōr, | Urānīā | gēnūs,
Quī rā|pīs tēnēram ād | vīrūm
Virgī|nem, ó Hýmēnā|e Hýmēn,
Hýmēn | ō Hýmēnāē !⁶

1. Orațiū a întrebuintat-o fórte desū, ast-felū în câtū par'că are
ună deosebită predilecțiune pentru dēnsa.

2. *Vers. comp. și choriamb.* § 61, pag. 86.

3. *Versurile trochaice* § 49 pag. 74-75.

4. *Vers. comp. și choriamb.* § 54, pag. 80-81.

5. Horatii *Carminum* liber III, carm. II, vers 13-16.

6. Catulli *carmen* LXI, vers. 1-5.

CAPITOLUL IX.

NOȚIUNI ISTORICE DESPRE VERSIFICAREA LATINĂ.

§ 90. — Versul saturniū, totu atātu de vechiū ca și ȃnsași națiunea latină, fu multu timpū întrebuintātu în peninsula italică; căci, chiarū după ce Eniu ilū goni din literatură prin întroducerea versificării grece, începēndū cu metrele poetilorū scenici pēnē la picioarele dactilice, saturniulū eși din Roma cu aprȃpe douē secole înainte de ȃra crestină spre a 'și găsi ospitalitate în restulū națiunii¹.

De și silabe lungi și scurte esistaū în realitate în limba latină, după cum ȃreaū séu nu întonate de preferință, totuși, pēnē la Eniu², Romanii nu calculaseră prosodicesce cuan-

1. Teuffel, loc. citat. pag. 113 «Der Saturnius lebte noch lange nach dem die Einführung der griechischen Verskunst (mit den Maassen der scenischen Dichter und dann der daktylischen des Ennius) ihn aus der Literatur verdrängt hatte. in der Nation fort und scheint zu Rom noch am frühesten ausser Gebrauch gekommen zu sein».

2. Quintu Eniu, de la Rudi [Calabria], se născuse în anulū 515 [și muri la 585] de la fundarea Romei [169 înainte de ȃra crestină]. Catone celū bȃtrānū făcuse cunoscință cu dȃnsulū în Sardinia, flū avu ca învățatorū și 'lū duse în anulū 550 la Roma, unde poetulū stabili relațiunī de amiciă cu Scipione Nasica, cu Fulviu Nobiliore și alții. Eniu avea cunoscințe întinse despre literatura grȃcă și poseda pe depl-nū limba Oscilorū și Latinilorū, ceia-ce 'lū făcu sȃ influințeze fȃrte multū asupra culturii literare din acȃstă a doua epocă. Ast-felū elū regulă prosodia latină și întroduse esametrolū. Dotatū cu talentū și cu intusiasmū pentru poesia romană, scr-se în tȃte genurile : tragediă, în care imită pe Euripide [ađi se păstrȃză numaī titlurile și cȃte-va fragmente din ȃperile lui Eniu], comediă [cȃci traduse trei comedii din grecesce] și poesiă didactică [Cicer. *De nat. deor.* I. 42]. Apoi inventă satira [*satura*], compusă din versuri de diferite mȃsurī [*poesis satura, id est quæ res multas ac varias con-*

titatea acestor silabe. Ast-felul poetul Acciù, simțind trebuința d'a se deosebi vocalele lungi de cele scurte, adoptase pentru scopul acesta sistema de a scrie două vocale cându voia să represinte uă lungă, de exemplu *ei* în locu de *i*, care mai înainte se însemna cu accentul ' séu ' numit *apex*¹.

Eniu întreprinse să schimbe vechia sistemă, propuind și isbutind să se admită regulele metricei grece, cu totul convenționale. Ast-felul se stabili că uă scurtă [*mora*] va prețui cât jumătate din silaba lungă, că prin urmare uă lungă va avé uă valóre prosodică euală cu două scurte; că vocala provenită din contractiune séu urmată de două consune va fi considerată ca lungă, éru cea urmată de altă vocală în întrulă aceleiași vorbe ca scurtă; că, la finea cuvintelor, vocala se va elide înainte vorbei începătoare ierășii cu vocală.

La început, erea anevoiosă ca aceste învoieli se se puie și în practică: de aceia fură primite numai pentru poeți și gramatici, ca normă în socotirea și scandarea versului, din care cu modulă acesta se nesocotia cuantitatea reală, adică însu-

ținet.» Festu, Diomede III. 2 și Orațiu *Sat.* lib. I, cart. X v. 66]; scrise epigrame și 'n fine epopeă. Făcend parte dintre filosofii pitagoreici [*somnia pythagorea*. Horat.], Eniu credea că sufletul lui Omeru trecuse într'ensul, că prin urmare e predestinat a fi un alt Omeru al Romanilor. Dec, precum poetul grec nemurise pe Achile, Eniu se încercă să cânte victoriile lui Scipione, al cărui nume îl dote unei poeme scrise în versuri trochaice. Perfecționand forma esametruului, scrise 18 cărți de *Annales*, uă istoria a Romei, din epocele cele mai vechi pêne în timpul în care trăia, în care introduse uă mulțime de povesti fabuloase. Pentru toate aceste lucrări merită admirațiunea lui Lucrețiu [lib. I, v. 116], a lui Cicerone [*Brutus*. 18], a lui Cuintilianu [X, 1] etc. În timpul lui Aulu Geliu, *Analele* lui erau citite în teatru de la Puzzoli. Fu îngropată în mormântul Scipionilor, cu care fusese intimă. Statua lui figura lângă a renumiților generali ai Romei.

1. Despre *apex*, a se vedé H. Schweizer-Sidler op. cit. p. 5. ed. ital.

șirea unei anume silabe d'a fi pronunțată mai apăsată seú
mai ușiorú de câtú altele, după natura limbei vorbite, și se
da predominare cuantității prosodice, unorú măsurí conven-
ționale.

Cu tóte acestea, pronunțarea limbii latine nu se putea
reface după placulú erudiților : ea depindea totú de ritmú,
căci în fiá-ce vorbă se afla uă arsis și uă tesis, uă silabă
întonată și altele mai puținú întonate. Ritmica dérú fu și
dênsa ținută în sémă la versificare și, fiindú că orí-ce arsis și
orí-ce tesis se însemna prin rădicarea și lăsarea în josú a
mânei seú a piciorului, silabele lungi și scurte se însemnară
și dênsese prin lovirea cu degetulú într'uă tablă seú în ban-
că, ceia-ce se numi *strepitus digitorum*¹ seú *ictus*² [bătaiă].

Acestú *ictus* se însemnă și în versificare prin accentulú
ascuțitú, pusú numai d'asupra silabelorú lungi din picioarele
prosodice.

Se întêmplă ên-ê ca silabele lungi din prosodiă se nu fiă
lungi și în realitate, de unde resultă uă nepotrivire între
calculú și natură, între măsurile prosodice și între întonă-
rile limbii vorbite. Poeții ênsé, neputêndú face alt-felú, își
vedúrá de arté și adoptară sistema ca normă pentru versi-
care.

Ast-felú fură primele reforme întroduse de Eniu.

După dênsulú, urmașii n'avură de câtú se perfecționeze ceia-
ce moșteniseră. Iambele cele agere din poesia grécă fuseră
înlocuite cu încetulú prin grele spondeie de către Romanií ceí
greoí din fire, în câtú mai târđiú, pe timpulú lui Vergiliú
și lui Orațiu, iambele nu se mai întâlniaú de câtú în tri-
metrele lui Eniu și lui Acciú³.

1. Cuintiliani *Instit. Orator.* lib. IX, cap. IV, § 55.

2. Horatii *De arte poetica* liber, vers 253.

3. Idem eod. loco citat. vers. 258-262.

Câtă despre popor, el se desfăta cu versurile saturnine, fiind că trocheiele din care erau compuse nu le depărta mult de vorbirea în prosă : cel puțin permitea ca întoarea să cadă și în versuri p'aceiași silabă din cuvinte, pe care cădea în vorbirea de toate zilele. Poporul nu scia ce fel s'au învoit poezii și gramaticii ca să stabilească reguli prosodice, nici ce sunt piciorile, nici care sunt diferitele feluri de versuri : el judeca cu urechia, și huiduia pe cel care ar fi pronunțat ca scurtă uă silabă lungă, ca lungă uă silabă scurtă în vorbirea obicinuită¹.

Din această cauză și din altele, pe care le vom vedea mai la vale, poezii își permisă mulțime de licențe, se depărta de la regulile pré strimte ale prosodie și metricei generale, și admiseră acele numeroase excepțiuni, cunoscute sub numele de sinerese, diereze, sistole, diastole etc.²

§ 91. — Dintre toți poezii latină, Plaută întrebuință mai mult de câtă orî-cine asemenea licențe. Nerespectându mai nici una din regulile stabilite, versificarea lui deveni cu timpul atăt de anevoioasă, în câtă n'o puteau distinge bine nici chiară contimpurani lui Cicerone, din cauza asemănării cu prosa versurilor senarie³.

1. «In versu quidem theatra tota exclamant, si fuit una syllaba aut brevior aut longior. Nec vero multitudo pedes novit, nec ullos numeros tenet, nec illud, quod offendit, aut cur aut in quo offendet, intelligit; et tamen omnium longitudinem et brevitatem in sonis sicut acutarum graviumque vocum iudicium ipsa natura in auribus nostris collocavit». Cicero in *Oratore* cap. LI, § 173 [Edit. Orelli. Turici. vol. I, pag. 440].

2. «*Omnes quidem comicos crebris, synalæphis, et episynalæphis et collisionibus, et abjectionibus s litteræ fuisse usos scandendo versus suos*». Gramaticul Priscian.

3. «Comicorum senarii, propter similitudinem sermonis sic sæpe

Adevărul e că nici nu putea face alt-fel, în situațiunea și în epoca în care trăia. Metrica grăcă se introducea ca nou-tate la Roma, producându uă nedescurcată învâlmășelă. Lim-ba se afla într' uă periodă de transformare, primindă modi-ficări însemnate în contactă cu literatura grăcă, a cărei in-fluință se simțiu din ce în ce mai multă, nu numai în li-taratură, ci și în moravuri. Pe d'altă parte, aceeași limbă la-tină nu erea încă fixată prin monumentene peritóre¹. In fine, accentulă nu cunoscea altă regulă, de câtă pronunțarea ordinară.

Pe lângă tóte acestea, se mai adăugaă ș' alte două consi-derațiuni însemnătóre : I] că, într' ună secolă de tranșițiune, Plaută se servia de sistema unei versificări intermediare în-tre versulă saturniu primitivă și cuantitatea prosodică a poe-țiloră dactilici; II] că ună poetă ca dănsulă, care scriia comedii pentru totă poporulă celă numerosă ală Romei erea nevoită să întrebuinteze accentuarea poporară, ca să placă și să mora-lizeze escitându hohote.

sunt abjecti, ut nonnunquam vix in eis numerus et versus intelligi possit». Ciceronis *Orat.* 55.

1. Limba și literatura latină se împarte, după Fr. Ficker [*Ist. literat. class.*] în cincă perióde : I) *prima epocă* începe cu timpurile cele mai vechi pêne la sfirșitulă celă d'ântăiu resbelă cu Carta-ginesii, adică de la fundarea Romei pêne la 513 [său 241 înainte de ăra crestină]; II) *a doua epocă*, de la sfirșitulă primulă resbelă punică pêne la mórtea lui Sila, anii 513 pêne la 676 de la funda-rea Romei [241 pêne la 78 înainte de Cristă]; III) *a treia epocă* și cea mai înfloritóre [*etas aurea*] începe de la mórtea lui Sila și ține pêne la mórtea lui Augustă, de la 78 înainte de ăra crestină și pêne la anulă 14 după Cristă; IV) *a patra epocă* [*etas argen-tea*] ține de la mórtea lui Augustă pêne după mórtea lui Traiană, anii 14 pêne la 117 ai ărei crestine; V) *a cincia* și ultima duréză de la Adriană pêne la căderea Romei sub Romulă Augustulă, anii de 'a 117 pêne la 476 după Cristă. — A se vedé începutulă acesteii broșuri.

Ast-felū versurile plautine aū rēmasū pēnē astădī fōrte anevoiose, cu tōte silințele ce și-aū datū Hermann, Ric. Bentley, Ritschl, Corssen, Benoist și alți¹ d'a le arēta fără hia-turī și în genere compuse din iambe.

După Plautū și Terențiū, accentuarea devine regulată și versurile se perfecționéză în structură ca și în cadență. Lucrețiu dă esametru^luī uă nouă vigōre, de și 'lū întrebuintéză pentru ideī abstracte.

§ 92. — În secolulū lūi Augustū, versificarea latină ajunge ultimū'i gradū de desvoltare. Scăpândū de nesicuranța și de turburările resbelelorū civile, poesia s'arētă setōsă d'a celebra reîntōrcerea păcii și binefacerile domniei imperiale. Influința grēcă devine acum exclusivă și, cu tōte că pe de uă parte ié producțiunilorū romane orī-ce originalitate, pe de alta rafinéză gustulū și face ca poețiī sē posélă acea artē, care le asicurā nemurirea.

Versulū eroicū înnumēră acum cincī accente ritmice în șese picioīre prosodice, cesurile cadū la locurile lorū, érū finala primescē uă formă plăcută la audū și ușiōră printr'a eī scurtime, căci Vergiliu ī dă uă armoniā pēn'atunci âncă necunoscută.

Pe cândū Catulū întrebuintéză cu erudițiune metrica grēcă, poețiī Galu, Propertiū, Tibulū și Ovidiu facū pentru

1 A se vedé *Elementa Doctrinæ Metricæ* ale lūi Hermann; *Manuel des Racines grecques et latines* de Bailly; *Über Aussprache Vokalismus und Betonung* etc. de Corssen [tom. II, edit. II 1870] *Théorie générale de l'accent latin* de Weil și Benloew; *Rhein. Museum* artic. lūi Christ [tom, XXIII]; *Opuscula* [tom. II] și *Neue Plautinische Excurse* [I Heft. 1869] de Ritschl; *Plautinische Prosodie* de C. W. Müller; *Metrik* [tom. II, ed. 2] de Westphal; *Mor; ceaux choisis de Plaute* [Paris, 1871] și traducerea francesē [1873] de E. Benoist, etc.

emistichuri ceia-ce Vergiliu făcuse pentru esamtru, éru Orațiū dă poesiei lirice ¹ înflorirea pe care și-o dobândise epopea și elegia.

Acestū din urmă poetū scrise în 24 feluri de versuri, cu 19 combinări deosebite ². Negreșitū că pe tóte le imită după modeluri grece, după Alceu și Safo, lirici eolienī, după doriēniī Alcmanū și Stesichorū, după liriciī ioniēi Anacreonte și Simonide, în fine după Pindarū, celū mai mare și mai renumitū liricū alū Greciei antice.

Cu tóte acestea, Orațiū își are meritele'ī personale, mai cu sémă cândū e vorba despre modificarea unorū versuri și unorū strofe, conformū spiritului limbei latine. Ast-felū, pe cândū Catulū nu întrebuinteză de câtū uă singură dată marele asclepiadū, Orațiū îl introduce desū în versificare și îl

1. Poesia lirică, ca expresiune subiectivă a simțimētului, nu póte represinta d'ună potrivă simțirile și miscările sufletului în altū modū, de câtū prin forma cugetării; de óre ce, năsuindū pe câtū póte spre imediata esprimere a simțirii, abate óre-cum legătura logică și, înlăturândū desvoltarea reflexivă a ideielorū, procede, ca se đicemū ast-felū, prin sărituri. Și este lirică tocmăi pentru că la reflectarea cugetării adaugē expresiunea imediată și realē a simțimētului. Dérū, pe câtū poesia lirică se face unū limbagiū alū simțirii, pe atâtū are trebuință de musică ca d'ună complinire, căci, cu dēnsa, cugetarea se restatornicesce în sfera curată a imediatului limbagiū alū simțimētului. Musica este imediata expresiune a simțirii, prefăcută într'ună artē frumósă cu ajutorulū închipuirii celei creatóre». Heyse *System*. etc, edit cit. pag. 26.

2. Iată lista acestorū metre și combinări deosebite : în versulū esamtru a scrisū 18 satire, 23 epistole împreună cu *Artea poetică*, ênsē fără esametrele din poesiele'ī lirice; 37 ode în strofe alcaice; 23 în strofe safice; 10 epode în versuri iambice trimetre, combinate cu dimetre; 9 ode în strofe de câte trei asclepiade și unū gliconeū; 7 în strofe de douē aselepiade, unū ferecraticū și unū gliconicū, afară de odele séu epodele compuse dintr'unū singurū felū de versuri.

perfecționeză, ba se deosibesce de dânsul chiar și în strofele safice și alcaice.

La vechii poeți greci, metrul safic avea uă cesură trochaică feminină după a treia silabă. La Romani, Orațiu îl modifică și întrebunțeză cesura după a cincia silabă, ceia ce a făcutu pe Ovidiu să 'lă numescă *numerosus*, celū cadentatū¹ :

1 2 3 4 5
Pindarum quisquis | studet æmulari,
Jule, ceratis | ope dædalea
Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto

Totū la a cincia silabă întrebunțeză cesura și în alte metre, spre exemplu în celū alcaicū :

1 2 3 4 5
Doctrina sed vim | promovet insitam
Rectique cultus | pectora roborant.

§ 93. — După Orațiu, epoca de aurū a literaturii latine intră în cea numită argentină. Poesia latină începe să decadă, căci cu Seneca și cu Persiu filosofeză cu Marțialū cerșetoresce, cu Juvenalū declamă, cu Lucanū copiează.

De și poesia din timpul lui Augustū contribuise foarte multū la desvoltarea limbii literare, cu tôte astea nu prinsese rădăcinī destulū de adânci în națiune, pentru care rămase, mai multū séu mai puținū, ca uă plantă străină. Acestū faptū și esplică scurta înflorire a acestei poesii și răpedea'ī decadere, ajutată de contagiulū gustulū stricatū care, în periōda succesivă, facu progrese ruinătore.² Ast-felū falsa erudițiune și înclinările retorice luară loculū talentulū ș'alū inspirațiunii, éru poesia își perdu puterea și se corupse îm-

1. «Et tenuit nostras *numerosus* Horatius aures, Dum ferit ausonia carmina culta lyra». Ovidii *Tristium* liber IV [elegia X, vers 49—50]

2. G. C. F. Baehr in *Ist. literat. rom* [Carlsruhe 1828, 1844—45].

preună cu moravurile : ênsăși satira trecu peste marginele buneî cuviințe, prin versurî silite și prin metre artificiose, învățate în scólă ca meseriă.

Intr'ală V-lea secolă după Cristă, poporulă nică că mai vré sê scie despre cuantitățile lungî și scurte ale prosodieî. In cântecele latine din timpulă acela începe sê se audă. la sfîrșitulă versuriloră, vocale séi consune asemênate, déca nu identice : primă germene ală rimăi moderne.

Éta, de exemplu, versurilă unoră cântece militare, pe care le găsimă în Vopiscu¹ :

Mille, mille, mille, mille, mille *decollávimus.*

Únus homo mille, mille, mille *decollávimus.*

Mille, mille, mille, mille *vivat qui mille óccidit.*

Tántum vini némo habet quántum fudit sánguineis.

Mille Sarmatas, mille Francos sémel et semel *occidimus :*

Mille, mille, mille, mille, mille *Persas quærimus.*

Peste 500 de ană, în secolulă ală X-lea, m-trica greco-latină, cu regulile eî cele complicate, fu înlocuită prin numărarea silabeloră în versurî de câte 4, 5 și 6 picioré, păstrându-se uă singură regulă prosodică, lungimea reală a silabeloră, adică considerându-se ca lungî numai și numai cele întonate. Étă ună cântă religiosă de fi lulă acesta :

Dúæ quædam réferuntur Rómæ natae féminæ,

Una dicta ést Lucilla Fírminiaque áltera,

Véram puris rétinentes Christi pedem córdibus,

Quæ propinqui tér beati Mártyris Tibúrtii

Ad illius ássidentes sáculosanctum túmulum,

Déo gratas vígilando dúcebant excúbias.

Quibus ipse cúm beatis sémet comitántibus

Má cellino átque Petro mánifeste rétulit

Pér soporem, úbi sacra jácuissent córp rá

1. Cit. apud Corssen *Über Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache* [Leipzig. 1870] vol. II pag. 959.

Eórundem électorum, átque simul ádmonet
 Ut euntes ábsque móra illa statim áuferant.
 Ét in crypta súum prope cúrent corpus pónere.
 Quā præceptis óbsequent s Nígram silvam ádeunt,
 Súblatosque béatorum índé portant cíneres
 Ét in spæcu díspóntes jússó loco túmulant¹.

Intr'ênsele se vëdũ nesce trocheie septenare în câte trei
 dipodii, ênsë numai cu ritmulũ trochaicũ, cãci cuantitãþile
 prosodice suntũ cu totulũ dispreþuit². Totũ aceleaþi trochaice
 trimetre, în aceleaþi condiþiuni, se gãsescũ þi în urmãtorulũ
 psalmũ alũ lui Augustinũ :

Abundantia péccatorum sólet fratris cónturbare,
 Própter hoc domínus noster vóluit nos præmonere
 Cómparans regnúm cœlorum réticulo missó in mare,
 Cóngreganti múltos pisces ómne genus hínc et índé,
 Quós quum traxissént ad littus, túne cœperunt séparare :
 Bónos in vasá miserunt, réliq:0: ma'ós in mare³.

În acelaþi timpũ, asonanþa³ erea întrodusã pretutindenĩ,
 éru rima⁴ destulũ de întrebuiþatã.

1. Acestũ cântũ relig'osũ e privitorũ la martiriĩ Marcellinu þi Petru
 de sub Diocleþ'anũ þi e reproducũ de Corssen [eod. op. cit. volum. II p.
 959—960] dupã Fleetwood, *Syll. Inscr. Monum. Christian.* p. 449.
2. Augustini *Oper.* t. IX, p. 1—8 [393 n. Chr.] ap. Corssen p. 943.
3. Cândũ þi materialulũ foneticũ alũ limbii i se dã uã formã poe-
 ticã atuncĩ asemnarea sunetelorũ, *omofonia*, constituie asemnarea
 materialã a sunetelorũ. Omofonia consunelorũ de la începutulũ
 cuvintelorũ învecinate se chiamã *aliteraþiune* : ea se întrebuiþa
 în cea mai vechiã poesiã germanicã þi mai cu sémã în cea scandin-
 navã. În Eschile se gãsescũ asemenea omofonii, ênsë nu ca elementũ
 esenþialũ de compositiune, ci ca figurĩ retorice. În Plautũ se întâl-
 nescũ chiarũ aliteraþiuni, ênsë numai ca n scele jocuri de cuvinte, spre
 a se produce efecte comice. Cândũ acéstã omofoniã e numai vocalicã,
 cândũ asemnarea constã numai în asemnarea vocalelorũ, atuncĩ
 se ðice *asonanþã* : ea se întrebuiþezã mai cu sémã în limba spa-
 niolã þi se întâlneþe adesea în poeziile populare române.
4. Rima este omofonia aplicatã nu numai la vocale, ca asonanþa,

Ast-felū, prin ritmū, ómeniī trecurǎ da la metrica clasicǎ la sistema de versificare a popórelorū moderne: de la cǎntǎrire la numǎrare, de la sintesǎ la analizǎ.

CAPITOLULŪ X.

§ 94. — METRICA ȘI RITMICA.

Dupǎ ce amū studiatū cuantitatea silabelorū în partea ce constituie așa numita *Prosodiǎ*; dupǎ ce amū vǎdutū ce suntū piciórele, cum se unescū spre a forma versurile, care suntū felurile de versurī și diferitele lorū combinǎri în strofe, adicǎ sciința numitǎ de ceī anticī *Metrica*; dupǎ ce deterrǎmū câte-va noțiunii generale despre progresele realizate de versificarea latinǎ în ordine cronologicǎ, e neapǎratū sǎ completǎmū aceste espunerī, oprindu-ne asupra întrebǎrii déca prosodia și metrica suntū același lucru cu ritmica.

Silabele ce compunū uǎ vorbǎ, fiǎ în orī-care limbǎ, suntū neapǎratū de uǎ potrivǎ. Deosebire între dǎnsele nu se ivește de cǎtū în pronunțare, cǎci sonulū vocalicū se opresce asupra uneia mai multū de cǎtū asupra celor-l-alte. Silabele suntū lungī seū scurte nu de la ele ênseși, ci dupǎ apǎsarea seū ușurința cu care le pronunțǎmū, conformū locului ce ocupǎ și valorii ce aū. Urmézǎ dérū cǎ nici cele lungī, nici cele scurte nu potū fi considerate ca primordiale, de óre-ce

ci și la consume. Rima începe în oriinte la popórele semitice și mai cu sémǎ la Arabī. Ea apare în poesia ebraicǎ din evulū de mijlocū și e adusǎ de Maurī în Spania. Ast-felū pǎtrunse în Europa nu numai în poesia limbilorou nouī, dérū chiarū în grecesce și în limba latinǎ, în vechile imnurī ale bisericeī, dupǎ ce versurile încetarǎ d'a se mai face dupǎ mǎsurarea silabelorū, dupǎ cuantitatea prosodicǎ. Heyse, *System der Sprachwissenschaft* edit. Torino, pag. 314-315

aceiași silabă își p^ote schimba cuantitatea după împrejurări.

Grecii și Romanii își vorbiau limba în pace, fără să se gândescă că în cuvinte sunt silabe lungi și scurte, cel^u puțin fără să le de vr' uă atențiune. Când^u mai târziu se stabili uă ast-fel^u de deosebire, lungi fură numite cele întonate, scurte cele mai puțin^u întonate, și după ac^éstă cuantitate reală trebuie să se fi formulat^u primele reguli prosodice.

În adev^{er}u, era natural^u să se observe că vocalele și silabele depind^u în pronunțare de la cualitatea și de la cuantitatea sonului vocalic^u; că, de ore-ce feluritele întonări ale cuv^{en}tării produc^u deosebite efecte de armoniă și de impresiuni asupra celui ce ascultă, aceste modulațiuni trebui-sc^u introduse și în vorbirea scrisă. Fiă ea în prosă fiă în versuri. Esperiența demonstrase că unele silabe se pronunță gre^u, ap^{es}at^u, cu ore-care maiestate, altele cu ușurință și cu răpediciune. Unora dér^u li s'a đis^u lungi, altora li s'a đis^u scurte. Cele d'ântăi^u se întrebuintară și se întrebuint^éză acolo, unde trebuie să se exprime ag^rimea și vioiciunea, cele d'al^u douilea spre a se ar^éta cump^étarea, repausul^u, încetimea. Cu unele, vocea se suie și se ascute; cu altele, se lasă și se înhide.

Sciința întonării fu prin urmare, la Greci și la Romani, uă normă în punerea accentului și un^u dreptar^u al^u pronunțării celei alese. Cei d'ântăi^u merseseră p^{en}'a face din studiul^u întonării [$\rho\theta\mu\acute{o}\varsigma$] uă sciință numită *Ritmica* [$\rho\theta\mu\iota\kappa\acute{\eta}$] care consta în a simți personal^u și a face și pe alții să simtă efectul^u silabelor^u accentuate din fras^é, în comparațiune cu acelea peste care pronunțarea trecea cu ore-care răpediciune. Același studi^u îi înv^éta să și potriv^éscă mișările corpului

1. Ac^ésta ca răspuns^u le aserțiunea lui Vossius, care, în gramatica' i latină [II, 13] spune că, «quum brevis syllaba unius temporis sit, natura quoque prior est ea, quæ duorum est temporum».

după ritmulu fraselorū ș'alū versurilorū, mai cu sémă în rotirea chorusului pe scenă.

Latiniū o cunoscură și dênșii, dérū n'o studiară cu atâta stăruință, pentru că accentuarea limbii lorū nu reclama atâta ostenelă. Orī-cum ên ẽ, și uniū și alțiū rīdeaū de celu ce, pe scenă, în publicū sêu în altă ocașiune, arū fi întonatū uă silabă alt-felū de cum trebuia în'onatā 1.

Acéstă corectă întonare Grecii o formulară în reguli particulare, după care fiă-cărei silabe din fiă-ce cuvêntū i se a-tribui uă valóre convențională, orī lungă orī scurtă, numită *cuantitate prosodică*. Latiniū imitară pe Greci, îndată ce Eniu le aduse la cunoscință acésti teoriă, și d'aci urmâ conflictul dintre accentulū firescū alū vorbei și accentulū prosodicū, dintre ritmică și prosodiă.

Luândū ca exemplu vorba *bônus*, silaba lungă în realitate va fi *bō*, fiindū că pe dênșă cade accentulū tonicū. Déca vomū lungi cuvêntulū în derivatulū *bônitas*, totū silaba *bō* va rămâne ca lungă în realitate, căci totū pe dênșă cade accentulū. Îndată ce ên ẽ se va declina cuvêntulū în casurile oblice — *bonitātis, bonitāti, bonitātem, bonitāte*—atunci silaba lungă în realitate nu va mai fi *bo*, ci *ta*, pentru că pe dênșă cade accentulū sêu întonarea. Pe cândū ast-felū se petrecū lucrurile în ritmică, în prosodiă e cu totul din contra : *ta* rămâne ca silabă lungă în regulă generală, pe cândū *bo* devine scurtă în orī și ce împrejurare. Puținū îi pêsă prosodiei că în *bônus* accentulū cade pe *bō*. Uă-dată ce poeții și grama-

1. A se vedé pagina 109 de mai susū și nota 1 ibidem. Póte că în aceste simțri, atâtū de desvoltate pentru armonia vocii umane trebuie sê se caute în cât-va esPLICAREA profundului disprețu ce aveă anticii către alte limbi străine pe care le numiaū barbare, numai fiindū că nu le păreaū destulū de armoniose.

ticii au stabilit că *bo* e silabă scurtă, scurtă trebuie să se întrebuițeze și în versuri, fără a se mai ține seamă de ritmică, de legile fonetice ale limbii vorbite, căci «în raport cu ritmica mai veche, accentul e exercitat încă o influență însemnată; mai târziu însă ritmica se apropie din ce în ce mai mult de cea greacă și o domnie absolută se dă, în mod artificial, cuantității»¹.

Această nepotrivire era pre însemnată, ca să scape din vedere erudiților. Ast-fel Godfried Hermann, valoros cercetător și critic german d'ună vastă erudițiune, într'a sea scriere intitulată *Elementa doctrinae metricae*, desbătu toate punctele anevoioase, privitoare la versificarea latină, și opiniunile se prevalară mult timp în Germania, unde meritele îi fură cu dreptă cuvântă apreciate. Asemenea Dübner în Franța publică, în *Supplément à l'Encyclopédie moderne*, un studiu despre *Vechia metrică*, în care espune doctrinele lui Hermann, esplicându-le și completându-le pe alocurea.

Amândouă susțin că fiă-ce cuantitate prosodică e în același timp și cuantitatea reală a silabelor. Și, ca s'ajungă la acest rezultat, Hermann își dă cele mai mari silințe ca să facă a concorda cuantitatea prosodică cu accentul tonic, care neîncetat îi stă în protivă. D'aceia și inventă teorii întregi, anacruse, base și catalexe, ba la nevoie chiar cuvinte grece, ca să dobândescă o potrivire atât de artificială.

Cu toate aceste încercări laborioase, doctrina lui Hermann și a partizanilor se rămâne ași ca o simplă ipotesă.

Mai întâiu, o combată cu putere mărturisirile scoliastilor greco-latini, care recunosc cuantitatea prosodică a silabelor ca o simplă convențiune, cu totul fără influență

1. Heyse, *System etc.*, loc. cit. pag. 310.

asupra pronunțării, asupra intonărilor din limba vorbită, căci acesta din urmă nu recunoscea altă regulă de cânt accentul tonic, fără să 'i pese câtuși de puțin despre cuantitatea prosodică 1.

Apoi, acest adevăr rezultă din faptul că cuantitatea prosodică fu, chiar de la început, uă simplă învoielă ca în versuri cutare silabă să prețuiască uă moră, cutare două, êuse numai pentru măsurarea picioarelor ș'a versurilor, fără ca pronunțarea reală să corăspundă cu totul acestor valori convenționale.

Dăca prosodia putea să aibă vr' uă utilitate, servia, după exemplul vechilor poeme, ca să reguleze cel mult măsura versului și să determine unitatea originară a vr'unor familii de vorbe, dăru nimeni nu s'a gândit să 'i atribuie vr' uă înrîurire asupra foneticei latine, asupra armoniei cuvântării se, ca să ne exprimem mai bine, nu putea înrîuri, nu putea produce efecte plăcute, de cât numai cândă erea de acord cu accentul tonic, cândă silabele lungi în realitate erea accentuate și după prosodiă, éru cele scurte din contra. Ast-fel, în versul

Mûle bânt zephyrí natós sine | *sémíne flóres.*

numai cele două cuvinte finale puneau metrica în acord cu ritmica, căci numai în ele *ictus* prosodică cădea tot pe silaba p care cădea și accentul ritmic. În colo, conflictul există în totă a lui putere, căci Romanii pronunțau *mulcebant*, éru nu *múlcebant* se *mulcebânt*, *nátos*, éru nu *natós*.

Asemenea nepotriviri între ritmică și metrică se iviau une-

1. A se vede Dion. din Alicarn-să în tractatul *Despre potrivirea cuvintelor* [cap. IX]; Longin în *Fragmente* [No. 5]; St. Augustin în *De Musica* [I, 1; II, 1 - 3; V, 10]; gramaticii Serviu și Mariu Victorinu; Cuiu tilan în *Instit. Orator.* [lib. IX, cap. IV § 84].

orî și în limba grăcă, de exemplu în acestu versu alu comi-
cului Aristofane :

Δουλόν γενεσθαι παράφρονουτος δέσποτου,

séu în următorul versu alu poetului tragicu Euripide :

Ἦκω νεκρων κευθμώνα καὶ σκοτού πυλα,

în care se întoneză, după metrică, δουλόν în locu de δούλον
și Ἦκω în locu de Ἦκω.

În Terențiu, găsimu unu exemplu totu atâtu de caracte-
risticu, căci într'unu singuru versu suntu doue vorbe înto-
nate de metrică în contra esigintelor ritmice :

Malum quod isti di deæque omnés duint,

unde se întoneză, scandându-se, *malum* și *omnés* în locu de
málum și *ómnes*, ceia-ce, de s'arú fi accentuatú alt-fel pe sce-
nă, de sicuru că «*deridiculo fuisset*».

Prin urmare, picioarele metrice și picioarele ritmice nu
suntú nici aceleasú, nici același lucrú : «*cuantitatea și ac-
centulú suntú doue elemente ale limbagiului cu totulú deo-
sebite care n'au nimicú comunú între dênsele*»¹ și care potú
sta alături fără se 'și facă réu una alteia.

Principiulú ritmiceí e altulú de câtú alú cuantitátilorú
prosodice: unulú are caracterú idealú, prin accentú, cel-l altú
caracterú materialú, prin cuantitate, prin mësuraarea silabe-
lorú.

Picioarele metrice servescú pentru a face versurí și pentru a
le controla esactitatea, dérú, cândú e vorba de a le pronunța,
picioarele prosodice séu metrice nu maí însemnézá nimica,
căci urechia și fonetica reclamă sê nu se audă de câtú picioare
ritmice, adică cuvinte séu grupurí de cuvinte uele maí

1. Heyse în *System* etc. pag. 309 dit c.t.

multă, altele mai puțin înfonate: nă continuă succesiune de ceia-ce numimă arsis și tesis.

Ș'acésta e cu atătă mai logică, cu câtă rezultă chiară și din firea versului, care în genere se pôte defini ca nă cuvântare ritmică, împărțită în secțiuni măsurate și aprópe de nă potrivă. Celă puțină așa se exprimă Aristotele într'a lui *Retorică* și *Poetică* ¹. Cuintiliană ² și Dionisiu din Alicarnasă ³ îi dau aceiași definițiune ca Aristotele.

Déca déră versulă se compune din părți măsurate ale ritmeloră, déca e nă cuvântare ritmică măsurată în părți aprópe ecuale, cum se va sacrifica óre acestei măsură partea cea mai esențială, armonia ce rezultă din ritm? Déc'amă admite acésta, amă ajunge la rezultate cu totulă curiöse. Vergiliu bună-óră înceie prima'i carte din *Georgice* cu versurile:

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere, Mœcenas, ulmisque adjungere vites.

Prosodia mësóră silabele în modulă următoră :

Quid faciãt lætãs sãgëtës, quõ sidërë tãrrãm
Vãrtërë, Mœcãnãs, ùlmisque ãdjũngërë vîtës.

Metrica apoi le împarte și le accentuéză ast-felă :

Quíd faciãt læ|tãs sãgë|tës, quõ | sidërë | tãrrãm
Vãrtërë, | Mœcã|nãs, ùl misque ãdjũngërë | vîtës.

Cine pôte să admită că Romanii pronunțau *faciãt, lætãs, segëtës, Mœcãnãs* în locă de *faciat, lætas, segetes, Mœcenas*? Uă ast-felă de înfonare ară fi escitată nu numai risulă, déră

1. «Ὁ τοῦ σχήματος τῆς λέξεως ἀριθμὸς ῥυθμὸν ἔστιν οὗ καὶ τὰ μέτρα τμητὰ. Διὸ ῥυθμὸν δεῖ ἔλπειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μὴ ποιήμα γὰρ ἔσται». [*Retorica* cart. II¹, cap. VIII, § I]. — «Τὰ γὰρ μέτρα ὅτι μόρια τῶν ῥυθμῶ ἔστι φανερόν». [*Poetica*, cap. IV, §. I].

2. *Instit. Orator*, liber IX, cap. IV, s. 50 și 114.

3. Eodem loco cit. supra.

chiară indignațiunea serioșilor stăpânitori ai lumii antice. Chiară astăzi, decă amă citi mai multe pagine de versuri latine cu ună scandare bine împărțită, pe de ună parte ascultătorul ară fi obosită, pe de alta n'ară sci în ce limbă i-se citește. E destulă să ne amintimă ce efectă urită ne produce nouă Româniloră citirea limbii grece și latine de către Francesi, care accentuăză la fine tôte cuvintele, pentru ca să ne închipuimă câtă de ciudată ară fi țărută Latiniloră ună asemenea tocătură.

Scimă că acéstă scansiune se arétă și se impună eleviloră în clasă, și bine se face la începută, ca esercițiu, spre a'î deprinde ca să aplice s'eticheteloră regulile prosodice, să deosebescă piciorile și să clasifice versulă. Indată ênsă ce s'au familiarisată cu versificarea, versurile de mai susă trebuiescă citite ritmicesce în modulă următoră:

Quid fáciat | lătas | ségetes, | quo sídere | térram
Vértere, | Mecānas, | ulmísque | adjúngere | vítes.

În casulă acesta, cele cincă accente tonice, cele cincă ritmură reale din fiă-care versă valoréză pe deplină câtă cele șese bătăi prosodice, căci aceste ritmură determină adevărata pronunțare, căci ele dau versuriloră armonia și cadența de care se desmierdă anticăi¹. Ce e dreptă, «Grecăi, ca și Romaniăi, în poesia loră își întemeiară tot-dé-una versurile pe cuantitate, déră la citire se simția în același timpă și accentulă, pentru că ară fi fostă ună lucru neconformă naturăi și organismulă limbii ca în poesia să fi întrebuintată accente deosebite de ale prosei²».

Ca ună altă argumentă vomă aminti că, pentru necesităț

1. Despre a' este desbateră, a se vedé *L'Harmonie du langage*, par B. Jullien, docteur és lettres [Paris. 1867].

2. Heyse ibidem, pag. 310.

cu totul prosodice. poezii latini erau siliți se deroge foarte desu de la regulile stabilite. Ast-felū cuvinte ca *rēligio*, *rēliquiæ*, *rētūlit* primiră îndouirea consuneī numai pentru ca sē li-se lungescă prima silabă, devenindū în versuri *rēlligio*, *rēlliquiæ*, *rētūlit*. De asemenea Vergiliu întrebuinteză penultima și antipenultima ca scurte în *tūlērunt*¹, Oraziu în *annūērunt*², Ovidiu în *audiērunt*³. Se putea intona ore în publicū *rēlligio*, în locū de *religio*, *rēlliquiæ* în locū de *reliquiæ*, *tūlērunt* în locū de *tulērunt*? Toți le-arū fi consideratū ca schimonosiri. Ș'acēsta e uă probă convingătoare că prosodica cuantita e nu s'rvia de câtū pentru verificarea versului, pe cândū pronunțarea lui se făcea conformū ritmiceī reale, conformū geniului limbii, fără ca nimeni sē se gândescă la ectase și la sinerese.

1. «Matri longa decem tūlērunt fastidia menses». Vergilii *Bucolic.* IV, vers. 61.

2. «Vergilio annūērunt gaudentes rure Camenæ» Horatii *Satir.* liber I, sat. X, vers. 45.

3. «Ut genū audiērunt. animos pater agnitus auget» Ovidii. *Fastorum* lib. III, vers. 65.

CAPITOLUL XI.

DESPRE VERSURILE ALBE ÎN LIMBA ROMANA'.

Cuvântul *versu*² descéptă în minte ideia de prosodie. Se cuvine dérú ca, vorbindú despre versificarea unei limbi neo-latine, cum e a nóstră, s'aruncămú uă câtú de scurtă privire mai ántáiú asupra prosodiei latine. Acestú studiú comparativú ne va face sé aprețuimú mai cu ílesnire atátú punctele de aseménare, câtú și dcoșebirile ce esistú între fiică și mamă.

Prosodia latină se baséză pe cuantitatea lungă séú scurtă a silabelorú. pe succesiunea lorú în feluritele

1. Ca parte finalé a lucrării de față, autorulú a cređutú că e bine s'adauge aceste considerațiuní, privitoare la natura versur lorú nerimate séú versurilor albe din limba română. Ca itolulú ce urméză a formatú compozițiunea în scrisú ce a făcutú cu ocasiunea concursulú depusú pentru dobândirea catedrei de limba și literatura latină în cursulú superiorú de la liceulú Sf. Sava.

Le-*e* transcrisú dérú cu fidelitate, fără mod ficării și fără nici unú adausú, 1] fiindú că resumă pe scurtú natura și mersulú versificării latine, 2] fiindú că schițéză principulú pe care e fundată v. rsificarea română, 3] fiindú că dá uă ideia concisă desp e așia num tele «versurí albe», 4] fiindú că stabilește, pe câtú se putea face într'ua compozițiune nepregătită și scrisă în 2 3 ore, comparațiunea versificării române cu cea latină.

2. *Versus*, de la *vertere*, s'a numitú ast-felú pentru că, după terminarea piciorulú prosodicú, șirulú se întorcea d'a-capo, pe cândú în *prosă* [prorsus] continuă pe tótă lungimea tablei séú chârtiei.

combinări ale metrelor¹, pe accentul² ritmic care dă armonia versurilor, fie catalectice, acatalectice sau ipercatalectice³.

Acestu principiu, bine stabilit în epoca clasicității, a fostu multu timpu obiectul discutiunii său alu nedomiririi. Altă cuantitate avea cuvintele latine în período de sub Liviu Andronicu, Neviu și Eniu, alta sub Vergiliu și Orațiu. În timpul lui Plautu, limba euceritorilor de la Capitoliu intră în contact cu literatura grăcă și, vrându ne-vrându, poezii «limbi barbare⁴» fură siliți s'adopto principiile prosodiei în care scriseseră modelele lor, muscătorul Aristofane și ingeniosul Menandru.

D'aci confusiunea ce întâlnim în versurile lui Plautu, versuri care formază și adă obiectul celor

1. *Mέτρον*, *mensura*, combinarea a două sau mai multor silabe, e unitatea de măsură a versului, precum *mora* e unitatea de măsură a silabelor, precum silaba formază unitatea de măsură a piciorului prosodic.

2. *Accentus* se derivă de la *ad-cantum* și corespunde expresiunii grece *προσῳδία*. Acesta ne dovedește intima legătură dintre versuri și cântare [*ᾠδή*, *oda*] ba ne explică și pentru ce Gracchu punea să se de cu flautul tonul în care voia să 'și pronunțe și să intoneze începutul discursurilor sale publice.

3. Versul e catalectic când îi lipsese una sau două din silabele trebuitoare, acatalectic când le are pe toate, ipercatalectic [hypercatalecticus] când are și de prisos.

4. Astu-fel se numesc Românii, în ironie. După Plautu, *barbara lingua* însemnă limba omnilor morali, *græca lingua* limba omnilor efeminați, corupți.

mai curioase desbateri. căci unii¹ susțin că admitându sinerese, aferese, sizigii, sincope și apocope, versificarea plautină constă din iambe, pe când alții² susțin că aceste versuri sunt peste puțină de a fi descurcate.

Lucrețiu se va plânge ce e dreptu, de «sărăcia limbii», însă va introduce multe progrese mai cu seamă în prosodiă, păstrându între altele asprimea esametrelor și genetivele arhaice în *ai* [ca *aurăi*, *materiăi* în locu de *auræ*, *materiæ* etc.] Cu Vergiliu, Orațiu și Ovidiu, cu Catulă, Tibulă și Propertiu, versificarea latină ajunge la celă mai naltă gradă de dezvoltare, precum ne dovedescă neperitórele scrieri ale acestoră poetă, dără mai cu seamă cartea IV din odele lui Orațiu, în care perfecțiunea artei compensază puținulă avântulă imaginării.

Dără chiară pe cândă versurile acestoră maiestri se învățau pe din'afară și se esplicau în scólele publice, e de cređută că poporulă păstra încă «*v'stigiă ruris*», acele versuri saturnine, acele întonări din *atelane* și *fescenine*, acele cântece de mėsă despre care pomenesce Catone în *Originele* séle. Faptulă e că soldații, care făceau satire destulă de aspre în contra generaliloră, mai cu seamă în contra lui Cesare,

1. Intre cei mai renumiți, dintre modernă, celebrul Ritschl și de Benoist, profesoră la Sorbona.

2. D Aderer și d Crouslé, înlocuitorulă d-lui St. René Taillan-pier, pentru Francia.

soldații cântău unū cântecū de triumfū care se termina ast felū :

. . . mille ducimus
 . . . mille delevimus

versurī î care ni se arătă repetițiunea aceleiași silabe finale, în felulū rimei din limbele neo-latine.

Cu timpul, cuantitatea silabelorū fu părăsită uitării. Barbarii năvălitori învățară latinesce din practică, éru nu după regulile gramaticel și ale prosodiel. Limba populară deveni universală și, cândū fu să se scrie, să se vorbescă séu să se cânte în versurī, nu rămase de câtū accentulū ritmicū și potrivirea de sunete a silabelorū finale. D'aci eși rima în poesia popórelorū romane din evulū mediū, ca în legendele italiane și în versurile Trubadurilorū, rimă de multe orī slabă și constândū numai din asonanță séu asunare, ca în *Cânzonero* alū Spanionilorū.

Trecëndū acum la limba română, faptulū ce ne atrage atențiunea e că scrierile nóstre cele vechi se deosibescū prin aceia, că tóte cuvintele suntū înseminate c'unū accentū ascuțitū, pusū pe silaba întonată. Acéstă accentuare, păstrată chiarū în prosă, pe de uă parte ne dovedesce îngrijirea ce se da corectel pronunțării, éru pe de alta erea uă măsură pregătitoare, uă îndrumare către versurile din psaltirea mitropolitului Dositeiū și ale celor ce urmară după dēnsulū.

În adevărū, prosodia română putemū dice că și

dânsa se întemeiază pe cuantitatea silabelorū. D'aceia și repausatulū Ión Eliade Rădulescu o esplică prin metrele latine, bunăoră în aceste douē versurī, care suntū compuse din patru iambe catalectice:

Înāl̄t, | maī sūs | dē cē|rurī
Lă lō|cūl nē|mūrī|riī

După aceiași sistemă, următorulū versū alū lui Dem. Bolintinēnu

Trōpōtă, | bŭbŭē | plăiul Căn|dăviei | lāngă Că|vāia

este unū esamētru compusū numai din dactile, răpedi și ușiore, care ne amintescū pe

Quādrŭpē|dāntē pŭ|trēm sōnī|tŭ quātīt | ūngŭlă | cāmpŭm.

Cestiunea e ênsē: ce cuantitate aŭ silabele în limba română?

Ei bine, principiulū relativū la acēstă parte din prosodiă e constantū și din cele maī simple: în limba română, suntū lungi tōte silabele întonate și numai dênsele, scurte cele maī puținū întonate, întocmai ca și în limba germană.

Nici firea, nici pozițiunea silabelorū nu le face lungi sēu scurte, ci nu vai și numai întonarea lorū, acolo unde cade accentulū și în prosă. *Plāngerī*, de exemplu, are accentulū pe prima silabă în prosă: totū acolo ilū va avē și în versurī.

Alū douilea principiū e că versurile române suntū caracterisate, ca ale tuturorū națiunilorū surorī, prin

rimă. Felul lor depinde dărui de locul ce ocupă silaba întonată, de mulțimea sėu puținėtatea silabelor, de alternarea rimelor.

Cu tóte astea, mulțămítă împrejurării că accentul tonic are nă însemnătate atât du otăritóre, resultă că versul póte sė esista în romănesce și fără rimă, îndată ce vomú avé numărul trebuitor de silabe în succesiunea lor regulată, după lungime sėu scurtime. Aceste versuri nerimate se numescú *versuri albe*, fórte respândite și fórte gustate în Italia.

Regula ce domină acestú genú de versuri e aceiași ca și pentru cele rimate. Deosebirea e că finala unuia nu trebuie sė aiba nici chiarú asonanță cu a celui următor. Negreșitú că *întuneca* nu riméză cu *lupta*, și totuși

Sórele se 'ntuneca,
Eră ótea se lupta.

nu suntú versuri albe, pentru că riméză prin asonanță.

Cele mai bune versuri albe în romănesce suntú cele cu silabă finală pronunțată, ca în *Mihaida* lui Ion Eliade, a acestui poetú care dete uă puternică desmíțire celorú ce susțineau că limba română nu e capabilé de versuri albe ca cea italiană :

Cântú armele române și căpitanulú mare,
Ce 'nvinseră păgâniú și liberarú țera,
Neperitóre faimă trecuse peste Istru,
Peste Carpați trecuse, de gloriá încinsă etc.

Apoi strofele dedicate lui Schiller, care încep cu versul «este uă mórte vie, precum ș' uă vieță mór-tă etc.» ne-au făcut să vedem lămurit firea versificării române și asemnările ei cu limbile surori.

În fine, versurile albe dau poetului înlesniri pe care nu le posedă când e ținut sub stăpânirea rimei. Câte idei frumoase, câte finale topice, ce efecte de cadență nu sunt adesea sacrificate nemilosului capriciu al rimei. Totul e însă din contra cu cele albe, și de aceea sunt și cele mai potrivite pentru traducerea în versuri a poezilor străini, bună-ora a autorilor clasici.

În resumat dăr, versificarea română se bazează ca și cea latină pe silabe lungi și scurte. Deosebirea e însă că la noi lungimea e determinată prin intonare, pe când la Latini era supusă unor reguli statorite de prosodie.

Diferința dintre versificarea limbii mame ș' a limbilor fiice constă ierăși în acesta că a celor din urmă e în genere cu rime. Dăr, fiind că în românesce, ca și în italienesce, pot exista versuri și fără rimă, prin faptul că intonarea face silaba lungă, acesta ne arătă ierăși, pentru prosodia română, un punct de contact cu cea latină.

G. DEM. TEODORESCU.

1878. Ianuarie 18.

